

Stále nie je jasné, čo chcú a plánujú politici po páde Hegerovej vlády

Hra korytárov na oddalovanie predčasných volieb

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

S výnimkou prejavu hlavy štátu na Nový rok až do desiateho januára pokračovali u nás politické prázdniny. A to v situácii, keď je vláda v demisii, ministromi financií bolo odňaté aj jeho dočasné poverenie viesť tento rezort a keď je tu o pár dní „prísne utajované referendum“. Zdá sa, že všetci, čo momentálne ešte „podmienečne“ držia kormidlo štátu, ľudovo nazývaní „korytári“, presvedčene hovoria o nutnosti predčasných volieb ešte v polovici tohto roku, no nikto z nich nič nerobí pre to, aby aj skutočne boli.

Prezidentka Zuzana Čaputová dala poverenému predsedovi vlády podmienky. Pozná ich aj predseda parlamentu, vedľa nich všetci koalíční politici. Predpokladom na ich úspešné splnenie bolo neplytvat' s časom. A tak si dal parlament vianočné prázdniny. Prezidentský palác žiada politikov, aby do konca januára urobili všetky legislatívne kroky na to, aby sa predčasné voľby v júni či v septembri mohli konať. Zuzana Čaputová varuje, že inak postaví „vládu odborníkov“ a druhým dychom však tvrdí, že ju nechce.

■ KRÍK MALÍČKÝCH

Aj keď politická strana predsedu parlamentu má v Národnej rade Slovenskej republiky svoj návrh zákona, ktorý by umožnil na Slovensku predčasné voľby, neprejavuje nejakú veľkú iniciatívu na jeho presadenie. Naopak, Boris Kollár sa medzi sviatkami a medzi rečou „iba tak vyjadriť“, že veď a čo. Politici pokojne a spokojne nespĺnia prezidentkou stanovený termín, aby sa tento mesiac rozhodlo o predčasných voľbách, „ona si postaví úradnícku vládu a my jej nevylovíme dôveru“. Z tohto vyjadrenia je však jasné, že ide o naťahovanie času, užitočnejšie je predsa viesť predvolebnú kampaň...

Zufalý stav verejnej podoby takzvanej koalíčnej politiky na Slovensku odhalila najnovšie jej koalíčná súčasť – Veronika Remišová so svojou ministrou s nezvolyteľným potenciálom: „Ak odpočítame mafiánov, zlodějov, extrémistov a populistov, čo nám ostáva? Strany, ktoré sa zoierajú vo vzájomných, často osobných konfliktoch,“ povedala pre verejnoprávnu agentúru a poukázala na aktuálnu



politickú situáciu. Do politiky sa vracia M. Dzuriinda, ktorý tvrdí, že sa do nej nevracia, a zakladá politický subjekt, o ktorom tvrdí, že neexistuje a že ho neriadi a hľadá jeho lídra. Bude naozaj zábavné, ako sa „dzurindovci“ zhodnú s „progresívcami“, ktorých nateraz predstavuje prezidentka, mainstream a podpredseda europarlamentu.

■ VLÁDA ZMENY

Hovorili o sebe, že budú vládou zmeny. Je pravda, že ju sprevádzajú časté zmeny v jej zložení, ale aj pravdepodobná zmena funkčného obdobia zo štyroch na tri roky. Insitná vendeta medzi Richardom Sulíkom a Igorom Matovičom bola iba špičkou ľadovca, tou jeho časťou, ktorú bolo vidieť „nad hladinou“. V politických hĺbkinách Slovenska išlo o oveľa viac. V prostredí

mafie sa tomu vraví boj o kreslo krstného otca. Hlavnými aktérmi sú jasne kollárovci, matovičovci a sulíkovci. Remišovci už pôsobia nanajvýš iba ako roztlieskavači.

Trosky súčasnej koalície, mainstream a progresívci desia verejnosť šírením strašidelných vízií o návrate „zla“. Prezidentka sa navonok od tohto trendu drží bokom, ale iba navonok – a potom u nej sa obávať toho, čo príde po skončení jej funkčného obdobia, naozaj netreba. Jej sa to už týkať nebude. Iba ak by došlo k štátnemu prevratu, čo vlastne tiež akosi nemožno úplne ľahkovážne vylúčiť, najmä po všetkých tých náznakoch, čo „bude a nebude“. No a že podľa prezidentskej januárové referendum nebude, je jasné už z toho, že ho v novoročnom prejave vôbec nespomenula. Lenže

ono bude. Budúcnosť nemožno zrušiť iba tak, že sa o nej nebude hovoriť.

■ OBRODA ŠTÁTU

Peter Pellegrini navrhol na prelohe rokov novú celospoločenskú dohodu a ideu „národného programu obrody celého štátu“. Na mušku si vzal politikov, že riešia „nezmyselné kultúrne vojny“ a rozdeľujú spoločnosť. „Hrdosť na vlastný štát nahrádza skepsa, nespokojnosť a strach,“ napísal Pellegrini na sociálnej sieti. Podľa neho sa približovanie Slovenska k životnej úrovni európskych krajín skončilo a „vyspelý svet sa nám opäť vzdaluje“.

„Nenechajme sa znechutiť,“ vyzýva Robert Fico. Na sociálnej sieti po novoročných prejavoch pripomenul, že „bez zmeny ústavy, o ktorej referendum je, nemôžu byť predčasné voľby. A tie sú jedinou cestou, ako vyriešiť krízu spôsobenú neschopnou vládou. Je zrejme, že vládna koalícia ústavné zmeny v NR SR nepodporí a spolieha sa na neúspech referenda. Takto by nám až do marca 2024 mohla vládnuť Čaputovej úradnícka vláda, pretože ani Čaputová skoršie voľby nechce, lebo nevyhovujú jej Progresívnemu Slovensku.“

„Nenechajme sa znechutiť týmito špinavými nedemokratickými hrami a podme 21. januára v referende ukázať, že ľudia sú suverénom štátnej moci! Schválme v referende zmenu ústavy a vydláždíme tak cestu predčasným voľbám!“ vyzýva smerácky líder.

■ USPÁVANIE VEREJNOSTI

Očakávať predčasné voľby nie je celkom dobrá trefa. Na druhej strane, ich odkladanie iba čoraz viac potápa politikov súčasnej vládnej koalície. Dokazuje to volebný model a potenciál strán, ktorý v decembri pripravila agentúra Median. Voľby do Národnej rady SR by v decembri vyhral Hlas-SD so ziskom 19,1 percenta hlasov. Nasledovali by Smer-SD (16,7 percenta) a Progresívne Slovensko (PS) so 14,1 percenta. Štvrté v poradí by skončilo hnutie Republika so ziskom 9,6 percenta, za ním by nasledovala SaS (6,5 percenta). Do parlamentu by sa dostalo aj OĽaNO (6,3 percenta), KDĽ (6,1 percenta) a SME RODINA (6 percent).

AKTUÁLNE

Jednota dôchodcov na Slovensku podporuje referendum, ktoré sa uskutoční 21. januára 2023 ako priamy nástroj a hlas občanov Slovenska. Referendum je základným demokratickým nástrojom, ktorý je zakotvený priamo v Ústave Slovenskej republiky.

Podpora referenda

Jednota dôchodcov na Slovensku si ctí demokraciu a podporuje všetky aktivity, ktoré vedú k jej uplatňovaniu a ďalšiemu prehĺbaniu. V tomto duchu vníma a podporuje myšlienku vyhláseného referenda, aby bolo možné na Slovensku vyvolať predčasné voľby referendum občanov alebo rozhodnutím NR SR.

Predseda Jednoty dôchodcov na Slovensku: „Podporujeme toto referendum, ktoré sa uskutoční 21. januára 2023 a má zabezpečiť zmenu Ústavy SR, aby takáto možnosť bola daná občanom Slovenska a poslancom NR SR. Zároveň sa predsedníctvo Jednoty dôchodcov na Slovensku obracia s výzvou na členov Jednoty dôchodcov na Slovensku, rodinných príslušníkov, ale aj všetkých ostatných seniorov a občanov Slovenska, aby podporili prehĺbovanie demokracie na Slovensku a svojim ÁNO prispeli k úspešnosti referenda.“

Jednota dôchodcov na Slovensku vníma referendum ako najvýznamnejšiu formu demokracie a ľudských práv a aj napriek politickej iniciatíve na konanie referenda musia mať podľa nej občania možnosť rozhodovať o dôležitých otázkach touto formou. Preto účasť v referende 21. januára 2023 v plnej miere podporuje.

(red)

VŠIMLI SME SI

Od decembra 2022 má Slovensko už deviaty zápis v Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO. Ide o Tradície spojené s chovom koní plemena Lipican. Keďže Lipican sa chová vo viacerých krajinách, nomináciu predložilo Slovensko spolu s Rakúskom, Bosnou a Hercegovinou, Chorvátskom, Maďarskom, Rumunskom, Talianskom a so Slovinskom, ktoré medzinárodnú spoluprácu iniciovalo.



Lipican je jedno z najstarších európskych kónských plemien a je úzko spojené s vie-denskou jazdeckou školou a jej umením.

V tomto roku zaujali aj iné exotické nominácie. Stredoázijské krajiny úspešne podali nomináciu rozprávačstva Nasreddin. Afganistan nominoval Behzadov štýl maľby miniatúr. Spojené arabské emiráty uspeli s vyšivanim Talli. Grenada si zapisala maškarný sprievod Shakespeare Mas' na počesť jeho hry Július César. Myjava asi bude smútiť, lebo Srbom prešla nominácia na výrobu liehoviny zo sliviek Šljivovica. Biely rum nominovala úspešne Kuba. Na zoznam bol zapísaný aj chov včiel v Slovinsku a Alheda'a – tradícia volania stáda tiav zo Saudskej Arábie, z Ománu a zo Spojených arabských emirátov...

Okrem tradícií spojených s chovom koní plemena Lipican má naša krajina v zozname tiež Fujaru, Terchovskú muziku, Gajdošskú kultúru, spolu s Českou republikou Bábkarstvo, Horehronský viachlasný spev, Modrotlač – spolu s Rakúskom, Maďarskom, Českou republikou a Nemeckom, Drotárstvo a širokú medzinárodnú nomináciu spájajúcu spolu až dvadsaťštyri krajiny – Sokoliarstvo.

Ivan KRAJČOVIČ –Foto: Štefan KAČENA

Lipican zložil reparát

Poučili sme sa. Už pred dvoma rokmi podalo Slovensko samostatne žiadosť o zápis chovu lipicanov. Mal to byť darček k storočnici začiatku chovu lipicanov v Národnom žrebčine v Topoľčiankach na Slovensku. Tieto ušľachtilé kone však boli vyšľachtené začiatkom 16. storočia v slovinskej dedine Lipica, po ktorej dostali aj svoje meno. Diplomatically povedané, chceli sme si tohto koňa privlastniť, a tak nominácia vtedy nemala šancu na úspech.

Kaštielik je architektonická atrakcia oblasti Vihorlatské vrchy

Morské oko je naše najväčšie sopečné jazero

Verím, že sa v kalendárnej zime radi vyberiete na prechádzku do prírody. A ak vás pritom poteší aj čerstvá nádielka snehu, je to balzam na dušu, po ktorom iste pookrežete.

Najlepší prístup k Morskému oku je z Remetských Hámrov. Z tamojšieho parkoviska je to nenáročným terénom približne jeden kilometer k najväčšiemu jazero Vihorlatských vrchov a zároveň i najväčšiemu prehradenému sopečnému jazero na Slovensku s rozlohou vyše trinásť hektárov. Pôvodne malo Morské oko sedem hektárov a jeho vznik spadá do obdobia doznievania sopečnej činnosti vo Vihorlate. Mohutný zosuv z východného svahu Motrogonu a Jedlinky zahradil dolinu potoka a za vzniknutou prekážkou vzniklo prírodné jazero. O zväčšenie jeho hladiny sa pričínila grófká Gladys Vanderbilt-Széchenyiová, keď v osemdesiatych rokoch 19. storočia dala vybudovať umelý priehradný múr, hladina jazera sa dvihla o päť metrov a jeho rozloha dosiahla 13,8 hektára s maximálnou hĺbkou 25 metrov. Maximálna dĺžka jazera je 750 metrov a šírka 312 metrov. Jazero leží v nadmorskej výške 618 metrov nad morom. Nachádza sa v chránenej krajinej oblasti Vihorlat v katastrálnom území dvoch obcí – Remetské Hámre a Vyšná Ryb-

ČO INÍ NEPIŠU



Kaštielik na brehu sopečného Morského oka vo Vihorlatských vrchoch je turistickým magnetom v každom ročnom období.

nica (okres Michalovce). Málokto z návštevníkov sa nepristaví pri tamojšom kaštieliku. Ako si možno prečítať na informačnej tabuli, aj ten vybudovali na podnet grófký v roku 1924. Popodum na jeho výstavbu bola choroba jej dcéry, ktorá sa v tomto prostredí úspešne liečila. Podľa dobovej kroniky materiál na výstavbu kaštielika dopravovali na „drevienke“ – dubových žliabkovaných koľajniciach. Od začiatku slúžil kaštielik panstvu ako poľovnícka chata, keďže v neďalekom okolí bol zriadený jelení, srnčí aj zubrý zverník. Do dnešných dní ostal len kaštielik. Po druhej svetovej vojne sa jeho priestory nevyužívali na pôvodné ciele. Poslanie tejto historickej stavby sa rozhodli obnoviť až štátne lesy, ktoré ho prevzali do svojej správy v roku 1979. Posledná rekonštrukcia kaštielika pod vedením Lesov SR, š. p., sa uskutočnila v roku 2005. Zrekonštruovaný objekt pri Remetských Hámroch sa využíva ako reprezentačná lesnícka chata, ale slúži aj na potreby verejnosti.

Marián ŠIMKULIČ
Snímky: Fero FEIGL



Strastiplná cesta k voľbám

Roman MICHELKO

Na prahu nového roka 2023 sme sa ocitli vstave, keď sa najnepopulárnejšia vláda v dejinách Slovenskej republiky ocitla bez dôvery. Logickým dôsledkom tohto stavu by teda mala byť snaha dohodnúť sa na termíne predčasných volieb. Niečo také by bolo samozrejme v normálnych krajinách, nie však na Slovensku. Premiér Heger hovorí a koná, akoby nič nepochopil. Jeho vláde naozaj parlament vyslovil nedôveru, jeho vláda je nelegitímna, má zásadne obmedzené kompetencie a od prezidentky má jasné zadanie: do konca januára prísť s dohodou na predčasných voľbách v prvom polroku tohto roka.

Jediným formálnym krokom, ktorý sa od vyslovenia nedôvery vláde udial, bola skutočnosť, že prezidentka na návrh premiéra Hegera odobrila dočasné poverenie na riadenie ministerstva financií predsedovi OĽaNO Matovičovi. Táto udalosť sa stala deň

po tom, ako parlament prijal rozpočet na rok 2023, ktorý sa neponášal na ten, ktorý pripravil minister financií. Jediné, čo v ňom ostalo, je astronomický deficit, ktorý Matovič ako minister financií stihol zdvojnásobiť v priebehu dvoch rokov. Presnejšie povedané, keď Heger a Matovič preberali pred vyše dvoma rokmi vládu, dlh nášho štátu mal sotva polovicu výšky, akú má dnes. To sa nepodariť hocikomu, na to treba naozaj talent.

Po „optickom“ odstavení najväčšieho problému súčasnej koalície, teda Matoviča z vlády, na chvíľu prevládol v Sulíkovi nereálny pocit, že problémy súčasnej vlády sú už v zásade vyriešené a strana SaS po nejakých ďalších personálnych úpravách vo vláde – odchod ministra vnútra Mikulca a po zmene nejakých vládných priorit – bude ochotná tolerovať druhú Hegerovu vládu až do konca jeho volebného obdobia.

Takáto až absurdne naivná predstava však neprežila dlho. Sulík paradoxne s touto predstavou narazil priamo vo vlastnom poslaneckom klube, kde plná polovica jeho členov takýto model pokračovania vládnej koalície odmietla. Napokon teda otočil a začal

KOMENTÁR

opatrne pripúšťať to, čo je jasné každému čo len trochu súdnemu človeku. Bez predčasných volieb to nepôjde, ide teda o to, na akom termíne sa dokáže nájsť dohoda. Rokovania ďalej prebiehajú, keďže predseda parlamentu Boris Kollár po novoročnej omši naznačil, že termín predčasných volieb by mohol byť už aj niekedy okolo 24. júna.

Zdá sa, že pomaly, ale iste už väčšina politického spektra začína chápať, čo je poznaná nevyhnutnosť. Bohužiaľ, takéto precitnutia sú v slo-

venskej politike pomerne zriedkavé. K predčasným voľbám predsa len totiž vedie kľukatá cesta. Proces rozpustenia parlamentu je relatívne komplikovaný, resp. politicky ťažko priechodný, keďže na takýto akt si musí deväťdesiat poslancov skrútiť svoj mandát. Ak si zároveň uvedomíme, že pre absolútnu väčšinu z nich to je mandát prvý a posledný, dosiahnutie niečoho takého nie je vôbec jednoduché. Faktom ostáva, že na „samorozpustenie“ parlamentu dnes nie je ústavne konformná legislatíva. To vo svojom povestnom rozhodnutí konštatoval aj ústavný súd, keď sa vyjadroval k možnosti vyvolať referendum o predčasných voľbách. Podľa sudcov ústavného súdu sa má teda prijať zákon, ktorý by presne definoval procedúru „samorozpustenia“.

Ako sa ukázalo, napísať taký zákon nie je až taký problém, v súčasnosti sú totiž v parlamente podobné zákony dokonca dva. Jeden z pera poslancov SME RODINA a ten druhý Tarabov, čo je problém a veľká je politická priechodnosť. Tarabov z princípu odmieta podporiť stranu SaS a poslanecký návrh Hajšelovej a Svrčka (SME RODINA) zase má šancu prejsť len silne „kontaminovaný“ pozmeňovacím návrhom Márie Kolíkovéj. Ak by Kolíkovéj pozme-

ňová prešiel, znamenalo by to, že v budúcnosti bude referendum o skrátení volebného obdobia z princípu vylúčené a tento stav bude dokonca fixovaný ústavným zákonom. Je jasné, že za týchto okolností je podpora takéhoto paškvilu neprijateľná pre SMER, HLAS, REPUBLIKU či ĽSNS.

Na druhej strane treba zdôrazniť, že neprijatie podobného zákona by nemuselo znamenať nemožnosť rozpustiť parlament. Dá sa to aj menej právne čistým spôsobom, teda nie špeciálnym zákonom, ale jednoducho skrátením volebného obdobia, teda ústavným zákonom, čo sa stalo v minulosti už dvakrát. Iste, právni experti by hovorili, že je to právne nečisté a ide to proti nálezu ústavného súdu a podobne, treba však zdôrazniť, že reálne by s tým nikto nemohol nič urobiť, pretože ústavný súd už nemá kompetenciu posudzovať ústavné zákony, a teda nemá ani oprávnenie vyhlasovať ich za neplatné. No a nakoniec tu ešte máme referendum, ktoré sa bude konať 21. januára. A to je možnosť, aby o predčasných voľbách rozhodli občania. Politici totiž zvyknú prijať dobré riešenie, až keď vyčerpajú všetky ostatné. Keď teda zlyhávajú politici, musia nastúpiť občania...



Rozkážeme smradu, zakážeme dym

Ivan KRAJČOVIČ

Už to tu lietalo vo vzduchu ako popolček. Napokon to spadlo a slovenská vláda v demisii aj po svojom rozpade dokázala, že nezahála. Dva dni pred Vianocami poslanci schválili návrh nového zákona o ochrane ovzdušia z dielne Ministerstva životného prostredia SR. Stalo sa tak takmer tri mesiace od jeho schválenia vládou a prešli viac než dva roky, odkedy envirorezort informoval o svojom zámere. Hlasovalo zaň osemdesiat tri poslancov. Pribudli v ňom zaujímavé body, ktoré však málokoho, aspoň na dedinách, potešia. Nová legislatíva je podľa predkladateľov vôbec prvou právnou úpravou, ktorá upravuje reguláciu – zápachu. Obciam má prísúdiť právomoc regulovať zápach verejne záväzným nariadením.

Podľa šéfa envirorezortu Jána Budaja sú to opatrenia, ktoré povedú

k zlepšeniu kvality ovzdušia ako takého a ide o boj s klimatickou zmenou. Už sme to tu raz mali, že politici v bývalom režime chceli rozkazať vetru a dažďu. Ale živly akosi neposlúchali.

POZNÁMKA

Zákon zavádza možnosť kontroly individuálneho spaľovania zo strany Slovenskej inšpekcie životného prostredia (SIŽP). Posilňuje teda jej právomoci. Obsahuje silné vyhlásenie – zákaz spaľovania druhotných tuhých palív od roka 2026. Inak povedané, na krby a domáce zásoby dreva zabudnite. Mestá a obce by mali riadiť ich používanie. Spresníme – ak ide o „zdroj znečisťovania“ do 0,1 megawattu, ste mimo kontroly. Pri jeho rekonštrukcii však spadajú pod tento zákon. Kontrolovať to mali podľa

pôvodného návrhu obce. Čo na tom, že na to nemajú odborníkov a kapacity. Keď si to predkladatelia uvedomili, tak sa to na poslednú chvíľu zo zákona vyhodilo. Spaľovať sa v domácnostiach nemá uhoľný prach, hnedé energetické uhlie, uhoľné kaly a podobne. Zabudnite preto aj na domáce udiarne, kde sa spaľujú piliny z tvrdého dreva. Nie sú dovolené. Poslanec Jaroslav Karahuta však prezradil, že v pôvodnom návrhu zákona bol aj úplný zákaz piecok! V čase, keď slovenská vláda v demisii nevie garantovať, či budú mať domácnosti pre sankcie proti Ruskej federácii ekologický plyn na vykurovanie a varenie.

O tom, ako to minister Ján Budaj myslí so zápachom vážne, svedčí aj možnosť vytvárať v obciach a mestách bezemisné zóny, ktoré už v niektorých mestách EÚ zakazujú vjazd

aut s dieselovým motorom či nespĺňajúce emisné podmienky. Podľa zákona obce môžu zakázať vjazd poľnohospodárskych vozidiel, kúriť tuhým či kvapalným palivom a mať na dvore udiareň alebo väčšie množstvo zvierat.

Na „zákone“ je pozoruhodné to, že počíta s udavačstvom. V prípade výrazného zadymenia to môže ktokoľvek nahlásiť obci a ak majiteľ neuposlúchne a bude ďalej kúriť, aby mal doma teplo, tak starosta to nahlási inšpekcii. Tá je oprávnená na základe poverenia a preukázania odbornej spôsobilosti vstúpiť do obydla. Môže dokonca bez súhlasu majiteľa robiť stery sadzí z komína alebo odobrať vzorku popola a poslať ich na expertízu, či sa nekúri vládou nepovoleným palivom. Pokutu môže udeliť poverený pracovník inšpekcie. Čo na tom, že Ústava SR v článku 21, odsek 1 stanovuje, že „Obydlie je nedotknuteľné. Nie je dovolené doň vstúpiť bez súhlasu toho, kto v ňom býva.“ Takúto právomoc nemala, našťastie, doteraz ani polícia bez povolenia sudcu.

Vláda v demisii by mala iba svietiť a kúriť, ale napriek tomu bojuje so smradom do roztrhania tela. Čakáme už len na daň z komína a vlastnej studne.



AKO BOLO, ČO BOLO

Počas prezidentovania Kisku a Čaputovej sa v minulých rokoch prestalo oslavovať výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky z roka 1993 a začalo sa udeľovanie štátnych vyznamenaní tým, ktorí robili všetko pre to, aby nevznikla. V televízii informovali, že rozpad federálneho štátu spôsobili Mečiar a Klaus. Pričom zamlčovali predohru, bez ktorej by vznik samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 nebol možný.

Nuž, vráťme sa o pár desaťročí späť. Pred rokom 1968 Gustáv Husák hovoril o federácii. Keď sa po politickom prevrate, vyvolanom agresiou sovietskej, maďarskej, poľskej, bulharskej a východonemeckej armády v auguste 1968 dostal k moci, začal svoju predstavu uskutočňovať. Najprv musel odpojiť slovenské územia od starej cirkevnej uhorskej štruktúry. Minister kultúry Válek pozval do bytu námestníka Mateja Andráša, herca Gustáva Valacha a ďalších, prostredníctvom ktorých sa začala pripravovať cesta k vrchnosti v Ríme.

V roku 1969 sa Andráš spolu s Gustávom Valachom, Evou Kristinovou, Vincentom Hložníkom a Ľudovítom Fullom vybrali s tichým súhlasom generálneho tajomníka ÚV KSČ Gustáva Husáka a ministra zahraničia Bohuša Chňoupku

konštitúciou Qui divine povýšil apoštolskú administratúru v Trnave na arcibiskupstvo.

Pražský kardinál Tomášek sa dal počuť: „Já se jurisdikce nad Slovenskem nevzdám.“ A bolo ticho. Veci sa pohli až v septem-

nosť dozvedela, že Slovensko od pápeža dostalo uznanie štátnej hranice. Je zaujímavé, že pri pripomínaní tohto významného štátotvorného aktu boli oficiálne vládne miesta, ako aj vrchnosť katolíckej cirkvi ticho.



Zabudnuté a odignorované výročia štátu

Peter VALO

na Slovenské dni do Vatikánu, kde pripravovali pôdu na rokovania. Výsledkom bolo, že 30. decembra 1977 pápež Pavol VI. oddelil územie Trnavskej apoštolskej administratúry od Ostrihomskej arcidiecézy a povýšil ho na arcidiecézu. Pripojil k nej farnosti ležiace na slovenskom území: tri diecézy z Győrskeho opátstva a dve z opátstva v Pannonhalme. Z Jágerskej provincie vyňal Košickú a Rožňavskú diecézu. Ku Košickej diecéze pripojil trinásť farností, ktoré patrili do Salmárskej diecézy a apoštolskou

bri 1989, keď uviedli do úradu trnavského arcibiskupa Jána Sokola. Na slávnostný akt prišli arcibiskupi z Viedne, Ostrihomu a Krakova. Tomášek účasť odmietol. Vládu delegáciu viedol minister kultúry Pavel Koyš. Legalizovaná cirkevná provincia ostávala stále v zákulisí. Informačná hluchota sa skončila až v Šaštínskej bazilike 1. novembra 1990, kde na omši vystúpil Gustáv Valach a predniesol pápežské dekréty a úvahy Milana Rúfusa a Romana Kaliského. Až vtedy sa verej-

nosť dozvedela, že Slovensko od pápeža dostalo uznanie štátnej hranice. Je zaujímavé, že pri pripomínaní tohto významného štátotvorného aktu boli oficiálne vládne miesta, ako aj vrchnosť katolíckej cirkvi ticho. Ďalším výročím je 25. september 1997. Diplomát Ján Gábor napísal v eseji O zmlčanom výročí Slovenské víťazstvo v Haagu v spore Gabčíkovo Nagymaros. Vtedy Medzinárodný súdny dvor v Haagu vyniesol rozsudok v spore medzi Maďarskom a Slovenskou republikou o výstavbe a využívaní Vodného diela v Gabčíkove, čím potvrdil platnosť zmluvy z roka 1977 a vyhlásil vybudovanie náhradného riešenia (stupňa Čunovo) za oprávnené. Maďarská vláda predtým odstúpila od zmluvy,

ktorej cieľom bola výroba lacnej vodnej energie, prevencia proti megapovodňiam (k akej došlo na južnom Slovensku v roku 1965) a zlepšenie lodnej dopravy. Budapešti vybudovaním vodného diela nevoňalo zabehovanie štátnej hranice na Dunaji a odskočila od jeho dobudovania v čase, keď bolo na Slovensku hotových deväťdesiat percent prác.

Na objasnenie zacytujeme pána Gábora: „Na žiadosť súdu sa po vynesení rozsudku obe strany dohodli na spôsobe jeho plnenia. Neskôr však vláda Viktora Orbána zmietla túto dohodu zo stola. Na základe toho Slovensko požiadalo v Haagu o dodatočný rozsudok, ktorý by spresnil a doplnil pôvodný verdikt. Avšak nová vláda SR, ktorej súčasťou bola už aj Strana maďarskej koalície, túto žiadosť stiahla. Bol to evidentne jeden z mnohých ústupkov maďarskej menšine, presnejšie povedané Budapešti.“ Vzniklo podivné status quo. Bratislavská vláda sa tvári, že súd nevyhrala a Budapešť že ho neprehrala.

Všetky tri výročia sú o hraniciach štátu – nuž, vynorí sa otázka, komu prospieva, že ich ignorujeme?

SEBAOBRAHA

Ak máte fungujúcu živnosť a vaše príjmy z nej nepresahujú tri stovky eur za mesiac, zväzťe, či už nie je čas ju „zrušiť“. Takmer tristo eur totiž musíte mesačne zarobiť, aby ste mali na povinné odvody. Minimálne sociálne a zdravotné odvody pre samostatne zárobkovo činné osoby (SZČO) sa od začiatku roka 2023 zvyšujú o 18,40 eura na 285,49 eura mesačne. Najnižšie možné odvody na sociálne poistenie pre SZČO od 1. januára 2023 stúpili z terajších 187,78 eura na 200,72 eura a minimálny predavok na zdravotné poistenie na rok 2023 už dosiahol 84,77 eura, čo je oproti minulému roku nárast o 5,46 eura. Spolu sa tak stáva malé podnikanie pre živnostníka mesačne drahšie o minimálne 18 a pol eura.

Zmeny v odvodoch

Odvody v novej výške za január platia v prvých dňoch februára, ak ich už z ekonomických dôvodov nie ste ochotní akceptovať, tak v prípade živnosti ju môžete zrušiť alebo pozastaviť. V takom prípade, ak to spravíte ešte v januári, zaplatíte novú sumu odvodov už iba na začiatku februára. A to tak do sociálnej, ako aj zdravotnej poisťovne. Musíte sa však postarať o to, aby sa informácia o tom, či máte prerušenie, alebo zrušenie živnosti, dostala aj do týchto poisťovní. Nie je to zas až také zložité, do Sociálnej poisťovne stačí poštou poslať kópiu rozhodnutia Živnostenského úradu o tom, že vám živnosť zrušil či pozastavil a najmä odkedy. V bežných prípadoch by ste to mali spraviť aj v súvislosti s vašou zdravotnou poisťovňou zvyčajne cestou ich elektronických formulárov, prípadne kontaktných mailov.

Treba však pripomenúť, že pri neprekročení určitej hranice príjmu SZČO vlastne nie je povinné platiť odvody ani nutné pozastavovať či rušiť živnosť. Podľa platných zákonov sociálne odvody musí SZČO platiť od 1. júla aktuálneho roku v prípade, ak za predchádzajúci kalendárny rok dosiahol živnostník príjmy prekračujúce hranicu stanovenú týmito zákonmi. Konkrétne ide o 12-násobok minimálneho mesačného vymeriavacieho základu pre dané obdobie. Ide v princípe o dve hlavné skupiny SZČO. Tie, ktoré za rok 2021 dosiahli príjmy vo výške aspoň 6 798 eur, a tým im vznikla povinnosť platiť odvody v období od 1. júla 2022 – 30. júna 2023. A potom tiež tie, ktoré za rok 2022 dosiahli príjmy vo výške aspoň 7 266 eur, a tým im vznikla povinnosť platiť odvody v období od 1. júla 2023 – 30. júna 2024. Pre úplnosť ešte dodajme, že uvedené dátumy platia, ak ste podávali daňové priznanie v riadnej lehote, teda do 31. marca. V prípade predĺženia lehoty na podanie daňového priznania sa interval mení na 1. októbra – 30. septembra.

Od začiatku druhej polovice roka 2022 platí, že SZČO si môže zvoliť pozastavenie živnosti až na štyri roky. Účinky pozastavenia živnostenského oprávnenia nastávajú dňom nasledujúcim po dni doručenia oznámenia o pozastavení prevádzkovania živnosti živnostenskému úradu. Podnikateľ sa môže rozhodnúť, že uvedie neskorší deň pozastavenia. Živnostenské oprávnenie sa následne obnoví uplynutím lehoty pozastavenia prevádzkovania živnosti.

Ján ČERNÝ

Literárny vedec Jozef TATÁR o turčianskom umeleckom zakorenení

Tam, kde sa dá žasnúť, dýchať, vyslabikovať si dušu

Zhovárala sa Eva ČULENOVÁ – Foto: archív SNN

Básnik, prozaik, literárny vedec a pedagóg Jozef TATÁR je vysokoškolský pedagóg na Katedre slovenskej literatúry a literárnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Je autor piatich lyrických básnických zbierok, debutoval v roku 1986 zbierkou Víťanie hosta, a dvoch knížiek veršikov pre deti. Vydal zbierky povestí Živý poklad, Sokoliar, Turčianske povesti a Turčianske povesti II., malé vlastivedné monografie Sklabinský hrad, Kaľameňová, Štvrtá kniha o Mošovciach. Vo vedeckovýskumnej činnosti sa orientuje na interpretácie literárnych textov druhej polovice 19. a 20. storočia, na literárne „medziobdobia“ a literárno-kritickú činnosť. Vydal diela Povest' v regióne – región v povesti, Básnická medzigenérácia, Básnik a láska, Básnik na pomedzí a monografie Z poézie troch, Umelecký profil Štefana Krčméryho a Diagnózy literatúry – O akademickej literárnej vede v Banskej Bystrici.

• Máte široký autorský záber. Venujete sa v podstate všetkým oblastiam literatúry – próze, povestiam, poézii, odbornej literatúre. Kedy ste sa začali zaoberať literatúrou vo vašom vlastnom podaní, kedy ste začali písať?

Skusmo už na strednej škole, no najmä počas štúdia na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici. Pre začínajúceho autora išlo o mimoriadne podnetné prostredie, ktoré mi umožňovalo nielen získavanie literárneho vzdelania, rozvíjanie vzťahu k literatúre, ale ma aj nenásilne motivovalo

INTERVIEW

vo vlastnej literárnej tvorivosti. Ak upozorňujem na inšpiratívne vysokoškolské prostredie, mám na mysli najmä tu pôsobiace pedagógov – literárne a literárnovedné osobnosti, na ktoré sa nezabúda. Osobitne spomeniem profesora Ivana Plintoviča, ktorý mi – akokoľvek to znie zvláštne – neverbálne, nepriamo naznačoval cestu k básnickému debutu. Bez komentovania zhromažďoval básne, ktoré som mu občas priniesol...

• Pracovne pôsobíte v Banskej Bystrici, kde ste aj študovali slovenský jazyk a literatúru a občiansku výchovu, ale žijete v krásnom turčianskom mestečku Mošovce, rodisku slovenského veľikána Jána Kollára. Pôvodom ste práve z Turca. Ako na vás pôsobia tieto dva regióny, tieto dve mestá?

O mojom vzťahu k Turcu, ktorý Ján Kollár vo svojich Pamätiach z mladších rokov života nazval „dolnou ohradenou zo všetkých strán sťahy záhrada vysokými horami“, vari najvýstižnejšie vypovedajú moje doterajšie súbory povestí. Nejde však len o „povestovú“ vernosť regiónu. Keď sa v tomto materiáli i duchovne bohatom priestore zakoreníte, keď vás svojou celou silou

MEDZI NAMI

Povinné oslavy tridsiateho výročia vzniku Slovenskej republiky sú už len prchavou spomienkou. Delostrelci z Prešova vypálili na nábreží Dunaja dvadsať sálv z húfnic kalibru 122 mm, ohňostroj z hradného kopca po trináctich minútach dohorel, aktivistka strany Progressívne Slovensko prečítala z Grasalkovičovho paláca svoj tretí dorovnočný prejav a potom v Redute odovzdala štátne vyznamenania. Odfajknuté...

V čase nevdaných politických, ekonomických, morálnych a sociálnych kríz sme nič nové, nič veľkolepé ani neočakávali. Slová vládných farizejov v demisii prezentované v slovenských médiách vyznievali ako vata. Povinná a falošná. Dočasne poverení bábkový premiér bábkovej vlády Eduard Heger povedal, že je odhodlaný chrániť „slovenskú demokraciu“ aspoň do konca volebného obdobia. Bábkový minister vojny Jaroslav Naď zasa vyhlásil, že rok 2022 bol „jeden z najúspešnejších pre rezort obrany“. Slová hodné zápisu do kroniky nášho Kocúrka: Máme úspešný rezort vojny s nebojaschopnou armádou bez lietadiel, bez tankov, bez jedinej batérie systému protivzdušnej obrany. Veď keď



Docent Jozef TATÁR

objíme, máte tu rodinné zázemie, priateľov, ťažko sa odchádza, preto som neodšiel. Na druhej strane sa človek narodil ako nikdy sa nevzdávajúc zvedavý tvor. Záujem o spoznanie Banskej Bystrice, ležiacej za juhovýchodnými veľkofatranskými horami, súvisí aj s odborným rastom a prehĺbením záujmom o slovenskú literatúru na akademickej pôde. Po rokoch pracovne prežitých v tomto krásnom univerzitnom meste som si trúfol odborne zaspomínať na domáce osobnosti literárnej vedy, pričom mi nešlo o ich solidárne pripomínanie, ale čo najobjektívnejšie zhodnotenie ich diela (Diagnózy literatúry). Raz som sa komusi zdôveril, že ak by existovalo na Slovensku mesto, v ktorom by som dokázal žiť, bola by to Banská Bystrica. Ján Kollár ju dávno predom mnou dokonca nazval slovenským eldorádom a známa mu bola aj slovenská povrávka – Zaživa v Bystrici a po smrti v nebi.

• Čo prináša práca literáta na tvorbe povestí

Musím sa priznať, že tvorba povestí – rekonštrukcia povestových podaní, torzovitých zmienok, ich adaptácia – patrí k mojim najmilším

činnostiam takmer štyri desaťročia. Za ten pomerne dlhý čas som spoznal mnohých informátorov, pozoruhodných rozprávačov, prelistoval množstvo starých časopisov, zborníkov i materiálov z rukopisných pozostalostí. Obe časti Turčianskych povestí (1999, upravené vydanie 2012, 2015) vyšli vo Vydavateľstve Matice slovenskej a v Matici slovenskej v populárnej edícii Povestová mapa Slovenska. Netrvalo dlho a k pohľadu autora na povest' pribudol pohľad učiteľa literatúry. Uvedomil som si význam regionálnej (lokálnej) povesti aj pre potreby školského literárneho vzdelávania a výchovy. Verím, že prostredníctvom tohto čitateľsky obľúbeného žánru sa Turiec v školských podmienkach stal kľúčovým princípom komunikácie dieťaťa s literatúrou. Tejto problematike a interpretačným možnostiam povestí v školskej praxi sa venujem v publikácii Povest' v regióne – región v povesti/Žáner povesti v školskej recepcii a interpretácii.

• Veľmi jemná a umelecky na vysokej úrovni je vaša poézia. Najnovšie vám vyšla krásna zbierka básní v japonskej forme haiku Slabikovanie duše. Haiku vôbec nie je jednoduchý žáner a vyžaduje si skúsené autorské pero...

Vždy mi bol v poézii blízky minimalizmus. Keďže ma tieto trojveršové útvary pokúšali už dlhší čas, podľahol som ich prednostiam (krátky tvar), ale aj autorským výzvam (zložitá cesta k jednoduchej kráse). Prostredníctvom nich opúšťam pesimizmus súčasnosti, lebo nerobíme nič pre mier, ale iba prítakáme rozkazu: Za mier! Odchádzam z interiéru tam, kde sa dá akotak žasnúť, dýchať, voňať, uvažovať, slabikovať si dušu...

• Napísali ste aj viacero vlastivedných monografií. Publikácia Štvrtá kniha o Mošovciach je dokonca vystavená v Múzeu Jána Kollára v Mošovciach. Priblížte

cie sú Dzurinda a Mikloš, protagonisti kauzy Gorila, a ich vládni poskokovia Malchárek, Palacka a Bubeníková. Akoby sa zabudlo na dzurindovskú dvadsaťpercentnú nezamestnanosť, na prevod spoločenského vlastníctva do zahraničných rúk, na to, ako terajší prezidentský poradca Mikloš zbavil Slovensko ekonomickej suverenity.



Len samá vata a naftalín

Ludovít ŠTEVKÓ

Mečiarom a Václavom Klausom, si tentoraz verejnoprávna televízia pozvala do debaty dvoch bývalých politikov a dvoch mediálne preferovaných politológov, ktorí boli proti vzniku suverénnej Slovenskej republiky. V domácom štúdiu si moderátori Jančkárová a Makara s účinkujúcimi Figelom, Bugárom či Mesežnikom a Abrahámom dobre rozumeli. „Do demokratickej zostavy“ chýbal už len Mikuláš Dzurinda, ktorého škandalózne reformy a privatizačné prechmaty vychaľovali so všetkou vážnosťou všetci štyria odporcovia rozdelenia federácie.

Chvilami sa zdalo, že najväčšími hrdinami našej tridsaťročnej existen-

naším čitateľom, čo v nich nájdú a čo sa naučia.

Okrem iného sa čitateľ z monografie dozvie o prírodných pomeroch a cestovnom ruchu na základe vykonaného archeologického prieskumu o živote v predhistorickej dobe, o stredovekých Mošovciach, o šľachtickom rode Révaiovcov, dejinách 20. storočia, staviteľstve a architektúre. Obsah monografie uzatvára kapitola o významných rodákoch a tu žijúcich osobnostiach kultúry, umenia a zvlášť literatúry.

• Nemožno obísť ani vašu bohatú vedeckú tvorbu. V jej rámci sa venujete najmä literatúre prelohu 19. a 20. storočia a poetické tvorbe. Autor máva rôzne emocionálne postoje k svojim jednotlivým dielam. Ktorá vaša vedecká štúdia, resp. monografia vám zabrala najviac energie?

Literárnovedný výskum nie je prechádzkou májovou záhradou, preto jednoznačná odpoveď na vašu otázku neexistuje. Tvorivé cesty literárnej vedy sú nevyspytateľné. Dokonca netuším, či vstup na „horúcu“ akademickú pôdu, ktorej súčasťou je vedecká práca, je v zrelom veku výhodou alebo nevýhodou. Jedno by však malo byť isté: každým novým článkom, štúdiom, projektom by mal človek rásť a dozrievať. A že vás táto práca berá o energiu? Ako každá iná. Výsledok vám ju vráti.

• Zaujímame sa aj o výtvarnú tvorbu. Svoju poslednú zbierku básní Slabikovanie duše ste si dokonca ilustrovali sám. Čo je inšpiráciou pre vašu výtvarnú tvorbu?

Najvýstižnejšou odpoveďou je názov prvej výstavy Mošovské motívy (1993). Inšpiračné zdroje a charakter druhej výstavy pod názvom Krajiny sa pýtam (1995) priblížil mošovský rodák Jozef Beňovský: „Každý človek má určité miesta, kam sa neustále vracia alebo kam ho to neustále vracia. Krajina, ľudia, rodisko, lúky, polia, drobné nenápadné veci, kamienok, brány, okná, schody, staré mošovské stavby, znaky života minulého i prítomného. Vracia sa k nim, či vracajú sa k nemu sami, aby viedli s ním tichý intímny rozhovor mimo času. Keď už nie skutočný, tak aspoň prostredníctvom myšlienky, spomienky, predstáv či snov. To sú tie zvláštne obrazy, v ktorých sa premiešala minulosť s prítomnosťou, pocity súčasného moderného človeka s úvahami našich predchodcov. To je svet obraznosti Tatárových básní i výtvarného myslenia.“

verejné otázky. Prirôdzené, pán generálny riaditeľ RTVS Machaj si pri takom významnom výročí vzniku slovenskej štátnosti nemožno ani predstaviť niekoho iného. A o tom druhom politológovi v debate škoda hovoriť. V Toronte vyštudovaný doktor politickej filozofie a rektor Bratislavskej medzinárodnej školy liberálnych štúdií sa zaskvel takými trápnyimi úvahami, až skutočného znalca slovenskej politiky muselo bolieť brucho. Podľa jeho vyjadrenia, vraj keby v roku 1998 neboli porazili Mečiar „demokrati“ na čele s Dzurindom, Slovensko by mohlo skončiť ako Bielorusko...

Všeličo sa povravelo prvého januára 2023 v slovenských televíznych kanáloch. V TA3 poverili moderátora Direra, aby si hŕkútal s expremiérkou Radičovou o tom, že zánik československej federácie bol nelegitímny akt, lebo nebolo o rozdelení referendum. Tento moderátor vyťahnutý z naftalínu sa priateľsky porozprával aj so skrachovaným politikom Dzurindom o veľkých úspechoch jeho prvej i druhej vlády.

Ak ktosi zo zahraničia chce na Slovensku oživiť politické zombie, podceňuje národ. Prežili sme maďarizáciu, prežili sme ponovembrový ekonomický a sociálny rozvrat štátu, prežijeme aj ideologickú a kultúrnu kolonizáciu.

Nijaká čierna diera – Slovensko svet privítal s otvorenou náručou

Diplomacia v malej krajine v srdci Európy

Vladimír MEZENECV – Foto: internet; zdroj MZV SR

V súvislosti so vznikom samostatnej Slovenskej republiky sa pri okrúhlych výročiaciach vždy hovorí a píše najmä o rokovaní premiérov Václava Klauza a Vladimíra Mečiara v Brne či o prijatí ústavného zákona o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky 25. novembra 1992 Federálnym zhromaždením ČSFR. V tomto zákone sa hovorilo o zániku ČSFR uplynutím 31. decembra 1992 s tým, že od 1. januára 1993 sú Česká republika a Slovenská republika jej nástupníckymi štátmi...

Definitívnu bodku za Česko-Slovenskom dalo prijaté uznesenie Federálneho zhromaždenia ČSFR 17. decembra 1992 k ústavnosti procesu zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a vzniku nástupníckych štátov, ako aj ústavný zákon o delení majetku federácie.

■ OKNO DO SVETA

Akosi však nikto nevenoval pozornosť otvoreniu symbolického okna do sveta, teda nadviazaniu diplomatických stykov samostatného Slovenska v tzv. plienkovom veku s jednotlivými krajinami našej planéty, teda jeho uznania de jure. V tomto smere rodiaca sa slovenská samostatná a nezávislá diplomacia dosiahla nečakané úspechy. Už v prvých hodinách jej existencie,

DIPLOMATICKÁ SLUŽBA

teda prvého januára 1993, ju medzinárodne uznalo osemdesiatdvať krajín (!) a do konca januára sa ich počet zvýšil o trinásť, vo februári ešte ďalšia...

Neobyčajne významný deň pre novú Slovenskú republiku bol 19. január 1993, keď ju na zasadnutí Valného zhromaždenia OSN v New Yorku prijali za člena tejto najvýznamnejšej medzinárodnej organizácie. Svoje priestory otvárali Slovensku i ďalšie významné svetové a európske organizácie, ktorým záležalo na tom, aby sa čo najskôr stalo ich členom: 12. apríla na osemdesiatom deviatom zasadnutí Medzi-parlamentnej únie v Dillí prijali našu republiku za jej člena, 30. júna sa SR stala riadnym členom Rady Európy, 4. októbra v Luxembursku sa podpísala asociačná dohoda o pridružení k Európskemu spoločenstvu. Za



prvých deväť mesiacov existencie nášho samostatného a zvrchovaného štátu ho uznalo až stodvadsaťdva krajín sveta.

■ DIPLOMATICKÁ SLUŽBA

Diplomatické styky so Slovenskou republikou nadviazalo stošesť štátov. Za tento necelý rok sa podarilo zriadiť zastupiteľské úrady Slovenskej republiky v päťdesiatich troch štátoch sveta. Okrem tých na úrovni veľvyslanectiev začali pôsobiť aj generálne konzuláty v Mníchove (SRN), Istanbule (Turecko) a Miláne (Taliansko). V Limassole (Cyprus) a Calgary (Kanada) otvorili honorárne konzuláty SR. Stále misie Slovenska zakrátko začali pracovať pri najvýznamnejších medzinárodných organizáciách – v New Yorku pri hlavnom sídle OSN, pri jeho európskych filiálkach v Ženeve

a vo Viedni, kde sídlila Konferencia nášho bezpečnosti a spolupráci v Európe (KBSE), ktorej sa SR stala členom už prvého januára 1993, a v Bruseli pri sekretariáte Európskeho spoločenstva. Za toto obdobie, teda za tri štvrtiny roka 1993, Slovenskú republiku prijali do štyridsiatich piatich najvýznamnejších medzinárodných organizácií, akými okrem OSN sú Medzinárodný menový fond (IMF), Svetová zdravotnícka organizácia (WHO), Medzinárodná organizácia pre civilné letectvo (ICAO), Svetová poštová únia (UPU) atď.

■ STRAŠENIE BOJKOTOM

Na oboch stranách rieky Moravy tí, ktorí si nepriali samostatnú a zvrchovanú Slovenskú republiku, ešte pred prvým januárom 1993 tvrdili, že po jej vyhlásení zostane v medzinárodnej izolácii, uznajú ju iba krajiny

s nestabilnými politickými režimami, ako je Mjanmarsko, Kambodža, Horná Volta, Benin... Ako však vidieť aj z tohto skromného prehľadu opak je pravdou. Veď už prvého januára našu krajinu uznali také krajiny ako Spojené kráľovstvo, USA, Francúzsko, Nemecko, Japonsko, Švajčiarsko, Taliansko, Svätá stolica, Ruská federácia, Kanada, Čína, India... Želania nepriateľov Slovenska a Slovákov tak zostali iba v ich myšliach a na papieri...

■ NAJVIAC VO VIEDNI

Zaujímavá je v súčasnosti situácia v súvislosti so zastupiteľskými úradmi cudzích štátov na Slovensku, resp. tými, ktoré majú tzv. slovenskú agendu v rámci svojich veľvyslanectiev v zahraničí. V Bratislave pôsobia veľvyslanectvá štyridsiatich štátov krajín, ale v neďalekej Viedni je až šesťdesiatštyri tých, ktoré majú vo svojich kompetenciách zároveň zastupovanie v Slovenskej republike, v Berlíne je ich „iba“ sedemnásť. Nie je to nič nezvyčajné, veď udržiavanie diplomatického úradu na úrovni veľvyslanectva či generálneho konzulátu v niektorej krajine si vyžaduje vysoké finančné náklady. Preto nielen krajiny tretieho sveta, ale aj tie bohatšie, napríklad Švédsko, Nový Zéland, Kanada, Luxemburské veľkoveľvodstvo, majú svoje veľvyslanectvá v hlavnom meste Rakúska s poverením byť zároveň aj veľvyslanectvami pre SR. Na rozdiel od ostatných Kanada má vysunutú kanceláriu svojho veľvyslanectva vo Viedni priamo v Bratislave.

Ďalšie veľvyslanectvá, ktoré sú zároveň zastupiteľskými úradmi najvyššej kategórie pre Slovensko, majú niektoré krajiny v Ženeve, Paríži, Prahe, Moskve, Bruseli, Belehrade, vo Varšave, v Ríme a Budapešti.

■ ZAHRANIČNÉ MISIE

Samostatnú kapitolu v systéme zastupiteľských úradov majú honorárne konzuláty. Na Slovensku je ich skutočne hojne, podľa našich údajov až sedemdesiatpäť, pričom niektoré krajiny ich majú po dva, Poľská republika tri (Liptovský Mikuláš, Prešov, Košice). V Bratislave je ich štyridsaťsedem, teda viac ako polovica. Nachádzajú sa aj v kraj-

ských mestách, konkrétne v Nitre, Žiline, Košiciach, Prešove a Banskej Bystrici, ale i tam, kde by ich neza-interesovaný nehľadal: v obciach Zálesie – Litva, Tureň – Bosna a Hercegovina (obe okr. Senec), Šamorín (okr. Dunajská Streda) – San Marino, Trstená (okr. Tvrdošín) – Bielorusko, Považská Bystrica – Gruzínsko, Martin – Francúzsko a Island a vo Vranove nad Topľou – Ukrajina. Honorárni konzuli sú najmä občania Slovenskej republiky, známe osobnosti z kultúrnej a zo spoločenskej sféry, ale najmä úspešní podnikatelia. Prečo? Z jednoduchého dôvodu: aj honorárne konzuláty si vyžadujú na svoju prevádzku keď už nie reprezentatívne, tak aspoň solídne priestory, honorárni konzuli za svoju prácu nedostávajú z krajiny, ktoré zastupujú a reprezentujú, nijaké odmeny, naopak, všetky náklady na ich činnosť čerpajú z vlastných peňazí.

Existuje však ešte jedna kategória krajín, ktoré medzinárodne uznali Slovenskú republiku, niektoré z nich už prvého januára 1993, napríklad Island a Malta, ale nezriadili si svoje zastupiteľské úrady v Bratislave ani nemajú tzv. slovenské oddelenie pri niektorom svojom veľvyslanectve v inom štáte. Spoliehajú sa na svoje honorárne konzuláty (Island a San Marino), priamo na svoje ministerstvo zahraničných vecí (Singapur a Malta).

■ DIPLOMATICKÝ ZBOR

Samostatnú kapitolu by si zaslúžili spomienky na prácu prvých slovenských diplomatov na našich veľvyslanectvách v zahraničí. Napriek tomu, že počas existencie spoločného štátu slovenskí diplomati v porovnaní s českými kolegami boli vo výraznej menšine, po prvom januári 1993 sa veľmi rýchlo vytvoril slovenský diplomatický zbor, ktorého členovia zo dňa na deň získavali nevyhnutnú odbornú prípravu i potrebné skúsenosti. Našinci sa začali uplatňovať nielen na slovenských zastupiteľských úradoch, ale dokonca aj v takých inštitúciách ako OSN, KBSE, UNESCO a v mnohých ďalších, neskôr dostávali významné pracovné miesta i v Európskom parlamente a Európskej komisii. O nich však niekedy nabadúce...

V dejinách národov sú medzníky, ktoré si zaslúžia, aby sme sa k nim vracali

Kresťanskí demokrati a zánik federácie

Matej MINDÁR – Ilustračné foto predsedu KDH: internet

Kresťanskodemokratické hnutie (ako kresťansko-katolícky politický subjekt) z politicko-osobnostných dôvodov nepodporilo v druhej polovici roka 1992 národno-emancipačný proces slovenského národa, ktorý sa završoval vznikom samostatnej Slovenskej republiky ako subjektu medzinárodného práva. Pre spory s vtedajším slovenským premiérom Vladimírom Mečiarom, predstaviteľom HZDS, republikovní a federálni poslanci KDH nehlasovali za Deklaráciu SNR o zvrchovanosti SR (17. júl), Ústavu SR (1. september) a ústavný zákon o zániku ČSFR (25. november). Napriek tomu vedenie KDH na konci roka 1992 vydalo dve vyhlásenia, ktorými sa prihlásilo k samostatnej slovenskej štátnosti.

V prvom Vyhlásení Kresťanskodemokratického hnutia k vzniku samostatnej Slovenskej republiky, zverejnenom 21. decembra 1992 v Slovenskom denníku, sa v jeho úvode píše, že v dejinách národov i jednotlivcov sú chvíle, pred ktorými sa treba v tichosti zastaviť a premýšľať o nich. Predstavitelia KDH v tomto smere dodávali, že v živote národov sú to chvíle, keď povstávajú k novému životu alebo spejú k pádu.

■ JEDNOZNAČNÝ POSTOJ

„Ak pred narodením dieťaťa možno uvažovať o tom, či príde na svet vo vhodnom čase, po narodení sa všetci k nemu skláňajú s láskou a bezvýhradne ho prijímajú. S takýmto pocitom prijatia víta Kresťanskodemokratické hnutie vznik Slovenskej republiky 1. 1. 1993.“ V ďalšej časti tohto vyhlásenia pripomínajú, že slovenské dejiny sú dejinami vstávania a pádov. „Je až osudové, ako krátko trvali všetky vzopnutia Slovákov. Či už to bolo povstanie

štyrovcov, vytvorenie Matice slovenskej, nádeje Slovákov po roku 1918, vznik Slovenskej republiky v roku 1939, dohody po roku 1945, federácia v roku 1968. Napriek tomu nikdy nebolo možné zastaviť alebo zoslabiť vôľu národa po sebarealizácii, ktorá smerovala k dovŕšeniu jeho aspirácií. V jestvujúcej atmosfére rozpadajúcich sa štátnych celkov a vzniku nových štátov sa aj Slovensko konfrontovalo s touto skutočnosťou.“

ZABUDNUTÁ HISTÓRIA

KDH v ďalšej časti vyhlásenia spomenulo obdobie pádu komunizmu v roku 1989. Podľa jeho názoru bolo preto prirodzené, že otázka národného sebauvedomenia a vlastnej štátnosti sa stali otázkou veľkého významu. Dodalo tiež, že nebolo žiadnym tajomstvom, že postoje a názory k tejto otázke sa na Slovensku odlišovali a zahŕňali všetky modely, formy i časové náleži-



Predseda KDH Ján ČARNOGURSKÝ a ruský prezident Boris JELCIN na spoločnom rokovaní v roku 1991

tosti. „Kresťanskodemokratické hnutie ako prvé vyjadrilo svoju víziu štátnosti Slovenska cestou postupných krokov a v kontexte európskej integrá-

cie. Udalosti po voľbách 1992 nabrali taký spád, že dnes môžeme iba konštatovať, že slovenská štátnosť sa stáva skutočnosťou. Kresťanskodemokratické hnutie pozdravuje vznik novej Slovenskej republiky. Vznik samostatnej republiky bude spojený s mnohými ťažkosťami a bude veľkou skúškou všetkých Slovákov i národnosti žijúcich na tomto území. Kresťanskodemokratické hnutie chce šíriť vo svojom okolí nádej a povzbudenie.“ V závere prvého vyhlásenia sa predstavitelia KDH zaviazali, že sa chceli pričiniť o to, aby Slovensko bolo pro-

deklarovali, že budú rozlišovať medzi štátnosťou a medzi tými, ktorí ju reprezentujú. „Chceme zo všetkých síl zveľaďovať slovenskú štátnosť v súlade s európskymi tradíciami. Podľa kresťanských zásad, ktoré tvoria základ nášho programu, chceme šíriť porozumenie medzi slovenským národom a národnosťami. Chceme sa usilovať o pokojné spolunažívanie s okolitými národmi a štátmi. 1. januára 1993 budeme zvlášť prosiť vo svojich modlitbách: Bože, žehnaj slovenskú krajinu!“

■ TRVALÝ AKT

Druhé koncoročné vyhlásenie KDH pod názvom Pred zánikom Česko-Slovenska, publikované 30. decembra 1992 v Slovenskom denníku, berie KDH na vedomie realitu zániku spoločného štátu s pocitom priateľstva voči českému národu. „Zároveň KDH znovu potvrdzuje svoje stanovisko, že rozdelenie republiky považujeme za trvalý akt a o opätovnom spojení s Českou republikou uvažujeme iba v rámci integrácie viacerých rovnoprávných štátov. Odkaz nášho spoložitia s Čechmi vidíme v tom, že ani jeden z nástupníckych štátov po ČSFR sa v budúcnosti nesmie spájať s tretím štátom proti druhej republike.“ V závere druhého vyhlásenia sa KDH rozlúčilo s Českou republikou ako súčasťou spoločného štátu. Na druhej strane plánovalo na Slovensku udržiavať dobré vzťahy k Čechom a Česku a zároveň chcelo dbať, aby záujmy Čechov neutrpelí vinou Slovenska.

Keď pocity a prežívanie boli také pestré ako farby na rozmaľovanej výtvarníckej palete

Silvestrovská noc, po ktorej nastalo historické svitanie

Matej MINDÁR – Foto: SNN

Po tridsiatich rokoch samostatného Slovenska je jasné, že naša krajina píše úspešný príbeh, ktorý si suverénne koncipuje a utvára sama. Azda len v posledných rokoch počas vládnutia už stroskotaneckého kabinetu v demisii objavovali sa viaceré pochybnosti o primeranosti miery delegovania právomoci orgánom Európskej únie, okliešťovaní suverenity štátu, orientácie a smerovania zahraničnej politiky, racionality reforiem a spôsobov prekonávania kríz spôsobených profesijnou disponovanosťou predstaviteľov exekutívy a zástupcov ľudu v parlamente. Preto sme sa exponentov udalostí, ktoré pred tromi desaťročiami viedli k vzniku samostatnej Slovenskej republiky, spýtali, aké boli pre nich prvé minúty samostatného Slovenska, ako ich preživali?

Ivan GAŠPAROVIČ, vtedajší predseda SNR za HZDS: Nechcel by som, aby to vyznelo ako nejaká formulka, ktorá sa vysloví vždy, ak sa vám niečo splní alebo sa dosiahne výsledok, za ktorý ste museli vynaložiť veľké úsilie. No mal som pocit radostného uvoľnenia a hrdosti, že som bol pri tom, keď Slovensko začalo budovať a tvoriť svoje nové dejiny, že nastal historický zlom národnej slobody rešpektovanej svetom. Uvedomoval som si aj zodpovednosť, ktorá nás všetkých do budúcnosti, a že nebude ľahká. Žiaľbohu, dnešné dni to potvrdzujú.

Ludovít ČERNÁK, vtedajší poslanec SNR, minister hospodárstva SR a predseda SNS: Bol to silný a emotívny zážitok. Vtedajší premiér Vladimír Mečiar nás pozval na staroročnú večeru na Bôrik a potom sme mali o polnoci ísť na Námestie SNP privítať vznik samostatnej republiky. Tesne pred polnocou ochranka hlásila, že je na námestí asi dvetisíc ľudí, a boli sme z toho dosť zaskočení. Kým sme však prišli z Bôrika na námestie, videli sme prichádzať davy ľudí, a keď odbila polnoc, bolo na námestí asi päťdesiat tisíc ľudí. Bratislava a okolie, ľudia z celého Slovenska zabrali. Bolo to neskutočne krásne.

Štefan NIŽNANSKÝ, vtedajší poslanec Snemovne národov Federálneho zhromaždenia za SDL: Silvestrovská noc 1992 bola pre mňa dosť zvláštna. Ani nie tak preto, že sme s manželkou očakávali príchod Nového roka komorne doma – v petržalskom byte – s našimi dvoma deťmi pokojne spiacimi vedľa v izbe. Bolo to pre zmiešané pocity, ktorých farebnosť i odtiene sa vo mne miešali s vytláčené temperky na maliarovej palete – radosť, rozpaky, no tiež obavy z budúcnosti a z nepoznaného. Tešil som sa, že sa nám Slovákom podarilo dosiahnuť vytúžené a toľko spochybnované i generáciám predkov upierané. Nebál som sa, že by sme sa v novej Slovenskej republike nedokázali postaviť na vlastné nohy, predvídal som nielen našu vzpriamenú chôdzu, no po pár rokoch aj svižný beh. Nie už k „svetlým zajtrajškom“, skôr k tvorivej slobode a k dosiahnutiu ozajstnej demokracie. A z čoho pramenili aj nejaké moje obavy? Síce sa našli i takí, čo nám nadávali do vlastizradcov, a fanatickí čechoslovakisti nám sľubovali šibenice, no z toho brechotu sa mi chlpy neježili... Nebol som vtedy už nijaký nerozvážny mladík, bol som v zrelom veku tridsiatich deviatich rokov, no v republike (pri ktorej pôrode som asistoval) som ostal stáť s „holým zadkom“ a na prvý pohľad akoby s prázdnyimi rukami na chodníku pred Úradom práce. Vedť my poslanci Federálneho zhromaždenia ČSFR sme od prvých minút 1. januára 1993 dýchali chladný vzduch počas novoročného ohňostroja, v hluku oslavnej delostreleckej paľby vlastne ako kapry, ktoré si vypustili rybník samy...

Peter WEISS, vtedajší poslanec SNR a predseda SDL: Prvým veľkým zážitkom bola účasť na spontánnom zhromaždení slovenských občanov na Námestí SNP v noci z 31. 12. 1992 na 1. 1. 1993. Pozerajúc na masu oslavujúcich ľudí s fľašami sektu som pociťoval radosť z nového začiatku



Vznik novodobej Slovenskej republiky vítali mnohé významné slovenské osobnosti z radov Matice slovenskej.

republiky. Uvedomil som si, že odtiaľ bude všetko v slovenských rukách a nebudeme sa mať na koho vyhovárať v našom ďalšom vývoji. Neveril som kuvičím hlasom z Iniciatívy za spoločný štát, že po rozdelení nastane ekonomická katastrofa a príde nový február. Veril som v nakumulovaný potenciál slovenského národa, ale zároveň som nemal stopercentnú istotu, či sa podarí štát stabilizovať. Uvedomil som si, že nás čakajú ťažké časy a že nie všetci, čo sa radujú, s tým rátajú. Druhým silným zážitkom bolo, keď som ako podpredseda parlamentu viedol prvé zasadnutie v období samostatnosti – 1. 1. 1993 sa už podľa čerstvo schválenej Ústavy SR volal Národná rada Slovenskej republiky. Dodnes si pamätám tie zimomriavky z pocitov vlastenectva, ale najmä zodpovednosti za štát a jeho päť a pol milióna občanov.

Jozef PROKEŠ, vtedajší poslanec SNR za SNS: Vyplnil sa mi sen, ktorý som sníval od školských čias. Stál som na tribúne v Bratislave na Námestí SNP spolu s páni Mečiarom, Gašparovičom a ďalšími, otváral som fľašu so šumivým vínom a moja radosť sa dá porovnať azda len s radosťou pri narodení mojich detí. Deti už dospeli, ale ani najhoršie obdobie puberty nimi nezmiatlo tak, ako je zmietaná Slovenská republika v súčasnosti pod nehodnými vládami. Nevzdávam sa však nádeje, že aj Slovenská republika dospeje, zbaví sa poklonkovania cudzím, vráti sa na cestu suverenity a môj sen prežije.

Lubor BYSTRICKÝ, vtedajší poslanec Snemovne národov Federálneho zhromaždenia za SDSS: Nejasal som, ani som nespeieval... Ticho som sedel a premýšľal. Pociťil som najmä úľavu dúfajúc, že tento výsledok ukončí týždeň trvajúcu neistotu, ktorá spôsobovala narastajúce napätie v spoločnosti, prikrmované aktivitami niektorých nezodpovedných politikov na oboch stranách sporu, pomaly sa meniaceho na barikádu. Uvedomoval som si, na rozdiel od iných kolegov, že toto nie je koniec, ale začiatok. A až ďalšie dianie ukáže, ako sa obyčajní ľudia vyrovnajú so skutočnosťou, keď sa prvého januára 1993 prebudia do reality, o ktorej drvivá väčšina z nich pred rokom ani len nechýrvala. Svojím hlasom som rozhodol o osude pätnástich miliónov spoluobčanov. Tak ako mi záležalo na spravodlivom a primeranom postavení Slovenska na politickej mape medzinárodného spoločenstva suverénnych

ANKETA

štátov, rovnako mi záležalo na zachovaní jedinečného vzťahu medzi našimi dvoma národmi.

Ján ČARNOGURSKÝ, vtedajší predseda KDH a poslanec SNR: Prvé minúty samostatného Slovenska som prežíval vo vedomí a s pocitom, že menia sa len metódy mojej činnosti, inak nič. Už v decembri 1992, teda pred formálnym vznikom samostatného Slovenska, KDH vydalo vyhlásenie, že obnovenie Česko-Slovenska už nie je našim cieľom. Budeme pracovať na upevnení nového štátu vrátane upevnenia jeho medzinárodného postavenia. Vedel som, aké nebezpe-



Prvé minúty vzniku nového štátu – Slovenskej republiky - v centre Bratislavy

čenstvo by hrozilo Slovensku, ak by sa dostalo do medzinárodnej izolácie. Vnútroštruktúrna politika nového Slovenska hrozila, že by ho zaviedla do medzinárodnej izolácie. Preto som v prvých dňoch po vyhlásení samostatného štátu povedal, že KDH bude robiť konštruktívnu opozíciu vláde. Teraz môžeme mať mnoho výhrad k politike Európskej únie, ale vtedy bolo životným záujmom Slovenska, aby nás pripojili do EÚ, inak by naši susedia mohli vznášať proti nám rôzne nároky a sami by sme nemali silu im plne odolávať. Som rád, že Slovensko píše z historického pohľadu svoj úspešný príbeh. Pre porovnanie: Slovensko a Ukrajina vznikli ako samostatné štáty približne rovnako. Aký je rozdiel medzi príbehom Slovenska a príbehom Ukrajiny?

Mons. Ján SOKOL, vtedajší prvý a jediný celoslovenský metropolit: S nadšením a radosťou som prežíval prvé chvíle, keď sa vyhlásila samostatnosť Slovenskej republiky. Prečo? Nie preto, že by som bol nacionalista alebo šovinista. Som patriot. A taký by

mal byť každý Slováčok. Bohužiaľ, naše národné povedomie je dosť slabé, čo ja ospravedlňujem tým, že do roka 1918 sme boli v Rakúsko-Uhorsku a potom v Česko-Slovensku. Neskoršie vyhlásenie Slovenského štátu, resp. prvej Slovenskej republiky, bolo sprevádzané veľkým nadšením a zápalom. Bola však vojna a naša samostatnosť trvala len do roka 1945. Opäť prišla Československá republika. Takže keď 1. januára 1993 prišlo k vyhláseniu slovenskej samostatnosti, kto sa len trochu cíti vedomý si toho, že Pán Boh nám dal túto krásnu zem a túto reč, musí byť nadšený, keď máme popri láske k všetkým národom, predovšetkým k svojmu, vlastný a demokratický štát.

Karol MELOCÍK, vtedajší poslanec Snemovne ľudu Federálneho zhromaždenia za HZDS: Silvestrovský večer 1992 bol nielen epilógom československej štátnosti, ale pre nás, ktorí sme súčasne ukončili aktívne pôsobenie vo Federálnom zhromaždení, aj posledným hromadnejším stretnutím. Po pár týždňoch od ukončenia činnosti v Prahe sme sa mnohí opäť stretli na slovenskej pôde s našimi „súkmeňovcami“, ktorí národnoslobodzovacie aktivity realizovali doma na Slovensku. Slávnostné večerné zhromaždenie na Hrade za účasti najvyšších predstaviteľov nového štátu bolo plné stretnutí, debát, spomienok – aj s kolegami, ktorí vznik republiky pripravovali na Slovensku. Polnoc a prvé minúty a ohňostroj nad Bratislavou sme všetci účastníci slávnosti privítali pred vstupom Hradu, kde v súčasnosti stojí

radosť preplneného Námestia SNP. Oslavy boli mimoriadne spontánne. Priestor bol zaplnený do posledného miesta a toľko ohňostrojov, svetlíc, ale aj delobuchov si dovtedy námestie určite nepamätalo. Živo si spomínam na horiaci kabát moderátora Jaroslava Maceka, ktorý som uvidel na jednom z monitorov. V priamom prenose prskavka urobila svoje. Vybehol som z réžie von a pod nohami mi vybuchol delobuch. Bol som ohlušený, ale odhodlaný jeho horiaci kabát uhasiť minerálkou bez toho, aby si divák čokoľvek všimol. A nevyšimol si to ani Jaro Macek. Potom sa iba čudoval. Hneď ráno sme pokračovali v živom vysielaní z budovy Slovenského rozhlasu, odkiaľ sme divákovi priniesli atmosféru privítania vzniku Slovenskej republiky za účasti mnohých osobností z politického i kultúrneho života. Prekvapili nás famózne žienky v kroch z Cífera, ktoré za sprievodu muziky i spevu priniesli čerstvo napečené domáce koláčiky. Prvý deň samostatnosti bol úžasný a nezabudnuteľný.

Ludovít ŠTEVKO, publicista, spisovateľ: Noc zo Silvestra na Nový rok 1993 som strávil na Námestí SNP v eufórii tak ako sedemdesiat tisíc ľudí, ktorí vítali vznik samostatnej Slovenskej republiky. Bola to nezabudnuteľná noc a ráno. To nadšenie a energia národného spoločenstva vo mne rezonuje doteraz. Samostatnosť SR už počas prvého dňa jej existencie diplomaticky uznalo deväťdesiat tri štátov sveta, medzi nimi aj Ruská federácia, Nemecko, Čína, Veľká Británia, Francúzsko a USA. Získali sme vlastný štát – dar nesmiernej historickej ceny, žiaľ, nedostali sme k tomu priložený návod na použitie. V neskorších rokoch sme si zvolili do čela štátu pravicových liberálov, ktorí v bazárovom výpredaji vydali všetky rozhodujúce hmotné zdroje národa do cudzích rúk a za pomoci pridružených médií sa pričínili o devastáciu slovenských duchovných hodnôt. Paradoxom osláv posledných výročí založenia slovenskej štátnosti bolo aj prezidentské udelenie štátnych vyznamenaní z rúk Andreja Kisku a Zuzany Čaputovej ľuďom, ktorí brojili proti vzniku Slovenskej republiky.

Igor URBAN, vtedajší poslanec Snemovne ľudu Federálneho zhromaždenia ČSFR za HZDS: Na Silvestra po príchode do Bratislavy sme spoločne s Imrichom Andrejčákom oznamovali premiérovi Mečiarovi, že prácu v Prahe sme dokončili a sme pripravení od prvého januára 1993 plniť úlohy na úseku Ministerstva obrany SR v prospech Slovenskej republiky. Hrdosť, ktorú sme pritom pociťovali, meranú prežívanou radosťou z výsledku, bola neopakovateľná. „Byť pri tom“ som prežíval ako výsadu a česť. Výsadu, ktorá nie je nepriateľom práva, a česť, ktorá personifikovaná bola vyjadrením vôle mnohých z nás výsadu nezneužiť, ale spoločne ju použiť na podporu najväčšej šance Slovákov vo svojej národnej histórii na presadenie sebaurčovacieho práva. Od prvého januára 1993 sme v plnom nasadení organizovali prvé krôčiky novozriadeného Ministerstva obrany SR a Armády Slovenskej republiky.

Opustil nás vynikajúci vedec, pedagóg a popularizátor Matúš KUČERA

Do dávnych vekov videl, akoby sa udiali včera...

Radoslav ŽGRADA – Foto: Emil SEMANCO

Slovenská vedecká a kultúrna obec utrpela ďalšiu citeľnú stratu. Vo veku deväťdesiat rokov nás opustil popredný slovenský historik a vysokoškolský pedagóg prof. Matúš KUČERA. Po Richardovi Marsinovi, ktorý zomrel minulého roku, nás 15. decembra opustil ďalší významný slovenský vedec, zakladateľ slovenskej medievalistiky a popularizátor, ktorý bol členom Spolku slovenských spisovateľov i čestným členom Historického odboru Matice slovenskej.

Matúš Kučera patril k tým historikom, ktorý dokázali obrovské penzum poznatkov pretaviť do prístupnej formy pre širokú čitateľskú obec. Svedčí o tom plejáda úspešných knižných vydaní, osobných vystúpení v médiách, besedách s čitateľmi a so študentmi počas dlhoročnej pedagogickej práce.

■ RODÁK Z MOJTÍNA

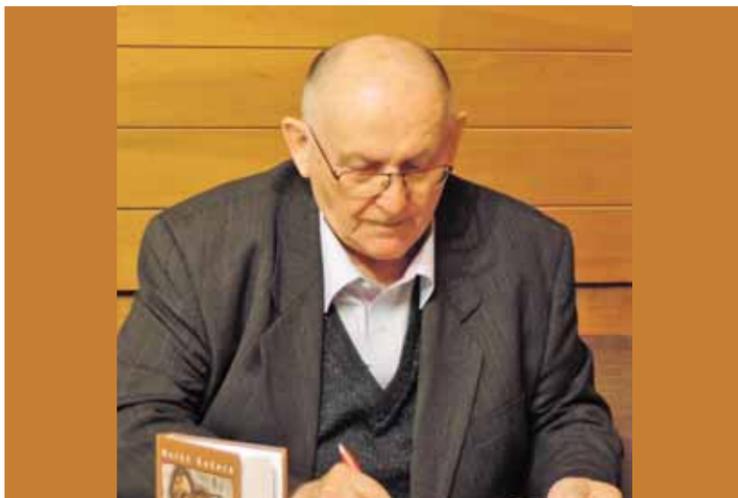
Narodil sa v Mojtiáne 28. októbra 1932. Po absolvovaní gymnázia v Trenčíne (1942 – 1947 a 1948 – 1951) pokračoval v štúdiu odborov slovenčina a história na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity (1951 – 1956; dnes Univerzita Komenského) v Bratislave s ročnou zastávkou na Univerzite Karlovej v Prahe v roku 1955. Po úspešnom absolvovaní štúdií vyššie štyridsať rokov prednášal na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (1956 – 1998). V roku 1989 sa stal vedúcim Katedry československých dejín a archívniectva, ktorá bola v roku 1990 premenovaná na Katedru slovenských dejín, českých dejín a archívniectva a po vzniku samostatnej Slovenskej republiky niesla názov Katedra slovenských dejín a archívniectva.

■ V KVASE DOBY

Búrliivé deväťdesiate roky ho nenechali na akademickej pôde občiansky chladným, svojím vkladom sa v čase nastupujúcich spoločenských zmien rozhodol vstúpiť do politického života. V roku 1992 sa stal poslancom Snemovne národov Federálneho zhromaždenia ČSFR za vtedajšiu najsilnejšiu politickú stranu Hnutie za demokratické Slovensko, kde bol aj predsedom poslancského klubu. Významne sa zaslúžil o pokojný zánik federácie pri hlasovaní o ústavnom zákone o zániku ČSFR 25. 11. 1992, a tým aj o vytvorenie podmienok na vznik samostatnej Slovenskej republiky 1. 1. 1993, ktorej okružle tridsiate výročie si práve pripomíname. V rokoch 1992

– 1993 bol ministrom školstva, telovýchovy a športu Slovenskej republiky. Následne päť rokov pôsobil ako mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec SR v Chorvátskej republike

je držiteľom viacerých významných štátnych, vedeckých aj literárnych ocenení. V roku 1998 mu prezident Slovenskej republiky Michal Kováč udelil Rad Ľudovíta Štúra II. triedy,



Profesor Matúš KUČERA v klube spisovateľov v Bratislave pri podpisovaní autobiografickej knihy Knieža Matúš, ktorú pripravil v spolupráci s našim nezabudnuteľným kolegom Jánom Čomajom.

(1993 – 1998) a v Republike Bosna a Hercegovina (1997 – 1998). Bol generálnym riaditeľom Slovenského národného múzea (1998 – 2022) v Bratislave. Súčasne sa vrátil k svojej najmilšej činnosti a od roka 1998 až do svojho odchodu na dôchodok v roku 2008 vyučoval na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave, kde mu udelili titul doctor honoris causa.

■ MIMORIADNE ZÁSLUHY

Počas aktívnej kariéry publikoval mnoho profilujúcich štúdií a článkov v domácich i zahraničných časopisoch a zborníkoch. Prednášal na viacerých zahraničných univerzitách, pracoval v redakčných a vo vedeckých radách viacerých periodík doma aj za hranicami, bol aktívnym v kultúrnom, spoločenskom aj politickom živote. Viedol obdivuhodný pracovný život hodný uznania. Nečudo, že

v roku 2004 dostal Cenu Jozefa Čigera Hronského a v roku 2005 mu prezident Ivan Gašparovič udelil Rad Ľudovíta Štúra I. triedy za mimoriadne zásluhy v oblasti rozvoja vedy. Prémium Literárneho fondu za vedeckú a odbornú literatúru udelili Matúšovi Kučerovi v roku 2010 za prácu Bratislava a starí Slováci.

■ KOŠATÉ DIELO

Matúš Kučera je autor množstva kníh. Debutoval monografiou Slovensko po páde Veľkej Moravy: Štúdie o hospodárskom a sociálnom vývine v 9. – 13. storočí (1974), pokračoval v práci s titulmi Veľkomoravská ríša v obrazoch (1966), Pater patriae (1981), Veľká Morava – spoločnosť – kultúra – tradícia (1985), Slovensko v dobách stredovekých (1985), Slovensko v obrazoch – História (1990, spoluautor Bohumír Kos-

tický), Slovensko na prahu novoveku (1993). V neskoršom období to boli diela Cesta dejinami – Stredoveké Slovensko (2002), Slovensko okolo roku 1000 (2002), Kalendár Jána z Lefantoviec (2002), Cesta dejinami – Novoveké Slovensko (2004), Konštantín Filozof: Proglas (2004, spoluautor), Postavy veľkomoravskej histórie (2007). Napísal aj monografiu Kráľ Svätopluk (2010). V marci 2017 Matúšovi Kučerovi vyšla publikácia Stredoveké Slovensko, ktorá sa týka začiatkov našich dejín od prichodu našich predkov v čase sťahovania národov cez Veľkomoravskú ríšu až po bitku pri Moháči. Vydal aj knihu Kráľ Svätopluk: (830? – 846 – 894) (2010). Zaslúžil sa o umiestnenie jazdeckej sochy kráľa Svätopluka I. na nádvorí Bratislavského hradu a patril medzi osobnosti presadzujúce jej zachovanie v pôvodnom stvárnení. V uvedenej súvislosti v spoluautorstve s Drahoslavom Machalom a kol. vyšla publikácia Pamätník kráľa Svätopluka na Bratislavskom hrade (2012). A to je len časť jeho tvorivého diela – výpočet všetkých publikácií by presiahol možnosti tohto príspevku.

■ CITEĽNÁ STRATA

V osobnosti profesora Matúša Kučera slovenská kultúrna verejnosť stráca jedného z najvýznamnejších slovenských historikov druhej polovice 20. storočia, ktorý svojím vedeckým bádáním, publikačnou a pedagogickou činnosťou, ale i politickým pôsobením nezameniteľným spôsobom ovplyvnil slovenskú vedu a v neposlednom rade aj naše súčasné dejiny. Ako sa to podarilo už štúrovskej generácii, podnecoval a prehľboval národnú identitu a sebauvedomenie Slovákov ako svojbytného národa pripomínaním veľkomoravského odkazu. Ako politik prispel k zavŕšeniu národnoemancipačných snáh Slovákov – k vzniku samostatnej demokratickej Slovenskej republiky 1. 1. 1993. Osobitne cenná bola aj jeho pedagogická a popularizačná činnosť, vďaka ktorej vychoval mnohých erudovaných slovenských vedcov – historikov. Svoju schopnosťou prihovárať sa vo svojich knihách populárno-náučným spôsobom pootvoril okno k poznaniu našej histórie širokým vrstvám čitateľskej obce, predovšetkým mladým ľuďom. Zanechal za sebou obrovské vedecké dielo, ktoré je už dedičstvom slovenskej a európskej kultúry. Česť jeho pamiatke.

RECENZIE

Slzy bieleho úhora

Milan Zelinka patrí k pozoruhodným literárnym zjavom a zaslúži si čitateľskú pozornosť. Aj keď Slzy bieleho úhora nie sú autorov bestseller, aj v tejto knihe možno nájsť niekoľko unikátnych čitateľských zážitkov. Ak ste rybár, budete túto knihu milovať, a ak ste z východného Slovenska, určite vás zaujme aj opis konkrétnych lokalít. Najnovšia Zelinkova kniha, v ktorej dominuje prostredie vidieka a pracovísk, je rozdelená na dve časti. Kým prvá tvorí literárny pell-mell absurdného humoru, miniatúrnych poviedok zo života, glosy, úvahy, denníkové zápisky, snové vízie, fiktívne novinové články, mravoučné úvahy, ale aj nostalgické spomínanie s autobiografickou príchuťou, tak druhá časť je zameraná len na tematiku rýb, vody a riek. Druhá časť sa skladá z denníkových zápisov s ústrednou témou chytania rýb. Pre Zelinku je rybačka rituálom, ktorého opis si užíva. Čitateľovi podáva príbehy spojené s opisom krajiny, prírody, geografie východného Slovenska (Udava, Laborec, Koškovce, Osadné, Jablonka, Krásny Potok, Vihorlat...). Každodenné príhody zo života sa prelínajú s magicko-realistickými motívmi. Prečo použil Zelinka názov Slzy bieleho úhora sa čitateľ dozvie až na samom konci knihy, „lebo zázraky, ak sa vôbec konajú, konajú sa naozaj iba raz“.

O tichu, pomalosti a iných hodnotách

Na Bibliotéke 2022 zaznelo, že Etela Farkašová patrí k autorám, ktoré sa stali významné už za svojho života. Toto tvrdenie dokazuje nielen celý rad ocenení, ale aj fakt, že jej diela prekladajú a vydávajú v niekoľkých jazykoch. Ticho, stíšenosť, pomalosť, spomalenie sú podľa Farkašovej kritériami na prehodnocovanie spôsobu života vo svete hluku tzv. nonstop spoločnosti. Autorkin zámer je založený na spochybnení predstavy o správnosti súčasného civilizačného nasmerovania v kontexte princípu nekonečného rastu. Do kontrastu stavia hluk verus ticho, pomalosť ako vyššie hodnoty skvalitnenia života v duchu sokratovskej starostlivosti o dušu. Základnou podstatou diela je filozofická kritika kultúry rýchlosti. Na podporu svojich myšlienok si Farkašová berie postoje filozofov, vedcov a spisovateľov. Na vznik diela ju ovplyvnil pobyt v zenových záhradách, kde objavila fenomén ticha ako niečoho nevy-povedaného, potenciálneho protikladu k aktivite. Kniha je zaujímavá aj v tom, že autorka analyzuje terajšie psychologické následky spoločnosti, kde dominuje hluk. Farkašová ponúka alternatívu v tichu, ktoré považuje za hodnototvorné. Práve v tichu vznikajú zaujímavé myšlienky, tvorba, pochopenie a intenzívne precítenie existencie. Ticho a stíšenie sú spojené so sebaopozitívnosťou. Ako alternatívu k hluchej spoločnosti tzv. anti-programy.

Lukáš PERNÝ

Matica slovenská so sídlom P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, IČO 00179027, zastúpená štatutárnym orgánom

JUDr. Mariánom Gešperom, predsedom Matice slovenskej,

VYHLASUJE podľa § 281 – 288 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka neurčitým osobám

obchodnú verejnú súťaž o najvhodnejší návrh na uzavretie kúpnej zmluvy

na predaj nehnuteľného majetku Matice slovenskej vedeného katastrálnym odborom Okresného úradu Martin zapísaného na liste vlastníctva č. 374, obec Necpaly, katastrálne územie Necpaly, časť A: parcely registra „C“ evidované na katastrálnej mape: parc. č. 137/11, výmera 246 m² – zastavané plochy a nádvorie, parc. č., 138/1, výmera 10103 m² – záhrada – nehnuteľná kultúrna pamiatka, parc. č. 138/6, výmera 186 m² – zastavané plochy a nádvorie, parc. č. 138/13, výmera 104 m² – zastavané plochy a nádvorie, parc. č. 138/14, výmera 2273 m² – záhrady, parc. č. 138/16, výmera 207 m² – zastavané plochy a nádvorie, parc. č. 139, výmera 59 m² – zastavané plochy a nádvorie, parc. č. 140, výmera 3015 m² – zastavané plochy a nádvorie – nehnuteľná kultúrna pamiatka, parc. č. 141, výmera 138 m² – zastavané plochy a nádvorie, parc. č. 142, výmera 84 m² – zastavané plochy a nádvorie, parc. č. 143, výmera 755 m² – záhrada – nehnuteľná kultúrna pamiatka; stavby: súp. č. 93 na parc. č. 142, druh stavby – iná budova, popis stavby – budova, súp. č. 94 na parc. č. 140, druh stavby – budova na kultúru a na verejnú zábavu, popis stavby – kaštieľ – nehnuteľná kultúrna pamiatka, bez súp. č. na parc. č. 137/11, druh stavby – poľnohospodárska budova, popis stavby humno, bez súp. č. na parc. č. 138/6, druh stavby – poľnohospodárska budova, popis stavby – hospodárska budova; časť B: vlastníci Matice slovenská, P. Mudroňa 1, Martin, PSČ 036 01, SR, v spoluvlastníckom podiele 1/1, časť C: farchy – bez zápisu, tento je podľa § 5 ods. 7 a 8 zák. č. 176/2004 Z. z. o nakladaní s majetkom verejnoprávnych inštitúcií nepotrebná vec, ktorá už neslúži a ani v budúcnosti nebude slúžiť verejnoprávnej inštitúcii na plnenie jej základných úloh ani na plnenie jej iných úloh, preto Matica slovenská podľa § 5 ods. 1 zák. č. 176/2004 Z. z. predá túto nepotrebnú nehnuteľnú vec a to len v celosti na základe obchodnej verejnej súťaže tomu, kto ponúkne najvyššiu kúpnu cenu. Požadovaná kúpna cena, minimálne podľa znaleckého posudku: pozemky – 288112,60 €, stavby – 89.767,29,- €, spolu 378.000,- €. So znaleckým posudkom na nehnuteľný majetok sa navrhovateľ môže oboznámiť u vyhlasovateľa, termín nahliadnutia, ako aj obhliadky nehnuteľnosti si môže navrhovateľ dohodnúť u riaditeľky TIU Eleny Dancziovovej, na tel. č.: 0905 313 273,

e-mail: investicie@matica.sk, adresa: Technicko-investičný útvar Matice slovenskej, P. Mudroňa č.1, 036 01 Martin.

V kúpnej zmluve bude dohodnuté, že cenu za nehnuteľnosti je kupujúci povinný zaplatiť naraz v plnej výške v deň nadobudnutia platnosti zmluvy.

Podmienky obchodnej verejnej súťaže:

Určuje sa spôsob podávania návrhov na uzavretie kúpnej zmluvy na uvedené nehnuteľnosti, a to písomne na adresu vyhlasovateľa v zalepenej obálke výrazne označenej neotvárať: VOS v lehote do 25. 1. 2023, do ktorej možno návrhy podávať, lehota na oznámenie vybraného návrhu je 1. 2. 2023. Vyhlásenie a obsah podmienok obchodnej verejnej súťaže bude uverejnený na www.matica.sk a v celoštátnom týždenníku Slovenské národné noviny (§ 282 ods. 1 a ods. 2 zákona č. 513/1991 Zb.).

Vyhlasovateľ si určuje právo na zmenu alebo zrušenie uverejnených podmienok a súťaže, toto právo v uverejnených podmienkach súťaže si vyhradil a zmenu alebo zrušenie uverejnil spôsobom, ktorým vyhlásil podmienky súťaže (§ 283 zákona č. 513/1991 Zb.).

Navrhovatelia nemajú nárok na náhradu nákladov spojených s účasťou na súťaži (§ 284 ods. 3 zákona č. 513/1991 Zb.).

Predložený návrh nemožno odvolať, meniť alebo dopĺňať po jeho predložení (§ 285 ods. 1 a 2 zákona č. 513/1991 Zb.).

Vyhlasovateľ si vyhradzuje právo odmietnuť všetky predložené návrhy (§ 287 zákona č. 513/1991 Zb.).

Cenu za nehnuteľnosti je kupujúci povinný zaplatiť v deň nadobudnutia platnosti zmluvy.

Ostatné tu osobitne neupravené práva a podmienky obchodnej verejnej súťaže upravujú príslušné ustanovenia § 284 – § 288 zákona č. 513/1991 Zb. Navrhovateľ podaním návrhu vyslovuje súhlas so všetkými podmienkami obchodnej verejnej súťaže.

V Martine 13. 1. 2023 - Reg. č. TIÚ – 1/2023
JUDr. Marián Gešper, predseda Matice slovenskej

Vladimír MEČIAR o formovaní úspešného príbehu samostatnej Slovenskej republiky

Od dubčkovskej jari ku krízovému dnešku

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archiv TASR

Pri príležitosti tridsiateho výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky ako subjektu medzinárodného práva poskytol pre náš matičný dvojtyždenník exkluzívny rozhovor vtedajší slovenský premiér a hlavný spoluzakladateľ slovenskej štátnosti Vladimír MEČIAR.

• Akousi prechodnou fázou vzniku samostatnej Slovenskej republiky bolo prijatie ústavného zákona o česko-slovenskej federácii počas dubčkovskej jari v roku 1968. Aké objektívne okolnosti vplývali na jeho prijatie?

V prvom rade si musíme uvedomiť, že ani jedna dohoda o spoložití Slovákov a Čechov v spoločnom štáte nebola z českej strany nikdy dodržaná. Po februárovom prevrate v roku 1948 slovenskí komunisti, ktorí sa v rámci komunistického strany dožadovali väčších právomocí pre slovenské štátne orgány, boli označovaní za buržoáznych nacionalistov a zatýkaní. Neskôr po roku 1960 vznikla reakcia slovenskej inteligencie v podobe publikovaných dokumentov, ktoré hovorili prečo a akým spôsobom zaostávalo Slovensko za Českom. Hovorili tiež o tom, prečo bolo vtedajšie štátoprávne usporiadanie pre Slovákov nevýhodné. Hlavným dôvodom bol

EXKLUZÍVNE

fakt, že sa prijal sovietsky model, v ktorom bol Sovietsky zväz vnímaný ako ruský štát, a preto bola aj Česko-Slovenská republika zákonite vnímaná ako český štát, v ktorom malo Slovensko nejakú formu autonómie, ktorá sa však v roku 1960 prijatím Ústavy Československej socialistickej republiky okresala na úplné minimum.

• Ako reagovali českí komunisti na tieto aktivity?

Po tom, ako toto hnutie na Slovensku postupne rástlo, ktorého cieľom bolo pre slovenské orgány zaistiť väčšie právomoci s cieľom nie oslabiť Česko-Slovensko, ale posilniť vlastný národno-štátny rozvoj, boli jeho aktivity vo vedení KSČ vnímané veľmi zle. Po páde Antonína Novotného sa táto otázka spoluzitá presunula na pôdu ÚV KSČ, ktorá sa následne implementovala do politických a demokratických zmien ako nová forma spoluzitia.

• Ako reagovali štáty Varšavskej zmluvy na otázku štátoprávneho usporiadania Česko-Slovenska?

Reagovali tak, že podpora akékoľvek vnútorné usporiadanie Česko-Slovenska. To znamenalo aj rozpad. Ale vtedy Slováci neprijali túto myšlienku a postavili sa za myšlienku federácie dvoch republík. Gustáv Husák sa istý čas zaoberal aj myšlienkou konfederácie. Ale vyhovoriť mu to Lubomír Štrougal. Nástupom normalizácie väčšina právomocí opäť prešla do Prahy. Federácia sa tak stala akýmsi decentralizovaným útvarom s obmedzenou pôsobnosťou, v ktorom slovenské štátne orgány toho až tak veľa nemohli.

• Prečo sa slovenskí politickí predstavitelia v roku 1968 postavili proti myšlienke samostatného Slovenska?

Napriek tomu, že vtedajšia situácia historicky, aj z hľadiska susedských vzťahov, dozrela k tomu, že by nás uznali, ako národ sme ešte vnútorne neboli po ekonomickej ani politickej stránke pripravení mať vlastný štát. Uvedomte si, že Slovensko bolo oproti Česku vtedy ešte v stave veľkej zaostalosti. Boli potrebné nové investície a mnoho fabrik u nás vzniklo až po roku 1968.

• Otázka úpravy štátoprávneho usporiadania sa naplno



Vladimír MEČIAR, pre niekoho aj otec národa, víta 1. januára 1993 vznik Slovenskej republiky na Námestí SNP v Bratislave spolu s desaťtisícovým oslavujúcim davom. Na fotografii sú vedľa neho Roman Kováč (zľava) a neskorší slovenský prezident Ivan Gašparovič.

obnovila až po nežnej revolúcii. Už prvé Vyhlásenie VPN z 23. novembra 1989 obsahovalo okrem demokratizácie aj požiadavku, aby Slovenská národná rada sa stala skutočným parlamentom Slovákov. Ako je možné, že toto hnutie neskôr postupne vypustilo tieto národné požiadavky?

Požiadavky v roku 1989 boli všeobecné a nedopracované. Neobsahovali predstavu o spoločnosti a systéme. Boli to skôr také všeobecné heslá, ktoré boli vtedy populárne aj v SNR. Praha vždy robila tak, že si časť Slovákov vyrobila. Vyrobili si aj Ferka Mikloška ako predsedu SNR. Vyrobili si aj vedúcich predstaviteľov VPN...

• Aký máte názor na nezvolenie A. Dubčeka za prezidenta Česko-Slovenska po Gustávovi Husákovi?

To, že ho nezvolili za prezidenta, je výlučne vec slovenskej strany. Počas jedného rokovania federálnej vlády, respektíve komisie KSČ vedenej Ladislavom Adamcom s Václavom Havlom a ostatnými, sa Marián Čalfa rozhodol, že prejde na druhú stranu stola a typoval, na koho staviť. Rozhodol sa pre Václava Havla. Cez prestávku išiel za ním a povedal mu, že dokáže vybaviť, aby boli okamžite voľby prezidenta a že komunisti vo Federálnom zhromaždení ho podporia. Na ďalšom rokovaní už Marián Čalfa sedel vedľa neho. Václav Havel pritom vedel o postavení Alexandra Dubčeka. Preto požiadali slovenskú stranu, aby to nejak s ním vyriešila.

• Kto rokoval s Alexandrom Dubčekom, aby sa zriekol prezidentskej kandidatúry?

S Alexandrom Dubčekom rokovali Milan Kňažko, Ján Budaj a Miroslav Kusý. Rokovali s ním veľmi surovo, že ako komunistický predstaviteľ by nemal kandidovať za prezidenta a že by mal odísť a podobne. To vyvolalo, samozrejme, u Dubčeka averziu voči nim. Vyčítal aj mne každý kontakt s nimi. Keďže ten tlak z ich strany bol veľmi veľký, tak urobil ústupok a prijal funkciu predsedu Federálneho zhromaždenia.

• Aký bol váš vstup do vysokej politiky po Novembri 1989, ako hľadíte na prijatie funkcie ministra vnútra SR?

Bola to súhra náhod. Nevieť celkom, kto ma odporučil Milanovi Čičovi, ale ten ma už v decembri 1989 pozýval na rozhovor s ponukou na funkciu ministra vnútra. Fakt je, že som to považoval za zlú robotu, a preto som hneď nereagoval na jeho pozvanie. Až v januári 1990, keď riaditeľ podniku Skloobal Nemšová prišiel za mnou, že ignorujem predsedu vlády, bol som na jeho príkaz nútený vycystovať za Milanom Čičom do Bratislavy. Spolu s ďalšími dvoma ľuďmi som sa zúčastnil na pohovore. Bola ustanovená komisia, ktorá nás preverovala a vyberala spomedzi nás. Dávali mi otázky, na ktoré som vedel odpovedať. Potom si ma Milan Čič osobitne zavolať a povedal, že by mal záujem, aby som sa stal ministrom vnútra.

• Ako ste reagovali?

Povedal som mu, že jedine vtedy, ak budem mať plné personálne právomoci nad ministerstvom. Inak nie. On mi na to nedal odpoveď. Preto som mu povedal, že potom to nemôžem prijať. Vtom sa naraz ozval telefón z Prahy a volal Alexander Dubček. A Milan Čič mu hovorí, že som to práve odmietol. Následne si ma Dubček vyžiadal k telefónu a hovoril mi, či viem, aká hra sa hrá a čo bude, a že odmietnuť to nesmiem a že to povolenie musím prijať. Dosť dlho ma presviedčal. Ja som mu neustále hovoril, že ja som dosť slobodný na to, aby by som musel aj Alexandra Dubčeka počúvať. Domov som tak odchádzal s tým, že je to podstate vybavené, že nebudem ministrom vnútra. Ako som prišiel domov a hovorím manželke, že sa ti vrátil domov podnikový právnik, hneď ma zastavila a oznámila mi, že som mal práve telefonovať od predsedu vlády Milana Čiča, že ma 11. januára 1990 vymenuje ako ministra, pretože VPN o tom rozhodlo. Na pohovore sa zúčastnil aj zástupca VPN, ktorý odišiel ohúrený mojím prehľadom...

• Ako hodnotíte výsledok prvých slobodných volieb v roku 1990?

VPN bola pred voľbami v katastrofálnom stave, pretože

prieskumy verejnej mienky ukazovali štyridsaťosempercentnú podporu pre KDĽ. Vtedy bola zvolaná porada VPN ako obrátiť veci v náš prospech. Ja som navrhol, aby sme okrem dobrého programu na našu kandidátku postavili osobnosti, medzi ktoré som ráčal aj Alexandra Dubčeka a Milana Čiča. S týmto sme išli proti KDĽ. No a ďalšia vec, ktorá bola dôležitá, aby sme vyhrali, potrebovali sme dostať Jána Čarnogurského z Prahy. Naším plánom bolo predstaviť ho Slovákom, aby ho spoznali, pretože ako legenda bol neznámy. A čím viacej hovoril, tým mal menej priaznivcov.

• Krátko po voľbách ste sa už ako slovenský premiér v lete 1990 stretli s českým náprotivkom Petrom Pithartom v Trenčianskych Tepliciach na rokovaní, ktoré sa týkalo rozvoľnenia federálnych kompetencií v prospech národných republík. Ako hodnotíte jeho výsledok?

Českej strane som na tomto stretnutí prvýkrát povedal, akú mám predstavu, a tá ju prijala. Prijal ju i podpredseda federálnej vlády Václav Valeš. Na rokovaní bol prítomný tiež bezpečnostný poradca Václava Havla, ktorý mal predtým na starosti filmovú réžiu, a preto otázkam štátoprávneho usporiadania vôbec nerozumel. On potom telefonoval Václavovi Havlovi, že je zle, aby okamžite prerušil dovolenku a prišiel, pretože sa rozpadá federácia.

• Aká bola Havlova reakcia na výsledky rokovania z Trenčianskych Teplic?

Na základe tohto stretnutia sa uskutočnilo rokovanie v Prahe medzi Václavom Havlom a jeho aparátom a slovenskou vládou, ktoré bolo veľmi problematické, pretože prečítali list istého disidenta, ktorý obvinil slovenskú vládu, že koná falošne poza chrbát národa a že klame celý národ všetkým, čo robí. Takže priebeh rokovania bol veľmi zlý a problematický.

• Počas jesene 1990 vás časť slovenskej spoločnosti kritizovala za to, že ste ako predseda vlády odmietli podporiť matičnú formu návrhu jazykového zákona. Prečo?

Z jednoduchého dôvodu. Nemôžete bojovať na dvoch frontoch. Nemôžete mať proti sebe naraz Čechov aj Maďarov. Ten jazykový zákon v tej podobe, ako si ho predstavovala Slovenská národná strana, mal byť akýsi revanš za tie prechádzajúce obdobia. Ak by som to bol urobil, tak maďarská menšina sa spojí s Prahou proti nám.

• Prišiel proces prijímania tzv. kompetenčného zákona v decembri 1990 poslancami Federálneho zhromaždenia...

Po voľbách 1990 už na spomínanom spoločnom rokovaní českej a slovenskej vlády v Trenčianskych Tepliciach prišla požiadavka, ak demokraciu, tak decentralizovanú posilnením právomocí republík. To bol ten tzv. kompetenčný zákon. Nehovorili sme o forme štátoprávneho usporiadania, ale povedali sme spoločne s Českou republikou, toto si budú riešiť republiky samy. Došlo však k prudkému boju medzi Prahou a Bratislavou. V Česku chceli odvolať aj Petra Pitharta. Ale tomu sme boli pomocť. A skončilo sa to tým, že v čase, keď bolo záverečné rokovanie o prijatí tohto kompetenčného zákona, Česká republika a Slovenská republika sa nestotožnili s jeho obsahom a chceli jeho zmenu. A vtedy prišiel Ferko Mikloško a oznámil rozhodnutie VPN, že mi ďalej zakazujú pokračovať v tomto rokovaní, a prevzal vedenie slovenskej delegácie, aj keď to bolo stretnutie vlády. Ja som to nazval zradou a povedal som, že pri tejto zrade účinkovať nebudem.

• Po vašom neskoršom odvolaní z funkcie predsedu vlády SR na jar 1991 ste založili Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS). Zastávali ste už v tom čase názor, že vytvorenie samostatnej Slovenskej republiky je nevyhnutným krokom?

Samozrejme. Dokonca na schôdzkach HZDS bolo rozhodnuté, že sa nezúčastníme rokovaní o Česko-Slovensku. Dohodli sme sa, že na tam vyšleme iba pozorovateľa Milana Sečánskeho, ktorý bol síce člen vedenia HZDS a predseda ústavného výboru SNR, ale bol len v úlohe pozorovateľa. Nemal oprávnenie tlmočiť názor ani stanoviská. Jeho úlohou bolo len nás informovať, ako tie rokovania prebiehajú.

• V ktorom období ste prešli z pozície zástancu zachovania Česko-Slovenska do pozície potreby vytvorenia samostatnej Slovenskej republiky? Presvedčil vás aj tlak zdola?

Myšlienka vytvorenia samostatnej Slovenskej republiky tu už bola veľmi dávno. Len sa o tom verejne nehovorilo. Bol som v istej skupine ľudí, s ktorými som toto všetko konzultoval a pripravoval. No nešiel som s tým navonok. Bolo nás asi štyristo členov. Boli sme nepriatelia socializmu a socialistického tábora. Neustále nás preto sledovali. Bolo treba si preto dávať pozor a zachovávať mlčanlivosť. Už v roku 1968 bola postavená otázka obmedzenej zvrchovanosti. Bola to teória nejakého Bulhara a na jej základe prišli varšavské vojská k nám. Potrebovali sme sa najskôr naučiť vedieť rozlišovať pojem obmedzenej a úplnej zvrchovanosti. Následne bolo potrebné sa oboznámiť s tým, čo sa dialo do toho obdobia, a porovnať to s neskoršími udalosťami. Až sme prišli k záveru, že najlepšie východisko pre Slovákov je, aby boli sami. Mnohé prostriedky a kroky boli teda už dávno premyslené. Počítali sme aj s možnosťou, že bude revolúcia. Museli sme mať preto dopredu všetko naplánované, ako budeme potom postupovať a s akým programom predstúpime pred verejnosť, ako by mala vyzeráť ústava a tak podobne. Znovu zopakujem, že všetko to, čo sa po revolúcii z našej strany dialo, boli dopredu premyslené kroky. (Pokračovanie na str. 9)

• **Rozpad federácie mala pripravený pred nežnou revolúciou podľa mojich informácií aj česká strana. Vedeli ste o týchto dokumentoch?**

Áno. Niekoľko dokumentov bolo prerokovaných v českej vláde aj v roku 1992. Česká republika mala už vtedy vytvorené hmotné a politické rezervy a pripravovala napríklad i presun Rómov na Slovensko. Tých vecí tam však bolo oveľa viac. Boli to oficiálne prerokované prísne tajné dokumenty. Dnes už to môžem povedať. Jeden z tých viacerých dokumentov mi priniesol vtedajší člen českej vlády Jaroslav Šabata. Otvorene mi vtedy povedal: „Žijeme niekoľko rokov spolu a toto je poza tvoj chrbát pripravené. Takto dopadneš.“ V tom čase som bol ešte v opozícii a videl som, že komplexný plán rozdelenia neexistuje. Pripravovalo sa len jednostranné oddelenie.

• **Ako sa na pripravovala na možný rozpad federácie vtedajšia slovenská vláda?**

Nijako. U nás sa len kecalo a nerobilo sa prakticky nič. Nijaká príprava.

• **Na Vianoce 1991 ste so slovenskou inteligenciou ešte ako opozičný politik prijali vyhlásenie, že idete vytvoriť samostatnú Slovenskú republiku...**

Ako ste správne povedali, toto vyhlásenie sme urobili so slovenskou inteligenciou k vlastným občanom, ale aj národom sveta. Oznamovali sme im, že urobíme zvrchovanosť a samostatnosť.

• **Ako vnímate princíp zákazu majorizácie uplatňovaný v slovenskej a českej časti Snemovne národov Federálneho zhromaždenia, ktorý chcela po nežnej revolúcii zrušiť najmä česká strana?**

Bolo veľmi veľa názorov, ako by malo vyzerať štátoprávne usporiadanie a vzťahy Slovákov a Čechov. Boli aj názory proti samostatnosti republík. Treba povedať, že na českej strane neboli oficiálne prediskutované. Vždy to nejako zahmlievala akousi jednotou národa, cieľov, opatrení a demokracie. Argumentovala tiež, že Slováci a Česi patria spolu a že teda načo je tu majorizácia, veď predsa budeme mať jednu snemovňu, symboly a tak podobne. Oficiálne presadzovala unitárny štát, pri ktorom by Slováci stratili tú ochranu, ktorú mali cez slovenskú časť Snemovne národov, že mohli hovoriť do vecí aj samostatne.

• **Aké argumenty najčastejšie používala česká strana na prospech unitárneho štátu?**

Hovorila napríklad, že načo je nám toľko štátnych úradníkov. Kritizovala tiež množstvo politických strán. Prichádzala s vecami, ktoré boli likvidované voči Slovákom ako politickému subjektu, a to nielen z medzinárodného hľadiska, ale aj z hľadiska vnútorného. Tých rečí bolo veľmi veľa, prečo by sme nemali byť samostatní. Napríklad, že čo chceme, veď sme predsa boli len vo fašistickom štáte, a či si myslíme, že nás v zahraničí ako fašistov niekto prijme a uzná. Niektorí jej predstavitelia sa nás tiež pýtali, či chceme ísť do občianskej vojny, ktorá u nás po rozpade federácie vznikne, alebo či chceme byť po hospodárskej stránke zobrákami a platiť za jednu českú korunu tridsať slovenských. Hovorili tiež, že ak chceme byť samostatní, tak Česká republika nám nič nedá. Preto sa nás pýtali, čo budeme potom robiť a či vyžijeme. A potom tam ešte bola jedna finta, že nás spravila cez Václava Havla a cez privatizáciu, pretože sa vytvoril federálny privatizačný fond, do ktorého dali Slováci viac majetku ako Česi. Týmto spôsobom mali tieto majetkové vzťahy udržať federáciu pokope.

• **Akým spôsobom ste reagovali na tieto veci?**

Napríklad u Václava Havla sme išli na otvorenú diskreditáciu a pýtali sa ho, že čo to ako Slovákom robíš? Keď v roku 1991 chcel prevziať moc a nastoliť prezidentský režim, ktorý bol predmetom diskusií, sme ako opozícia zvolali do Brezna veľké niekoľkotisícové zhromaždenie, na ktorom ľudia jednohlasne schválili, že ideme za samostatný štát. Iba dve alebo tri ruky boli za Česko-Slovensko. Bolo to verejné hlasovanie za prítomnosti všetkých Slovákov. Malo to zmysel, pretože sa to po celom Slovensku šíriло ako lavína.

• **Ako hodnotíte rokovania o štátoprávnom usporiadaní počas vlády Jána Čarnogurského, ktorých výsledkom bola Milovská zmluva?**

Túto dohodu nikto nikdy nepreporoval. Predsedníctvo SNR ju neschválilo a Predsedníctvo ČNR sa ňou ani nezaoberalo, ale vydalo vyhlásenie – nech to riešia tí, čo prídu po nás.

• **Aký vplyv mala ekonomická politika Václava Klauza na slovenskú ekonomiku po nežnej revolúcii?**

Tak takto. Reformy Václava Klauza neboli zlé v prvej fáze transformácie ekonomiky, pretože zabránili hyperinflácii, ktorá bola vo všetkých okolitých štátoch. U nás nebola. Ale neskôr sa ukázala jedna vec ako neriešiteľná. Na Slovensku padlo množstvo odvetví, a preto bolo potrebné veľa peňazí na jeho ekonomickú obnovu. Václav Klaus, ale aj Vladimír Dlouhý konštatovali, že na to nemáme.

• **Takže z tohto pohľadu sme boli v rámci nového trhového hospodárstva pre Česko ekonomickou príťažou...**

Presne tak. V novom systéme malo Slovensko zo začiatku obrovské problémy postaviť sa na nohy. Ale dokázali sme to.

• **Do akej miery česká strana očakávala, že do pár mesiacov samostatné Slovensko ekonomicky skrahuje?**

Česi očakávali, že keď sa Slováci osamostatnia, tak potom o pár mesiacov prídu poprosiť, aby sa mohli do spoločného štátu opäť vrátiť.

• **Na jednej strane to bolo z ich strany nelogické, keďže už v roku 1991 mali plán rozpadu Česko-Slovenska...**

To máte pravdu, ale keby sme sa mali s Čechmi teoreticky opäť spojiť, tak za veľmi prísnych podmienok. Neboli by už žiadne slovenské orgány – iba československé. Zriekli by sme sa vlastnej identity. To by bola cena, čo by sme za to zaplatili.

• **Prejdime teraz k rozhodujúcim voľbám 1992. Ako prebiehali prvé rokovania s ODS?**

Na prvé rokovanie s ODS sme boli pozvaní do Brna. Počas cesty mi telefonoval Jaroslav Šabata, aby som sa u neho predtým zastavil v byte. Oznamoval mi, že Václav Havel ma žiada, aby som nerokoval s ODS, ale išiel rovno k nemu do Prahy na rokovanie, že sa dohodneme o všetkom. Ja som mu na to odpovedal, že českí občania mi vybrali Václava Klauza, a preto budem najskôr rokovať s ním. Zároveň som Šabatovi povedal, že neodmietam rozhovory s Václavom Havlom, keď sa s Václavom Klausom na všetkom dohodneme. Keď sme potom ako delegácia HZDS prišli na rokovania s delegáciou ODS, tak som požiadal pána Klauza, aby sme si najskôr išli sadnúť len my dvaja a delegácie nech počkajú. Chcel som s ním osobne dohodnúť procedúru, ako budeme rokovať. Dohodli sme sa, ako budeme postupovať, a spoločne sme sa potom vrátili naspäť k našim delegáciám.

Obaja sme boli šokovaní, keď sme videli, že obe delegácie boli rozdelené a nahnevané na seba. Okrem predsedov paralelne rokovali aj samotné delegácie s úplne opačným výsledkom. Rokovania za slovenskú stranu sa ujal Michal Kováč, ktorý navrhol českej strane vytvoriť obchodno-obranné spoločenstvo. Také niečo neexistuje nikde vo svete. Preto sa česká strana urazila a oznámila nám, že majú z voľieb zmocnenie ísť aj hneď cestou dvoch samostatných štátov. Aj samotný Václav Klaus sa rozheval. Musím povedať, že naozaj oprávnené. Vyzval som preto svoju delegáciu, aby nehovorila o veciach, o ktorých sme nikdy nerozprávali. Potom sme si s českou stranou určité veci vysvetlili a pokračovali v ďalších rokovaníach.

• **Objektívne treba povedať, že niektorí členovia HZDS v tom čase stále presadzovali formu konfederácie...**

Áno, rozprávali sme sa vo vnútri HZDS aj o variante konfederatívneho modelu, pri ktorom by niektorými kompetenciami disponoval konfederatívny prezident s tým, že by boli Česká republika a Slovenská republika právnymi subjektmi. Potom sa nás česká strana opýtala, načo by nám bol taký prezident a čo by mal riešiť, keď sme chceli byť samostatným subjektom. Ako prvý, kto vyslovil myšlienku: „Ak nie funkčná federácia, tak samostatné štáty,“ bol Václav Klaus. My sme na to tiež mysleli, ale báli sme ako prví takú myšlienku vysloviť.

• **Niektorí kritici dodnes hovoria, že v otázke rozdelenia federácie, malo byť vypísané referendum. Odvolávajú sa pritom na ústavný zákon o referende č. 327/1991 Zb. Ste rovnakého názoru?**

To nebol ústavný zákon o vystúpení z federácie, ale ústavný zákon o nevystúpení z federácie. Keď som sa o tomto zákone rozprával s Václavom Havlom, on mi sám povedal, že ho prijali a urobili preto, aby sa nedalo vystúpiť. Bol to len zákon o začatí rozhovorov. No tie rozhovory už fakticky prebiehali. A tie sa mali podľa tohto zákona iba začať. Ale neboli vyriešené žiadne dôsledky ani obsah. Čo ak by jeden štát bol za a druhý proti? Tie sa dopĺňali ústne. A ústne bolo z českej strany povedané, že ak vystúpíte, tak bez majetku, ktorý zostane majetkom federácie. Mohli sme vystúpiť len s tým, čo sme mali. Ale drvivá väčšina podnikov bola majetkom federácie.

• **Hovoríte, že jeho prípadné vypísanie by nič podstatné nevyriešilo?**

Presne tak. To referendum bolo zbytočné. Po prvé, prešli sme voľbami, ktoré nám dali istý pomer síl. Po druhé, všade, kde sme ako strana prišli, sme pred voľbami hovorili, že sa pokúsime s českou stranou dohodnúť, a pokiaľ sa nedohodneme, bude samostatnosť. V Česku sa povedalo to isté. Pokiaľ išlo o nálady za samostatnosť, tak boli väčšie v Českej republike ako na Slovensku. U nás bolo viacej strachu. Podľa výskumu Masarykovej univerzity bola väčšina Čechov za rozdelenie.

• **Aká by bola podľa vás spoločensko-politická situácia, ak by len Česká republika odhlasovala v referende vystúpenie z federácie?**

Nastal by totálny chaos. Ako Slovenská republika by sme boli novovznikajúcim štátom s majetkom federácie. Také niečo by nebolo možné. Čiže všetci tí, ktorí kričia o referende, najmä z VPN, to berú ako poslednú zúfalú zhnitú slamku, aby povedali, že v niečom mali pravdu. Nemali v ničom. Žiadne referendum nebolo možné. A potom, keď zoberieme, tak bolo ratifikačné referendum. V roku 1994 boli voľby. Kandidovala strana za obnovu Česko-Slovenska. Nemala

ani jedno percento. Jej šéfkou bola Iveta Radičová. My sme hovorili ľuďom, že môžeme urobiť referendum o takej závažnej otázke, keď bude dohoda obidvoch strán. Ale hneď prvý večer česká strana nám oznámila, že referendum robíť nebudú. Povedali nám, že keď chceme, máme si ho robiť sami, že oni dostali mandát vo voľbách, ktorý bol aj na rozdelenie štátu. Čo sme mali potom robiť iné? Takže je to taká zhnitá slamka, ktorej sa držia všetci tí, čo prehrali a pokázali všetko.

• **Najdôležitejším ústavným aktom zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky sa stal ústavný zákon o zániku ČSFR, prijatý 25. novembra 1992 oboma komorami Federálneho zhromaždenia (Snemovňa ľudu a Snemovňa národov). Ako hodnotíte s odstupom času jeho obsah?**

Bola to jediná medzinárodne uznaná právna norma, ktorá bola pripravovaná aj medzinárodnými odborníkmi, aby sme neporušili nijaké medzinárodné právo a povedali, že Česko-Slovensko zaniká, pretože mohlo zaniknúť len ústavným zákonom.

• **Ako ovplyvnilo prijatie ústavného zákona o zániku ČSFR rýchle uznanie dvoch samostatných nástupníckych štátov Slovenskej republiky a Českej republiky?**

Malo to rozhodujúci vplyv. My sme boli v druhej polovici roka 1992 pozvaní do Spojeného kráľovstva, ktoré bolo vtedy predsedajúcim štátom Európskej únie a Česko-Slovensko bolo jej asociovaným členom. Nastala tak otázka, ako sa majú oni zachovať k nám po rozdelení. Na rokovaní sa dohodlo, že ich postoj k Čechom a Slovákom bude rovnaký ako k dvom rovnoprávnym subjektom, ktoré uznajú za nástupnícke štáty, ak vývoj prebehne pokojne. Spolu so mnou sa na tomto rokovaní zúčastnil Václav Klaus a Antonín Baudyš.

• **Neobávalo sa zahraničie napriek tomu nejakého vojenského konfliktu?**

Samozrejme, že sa báli. Nemali záujem, aby sa stredná Európa uberala balkánskou alebo ruskou cestou.

• **Naozaj hrozil v bývalom Česko-Slovensku krvavý konflikt medzi Slováckmi a Čechmi, ak by ste sa ako politici nedohodli?**

Dnes už poviem že áno. V Českej republike boli na to vydané aj konkrétne pokyny. Pripraviť sa mali útvary aj na násilné prevzatie moci na Slovensku. Napriek tomu, že to bolo prísne utajované, vedeli sme o tom. Osobne mi to prišiel povedať veliteľ, ktorý bol vymenovaný za veliteľa na Slovensku. Mal na to poverenie od ministra vnútra s Havlovým súhlasom. Preto sme sa zariadili a nebolo nič. ODS nebola nikdy takto naladená. Tieto veci išli od istej časti politického spektra, ktorá si chcela dať po hube. Chcela použiť armádu, ale podarilo sa nám dosiahnuť, že bola nepoužiteľná. Akými cestami a cez koho sa nám toto podarilo, o tom sa už nepíše.

• **Rozprávali ste sa o tomto osobne aj s Václavom Havlom?**

Keď som išiel po voľbách na prvé stretnutie s Václavom Havlom, na ktoré som bol pozvaný, cestou po schodoch ma sprevádzal jeho tajomník. Hovoril mi, že Václav Havel mi odkazuje, že si môžem o čokoľvek požiadať a bude mi splnené. Bol som veľmi prekvapený, pretože to bola ponuka na korupciu. Tak sme išli ďalej, ale nehovoril som nič. Po krátkom čase sa ma opäť spýtal to isté. Opäť som nehovoril nič. Ale keď sa ma do tretice opýtal to isté, tak som sa ho opýtal, či môžem chcieť veľa. On mi na to odpovedal, že môžem. A moja odpoveď bola: „Chcem jeho hlavu!“ Týmto spôsobom boli pozna-

menané aj prvé rokovania, na ktorých som Václavovi Havlovi veľmi otvorene vysvetlil, prečo už nemôže byť prezidentom Česko-Slovenska. Padla mu cigareta na zem. Pomyslel som si, že ja ti ju už dvíhať nebudem, lebo on si ju sám už zdvihnúť nemohol, pretože sa mu ruky triasli. Čiže ten rozhovor bol veľmi úprimný. Nebudem hovoriť o jeho obsahu, ale povedal som mu toho veľmi veľa. Potom pre delegáciu nechal pripraviť obed. A pri tomto obede som mu pripomenul, že viem o príprave vojenského zásahu na Slovensko a že sme konšpirovali a na všetko sa pripravili. Vtedy mu vypadol príbor z rúk, stuhli oči a tvár a viacej nejedol a nerozprával. Len nám podal ruky pri odchode. Čiže už tam to bolo potvrdené, že nebude mať podporu od nás na funkciu prezidenta. A preto to potom aj riešil tak, že urobil gesto, že po prijatí Deklarácie SNR o zvrchovanosti SR sa vzdal funkcie. O tom, že sa vzdá, som vedel. Ján Čarnogurský mu utekal oznámiť, že zvrchovanosť bola prijatá. Ja som počúval ich rozhovor. Hneď na to som mu z druhého telefónu zavolať a povedal, že nech nerobí vyhlásenia, ktoré poznačia negatívne život našich národov. Vravil som mu, že svoju abdikáciu môže s prijatím zvrchovanosti spojiť, ale nech to rozumne zväďa a nech sa štátnicky prenesie nad to, že už nie je prezident. Toto bol náš posledný rozhovor.

• **Prečo si česká strana zachovala vlajku bývalého Česko-Slovenska napriek tomu, že ústavný zákon o zániku ČSFR zakazoval takúto možnosť?**

My sme dali protest, ale samozrejme, česká filozofia je česká. Takým predtým ten modrý roh siahal do polovice, tak teraz siahla do tretiny. Takže to je podľa nich už iná vlajka. A boli by sme museli viesť medzinárodný spor. Ale ich pozmenenú vlajku uznalo OSN ako platný symbol.

• **Ako hodnotíte tridsaťročný príbeh samostatnej Slovenskej republiky ako subjektu medzinárodného práva?**

Slovenská republika bola založená dobre, keď všetky vlády a všetkých prezidentov vydržala. Keby nemala pevnejší základ, tak by to bolo zlé. Ale čo je veľká katastrofa, je fakt, že tu mohol život vyzerať inak. Každá jedna zmena, ktorá u nás prichádzala, znamenala nový začiatok a novú koncepciu, ktorá sa nikdy za štyri roky nedala a nedá dokončiť.

• **Akú budúcnosť má podľa vás Slovenská republika v strednodobom a dlhodobom horizonte za súčasnej medzinárodno-politickej situácie?**

Musíme si uvedomiť svoju polohu v strede Európy. Musíme si uvedomiť svoj počet, že je nás 5,4 milióna. A musíme si tiež uvedomiť geopolitiku, ktorá sa vyvíja tak, že sme kdesi na hranici časovo bližšej neurčenej tretej svetovej vojny. My sme sa dali do jednej vojny vťahovať s Nemcami proti Rusom. Dnes sa história tretikrát opakuje. Ak sme sa z tých dvoch nepoučili, tak sme nepoučiteľní hlupáci. My nepotrebujeme sledovať záujmy veľmocí, ale musíme definovať svoje záujmy, ktoré následne budeme presadzovať aj voči veľmociam.

• **Aký je váš odkaz pre našich čitateľov a všetkých Slovákov?**

Od čias Svätopluka ste nemali vlastný štát. Žili ste s cudzími záujmami, s cudzími bremenami a dostali ste sa na pokraj národnej a kultúrnej existencie. Získali ste vlastný štát ako nástroj na uchovanie svojej národnej, historickej a kultúrnej identity. Boli ste vo svete uznani ostatnými národmi ako rovnocenný partner. Neberte si tieto výdobytky sami svojou ľahostajnosťou a ľahkovážnosťou.

OROL TATRANSKÝ

Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846
Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

bezplatné



1

2023

Zdroje obrázkov: Pixabay, autori príspevkov

NA POČIATKU BOL STEPHEN KING

Mária JAKÚBEKOVÁ

Čítam mnohých autorov od klasiky cez postmodernu až po ťažko stráviteľnú komerciu. Som fanúšička Umberta Eca aj Stephena Kinga.

Stephen King napísal stovky hororov, no ja mám najradšej jeho životopis pod názvom *O písaní: Memoáre o remese*. King v ňom čitateľa sprevádza celým svojím pisateľským životom, predstavuje mu svoju cestu od publikovania prvej poviedky cez vydanie prvej knihy, zarobenie prvého milióna až po potvrdenie statusu svetoznámeho autora.

Kde bolo, tam bolo, bol raz jeden **perspektívny spisovateľ**

Si mladý začínajúci autor. Vyhral si zopár literárnych súťaží a pomaly sa pohrávaš s myšlienkou, že by si sa v budúcnosti mohol písaním živiť. Koniec-koncov Kingovi to vyšlo, za pokus to stojí.

Si jeden z milióna a potrebuješ byť jedným zo sto, ktorí zažiaria. Ako na to?

Myslíš si, že to najdôležitejšie je pracovať na sebe, veľa čítať a písať, ako to radí Stephen King? Že je dôležité organizovať čítačky a budovať si svoju čitateľskú základňu, ako ťa odporúča editor? Že ide o tvoju snahu, ako ťa presviedčali učitelia od prvej triedy?

Žijeme v časoch plurality názorov, štýlov, preferencií vkusu a ideologických nálad. Žijeme v dobe, v ktorej ľudia pozerajú reality shows, počúvajú hudbu zloženú z troch opakujúcich sa tónov a každý deň svoj mozog degradujú sledovaním bulváru.

Keďže si iný, lačne bažíš po skutočnom umení a tvrdíš, že s týmto typom života nechceš mať nič spoločné. Prídeš do prvého literárneho klubu, od ktorého si sľubuješ, že v ňom stretneš podobne zmýšľajúcich ľudí. Hneď po prvom stretnutí pochopíš, že to nie je šálka tvojho tekvicového latte, a tak si spraviš prieskum.

„Najlepší autori sú v klube XY!“ čítaš v nejakej literárnej diskusii.

„Nie, najlepší sú v spolku YZ!“ dočítaš sa v komentári podcastu, o ktorom si jakživ nepočul.

„Musíš sa stať členom Organizácie ZX, inak nemáš šancu preraziť!“

Tieto „výkriky do tmy“ počúva každý začínajúci autor. Ešte sa neorientuje na literárnom trhu, no už vie, kde pôsobia komunisti, kapitalisti, extrémisti a slniečkari. Konkrétne mená členov mu nič nehovoria (Prečo by aj mali? Nechce byť funkcionár, chce byť spisovateľ.), o ich tvorbe sa nič



nedozvie, no o ich ideologických preferenciách sa dozvie všetko, čo sa dozvedieť má. Jedno je nováčikovi jasné: v krajine, ktorá má dvesto aktívnych autorov a dvadsať spolkov, takýto model nemôže fungovať.

AB sa pohádal s BC, lebo BC nemá rad CA, a tak každý založil vlastný klub, ktorý nestojí na kvalite a primárne mu ani nejde o literatúru. Hlavne, aby sa kamaráti pridali do jeho klubu a vystúpili z „toho zlého“. Sleduje sa „morálny profil“ nováčika. S kým drží, proti komu brojí.

Byť nezávislým autorom znamená nebyť zaradený v žiadnej organizovanej štruktúre, nebyť členom žiadneho spolku, nebyť hipster ani konzervatívce. Byť autorom na voľnej nohe znamená chodiť na čítačky autorov podľa vlastného uváženia, kupovať knihy, ktoré mu nikto nenúti, čítať literatúru, ktorá ho zaujíma bez ohľadu na to, čo si o nej myslí AB alebo BC. Zaiste, mal by veľa písať a spoločensky sa veľmi neangažovať. Veď nechce byť Donald Trump, ale Stephen King.

O stigme, zaradení a o osobnosti autora

No vráťme sa na našu domácu pôdu. Najpredávanejší autori na Slovensku sú nezávislí. Existencia nejakých spolkov sa nachádza mimo ich zorného poľa. Píšu, o čom chcú, nevyjadrujú sa k témam, ku ktorým sa vyjadrovať nechcú. Vytvorili si svoju čitateľskú základňu a okrem nej sa nikomu inému neprispôbujú. Neodpovedajú sa žiadnej „vrchnosti“.

Keď vstúpite do jednej organizácie, iná vám dvere zatvorí priamo pred nosom. Máte stigmatu. Vašich čitateľov nezaujímajú, v akom klube pôsobia, zaujíma ich vaša tvorba. Tých v klube však nie.

Čo si od týchto klubov sľubuje začínajúci autor? Spätnú väzbu. No ak raz nepatrí do klubu, je out. Ak doň patrí, chvála je súčasťou klubového protokolu. Otázne je, do akej miery je objektívna a konštruktívna a čo mu naozaj prinesie. Tak sa pýtam, má toto spolkovanie pre mladého perspektívneho autora význam?

Začínajúci autor má na výber. Môže sa pomysleť vrátiť do čias, keď si umelci slobodu slova vedeli vážiť, keď sloboda slova bola výsadou. Mladý začínajúci autor je na začiatku, má veľkú výhodu, môže sa rozhodnúť správne. Môže sa stať nezávislým autorom. Môže byť nezaradený. Môže si sadnúť za notebook a písať len pre potešenie.

Tak to robí Stephen King: „Pri písaní nejde o zarabanie peňazí, o slávu, o sex ani o nadväzovanie priateľstiev. Nakoniec ide vždy o to, aby ste obohatili život tých, ktorí budú vaše dielo čítať, a svoj vlastný. Písať smiete, mali by ste, a pokiaľ máte dost odvahy na začiatku, zvládnete to. Písanie je mágia – je to živá voda. A voda je zadarmo. Tak pite. Pite, čo hrdlo ráči.“

LUCIA RYBÁROVÁ

V škrupine

čakanie na teba
mi vykreslilo oči
a nitkami živých farieb
prepletlo dľaň
kolisku

nechávam sa unášať
v tichu meriam svoje dni
váhu slov
polámaných o steny
vojny, ktorú ti vyplavím

ešte som však chránená
ako ustrica
spätá s vôňou žíl
primákká
nezrelá na odopínanie

V roku 2739

z nezdravej hliny
vykopú pozostatky kostry
a plechové srdce
jediné, čo nepodľahlo
stáročiam zmien

budú určovať dátum pohrebu
a konečnú diagnózu:
tvoje ílovité prsty
príliš dlho rozrývali zem
príliš dlho zatínali
do môjho koreňa

Publicista a prekladateľ Igor Lengyel

(11. 4. 1976 – 2. 6. 2006)

PETER CABADAJ



Dvadsať piate pokračovanie cyklu Mladí vo večnosti nás presunie zo starších období bližšie k súčasnosti. Pred necelými 17 rokmi sa následkom zákernej choroby predčasne uzavrel životný príbeh talentovaného novinára, publicistu, redaktora a prekladateľa Igora Lengyela.

Na tento svet prišiel v Trnave, od roku 1977 žil s rodičmi v Martine, kde vychodil základnú školu a absolvoval gymnázium. Hneď po maturite študoval v rokoch 1994 – 98 angličtinu a ruštinu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, vzápätí (1998 – 2003) ruský jazyk, literatúru a žurnalistiku na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Už počas štúdia pôsobil ako učiteľ anglického jazyka na základnej škole v Martine a odborný redaktor Zdravotníckych novín. V máji 2004 ho prijali na rigoróznú skúšku a obhajobu práce *Využitie novinovedy pri výučbe cudzích jazykov* (Filozofická fakulta UKF v Nitre); ešte v tom istom roku sa stal aj doktorandom na Katedre slavistiky Filozofickej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

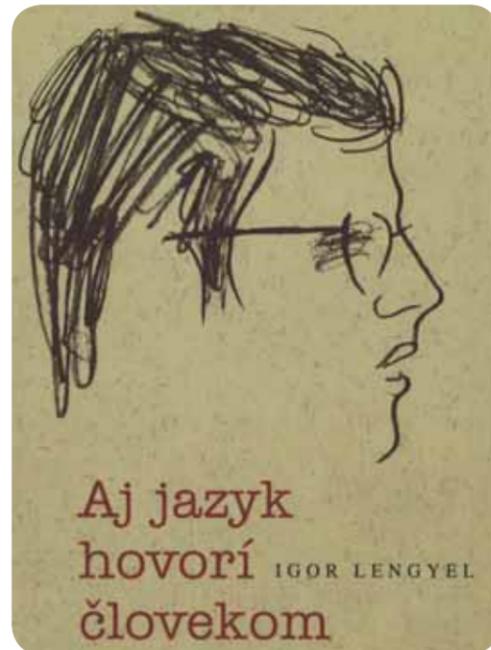
Prvé články publikoval Igor Lengyel v školskom časopise *Plamienok* (1988 – 90), od polovice 90. rokov uverejňoval publicistické príspevky, rozhovory, reportáže, glosy a komentáre vo viacerých novinách a časopisoch (*Nový Život Turca*, *Martinské noviny*, *Pravda*, *Učiteľské noviny*, *Sestra*, *Obrana* a iné). Odborné texty mu vychádzali v *Zdravotníckych novinách*, časopise *Ruský jazyk v centre Európy*, zborníku *Asociácie rusistov Slovenska*... Zároveň s novinárskou a redakčnou prácou sa systematicky venoval tlmočníctvu a prekladateľskej činnosti z ruského, anglického a maďarského jazyka.

S obľubou zvykol hovoriť, že bol v roku 1993 najmladším tlmočníkom a redaktorom tlačového strediska na Majstrovstvách sveta v modernom päťboji v Banskej Bystrici. „A pretože novinári nevedeli tolko jazykov ako ja, ocitol som sa s diktafónom v ruke častejšie, ako som si predstavoval. Po prvom dni som si povedal, že to je síce zaujímavé remeslo, ale nie pre mňa – už nikdy viac. Keď sa šampionát chýlil ku koncu, moji týždňoví kolegovia ma navzdiali, aby som to s tou novinárčinou predsa len skúsil. Prečo by som, vraj, nemal patriť do siedmej veľmoci, keď, podľa nich, som sa na to hodil. A tak som svoje odhodlanie – už nikdy viac, zmenil na otázku – a prečo nie?“ (I. Lengyel, 2000)

Igorove spriaznené duše dobre vedeli o tom, ako veľmi túži napísať a vydať vlastnú knižku. Žiaľ, naplnenia svojej veľkej túžby sa nedožil. Publikácia s názvom *Aj jazyk hovorí človekom* vyšla zásluhou rodičov, priateľov a známych až po jeho smrti (2007). Interesantný titul zostavila filologička, slavistka a prekladateľka Katarína Sedláková vedno s novinárom Jánom Podstreleným, decentná grafická úprava je vkladom niekdajšieho dlhoročného maticného výtvarníka Igora Štrbika. Ťažiskovú časť obsahovo rozmanitého diela tvorí Lengyelova publicistika, najmä rozhovory so zaujímavými osobnosťami, ďalej komentáre, glosy a úvahy o aktuálnom spoločenskom dianí. Jednotlivé texty reflektujú z tematického hľadiska sféry zdravotníctva, verejného a kultúrneho života, umenia a športu. Osobitný priestor majú vyčlenené spomienky rodičov, priateľov, kolegov a známych.

Kniha *Aj jazyk hovorí človekom* dôstojným spôsobom približuje Igora Lengyela nielen ako nadaného a rozhladeného tvorcu,

ale i ako citlivého, vnímavého a empatického mladého človeka, ktorý statočne vzdoroval krutému osudu. Keď zomrel, mal iba 30 rokov...



... Vlni ma jeden priateľ pozval na divadelné predstavenie. Hovorím mu, čo tam budem robiť. Nie že by som bol kultúrny barbar, ale takéto veci nie sú mojou doménou. Zabral som však na jeho odpoveď, že budú hrať Čechova. Je to môj obľúbený autor, nechaj som sa zlákať. Predstavenie – tri jednoaktovky – ma naozaj potešilo; dokonca som o ňom napísal krátku poznámku aj do festivalového denníka *Scénickej žatvy*. Uverejnili ju a asi by som si na to viac nespomenul, keby som sa neskôr, opäť náhodou, neocitol v divadle. Po predstavení ma zoznámili s jedným mladým mužom. Spomenul som mu tiež môj vzťah k divadlu, a ako vysvitlo – on bol režisérom tých Čechovových jednoaktoviek... Ale svojím spôsobom aj tento rozhovor je pre mňa takou, dá sa povedať, kurióznou príhodou. Lebo až teraz som sa ocitol na druhej strane. Zisťujem, že to, čo ja chcem bežne od ľudí, aby rozprávali o sebe, nie je vôbec jednoduché. (Fragment rozhovoru s Igorom Lengyelom, 2000)

Výtvarné umenie

Svetobežník Jozef Satin

PETER CABADAJ



Dievča v kroji (olej, 1943; v zbierkach Tatranskej galérie Poprad)

Svetlo sveta prvý raz uzel 9. januára 1913 v Nitre – v časti Staré mesto na vtedajšej i dnešnej Priehradnej ulici. Pochádzal z mnohočlennej rodiny otca Jozefa Satina (bol murárom) a matky Jany, rodenej Čerňákovovej, do ktorej prišiel ako trinásťte dieťa. Veľký záujem o kreslenie a maľovanie prejavoval už v mladom veku a svoj talent cieľavedome rozvíjal počas stredoškolských liet. Neskôr študoval na medzinárodne uznávanej Akadémii výtvarných umení v Prahe (prof. Otakar Nejedlý), v rokoch 1941 – 1943 bol štípendistom na chýrnej výtvarnej akadémii v Ríme (prof. Bartolli). Čoskoro po získaní titulu akademického maliara (Praha, 1946) odišiel do USA a domov sa už nikdy viac nevrátil...

Boli časy, keď vystavoval v Bratislave, Banskej Bystrici, Nitre, Trenčianskych Tepliciach, ale tiež v Prahe, Ríme, New Yorku, Clevelande, Chicagu, Passaicu, Newarku, Milwaukee, Betleheme a inde vo svete. Dnešným generáciám Slovákov už ale jeho meno, žiaľ, nehovorí vôbec nič. Blížiac sa 110. výročie narodenia Jozefa (Jožka) Satina je istotne vhodnou príležitosťou na zverejnenie komplexnejšieho umelcovho medailónu.

Kultúrnu verejnosť upútal Satin hneď prvou verejnou prezentáciou svojej tvorby. Mal vtedy len dvadsať rokov, keď vystavoval v rodnej Nitre v rámci bohatého programu veľkolepých Pribinových osláv (1933). Tie sa konali pri príležitosti 1100. jubilea prijatia Pribinovej sviatosti krstu z rúk salzburského arcibiskupa Adalrama v rakúskom meste Traismauer.

Mimoriadne aktívny, dobrosrdečný a charismatický výtvarník navštívil počas svojho účinkovania na Slovensku azda všetky jeho oblasti – i tie najzapadutejšie lokality. Intenzívne maľoval kroje, portréty, figurálne kompozície zo života jednoduchého ľudu, zvykoslovie, prírodné scenérie, historické objekty, krajiny štylizované v sentimentálnom romantickom duchu (Detva, Čičmany, Zázrivá, Terchová, okolie Zlatých Moraviec, Bánoviec nad Bebravou, Oravy, Vysoké a Nízke Tatry...). Medzi najznámejšie Satinove diela uvedenej proveniencie radia kunsthistorici oleje na plátne *Pohľad na Nitru*, *Kolónia Cigánov v Bošáci*, *Spievajúce deti pri Helpe*, *Námestie sv. Jakuba v Bratislave*, *Panoráma trnavských veží*, *Pohľad na hrad Trenčín*, *Domčeky v Terchovej*, *Splavy vo Vrátnej doline* a iné.

Za novými námetmi a inšpiráciami cestoval tvorca aj do Čiech, Rakúska, Talianska, Juhoslávie, Grécka, Albánska či Maroka. Všade maľoval historické miesta, portréty, krajiny, prírodný svet... Traduje sa, že do USA odišiel v roku 1946 aj s viacerými maľbami milovaného rodného mesta spod Zobora. Vedno s manželkou Mariannou, Slovenkou žijúcou v Amerike, zakotvili v Clevelande (štát Ohio), kde existovala veľmi silná krajanská komunita.

Hlavnými líniami rozsiahlej Satinovej tvorby v zámorí boli náboženské motívy, portréty a zátišia, osobitnú kategóriu predstavovala maliarska výzdoba krajanských chrámov v USA a Kanade. Katalóg umelcovej výstavy, ktorú mu zorganizovali priatelia v Clevelande (1951), „uvádza okolo 90 diel. Dominovali slovenské motívy (Tatry, Nitriansky hrad, Oravský zámok), ale zastúpené boli aj nové obrazy – rieka Colorado, Miami Beach a iné diela z prostredia nového domova.“

Od konca 40. rokov minulého storočia sa severnou Amerikou prevalila mohutná vlna renesancie katolicizmu, ktorá so sebou priniesla nevidaný záujem o štúdium tradície, cirkevných dejín, historických súvislostí, ako aj o hľadanie adekvátnych reflexií nových duchovných prúdení i umeleckého výrazu náboženskej spirituality a kontemplácie. Flexibilného nitrianskeho rodáka

spomenutý trend nezaskočil. Od prvej chvíle si uvedomoval, že len dôkladnou analýzou a zovšeobecnením tradície, dobových štýlov, lokálnych osobitostí, potrieb (i požiadaviek) jednotlivých farností bude môcť uspokojivo transponovať svoje autorské videnie do konkrétnej zhmotnenej podoby. Žiaľbohu, práve maľovanie v jednom z krajanských chrámov bolo pre Satina osudným. Išlo o slovenský Kostol svätých Cyrila a Metoda v kanadskom meste Hamilton (provincia Ontário).

„Keď mal dokončenú siluetu Nitrianskej katedrály s Pribinovým kostolom, začal pracovať na figurálnej kompozícií *Vitajúcej svätých bratov*. V deň, keď sa tešil po celotýždňovej práci na návrat za rodinou do Clevelandu, bolo to 29. marca 1956, nešťastnou náhodou spadol z lešenia – z výšky 25 stôp – a utrpel smrteľné zranenie.“ Mal iba 43 rokov...

Stovky rozmanitých umelcových výtvarných opusov, ktoré vznikli na Slovensku, v Európe, Amerike i Afrike, je roztrúsených poväčšine v súkromných zbierkach. Doposiaľ jedinou knihou o tomto zabudnutom autorovi je útle 32-stranové dielko exilového publicistu a prekladateľa Jána Rekema, vydané v roku 1964 *Prvou katolíckou slovenskou jednotou so sídlom v Clevelande (Jozef Satin – maliar slovenských krojov a krajíniek: Slovensko 1913 – 1956 Kanada)*.



Terchová (olej, 1941; v súkromnej zbierke)

Chcel som zabiť básnika, ktorého som si kedysi vymyslel

Rozhovor s Tomášom Tinkerom Šoltésom

EVA ČULENOVÁ



Eva ČULENOVÁ: Na svoj vek máte pomerne bohatú literárnu tvorbu. Venujete sa poviedkovej tvorbe, románovej i novelistickej, neobišli ste ani poéziu či fantasy štýl. Kedy ste teda začali písať a aká bola motivácia k napísaniu vášho prvého uceleného diela?

Tomáš TINKER ŠOLTÉS: Úplne prvý príbeh som začal písať, keď som mal osem rokov. Bolo to v čase, keď mi rodičia na moje a sestrine prosby zadovážili do bytu šteňa a po mesiaci ho vrátili naspäť pôvodnej majiteľke. S vrátením psa som, samozrejme, nesúhlasil a moje sklamanie a prežitú zážitky so psom som začal zapisovať na papier. Písanie ako také ma vtedy nebavilo, chcel som len snívaj, že som nikdy o psa neprišiel, a čím ďalej, tým viac som si vymýšľal príbehy, ktoré som už so psom reálne neprežil. Novely a fantasy boli skôr len pokusy, kedy som „vôbec niečo“ skúšal písať, podobne aj poviedky. Vo fantasy som sa nenašiel a časom som zistil, že k tomu žánru ako takému (okrem pár výnimiek) nemám vzťah. Až v roku 2013 pred písaním *Koheleta* som si povedal, že by som mohol niečo skúsiť napísať. Po dopísaní *Koheleta* som písal jeden historický príbeh zo 14. storočia, ktorý som nakoniec použil v ságe *Kronika odbojov*, kam sa radí aj *Rytier a básnik*. Príbeh *Rytier a básnik* som začal skicovať už v roku 2014, no už po prvých kapitolách som písanie vzdal. Totiž, udalosti, ktoré som vtedy v *Rytierovi* opisoval iba ako spomienku, boli od príbehu *Rytier* časovo vzdialené 30 – 40 rokov a obsahovali údaje, ktoré si zaslúžili byť napísané ako samostatné zväzky (tak vznikli postupne zväzky *Monarchia* (vyd. 2018) a *Anarchia* (vyd. 2019)).

Nedávno vám vyšiel román *Rytier a básnik* (2022). Jeho uvítanie do života prebehlo v Galante. Priblížte ho čitateľom. *Rytier a básnik* je príbeh o povstaní Imricha Tökölyho. V tomto zväzku som sa zameral na roky 1681 – 1682. Geograficky sa príbeh odohráva, až na pár výnimiek, iba na súčasnom Slovensku. V príbehu vystupuje okolo 200 postáv. Pri tomto čísle netreba mať obavy, mnohé postavy nemajú dôležité úlohy,

Tomáš Tinker Šoltés, DiS. art. (*1988, Bardejov), študoval hru na husliach na štátnom konzervatóriu v Košiciach. Vo voľnom čase sa venuje písaniu poézie a prózy. Niekoľko zo svojich básní zhudobnil. V súčasnosti pôsobí ako učiteľ hry na husliach, tento rok aj gitary, spevu, klavíra a hudobnej teórie na CSS sv. J. Bosca v Bardejove. Napísal poviedky *Totengräber – príbeh hrobára* (2006), *Žalm Víťaznej armády* (2008), zbierky básní *Sto* (2013), *Sonety trní* (2013), novely *Údery puknutého srdca* (2009) a *Vyhnanstvo* (2014), fantasy ságu *Sám z druhej strany* (2014), atypické dielo *Kohelet alebo psycho dvadsaťteho prvého storočia* (2014), historickú legendu *Phialam sanguinis domini* (2016) a historickú ságu o protihabsburských povstaniach *Kronika odbojov s tromi časťami: 1. Monarchia* (2018), *2. Anarchia* (2019) a *3. Rytier a básnik* (2022).

vystupujú ako vedľajšie postavy pri dialógoch, niektoré nevystupujú osobne, ale sú len spomínané, a na konci knihy je päťdesiatstranová príloha s vysvetlivkami, zaujímavosťami a biografiami rodov, podľa ktorých sa môže čitateľ orientovať, nemusíte si mnohé pamätať a príbeh si užijete ako klasickú beletriu. Tökölyho povstanie som si vybral zámerne, osobne si myslím, že je omnoho dôležitejšie a slovensky a svetovo historicky významnejšie ako Slovensku mediálne najznámejšie povstanie F. Rákocziho II., ktoré sa u nás tak veľmi preslávilo azda len vďaka Jánošíkovi. Počas Tökölyho povstania (jeho začiatok sa datuje od roku 1678) sa stalo mnoho európsky významných udalostí, napríklad korunovanie manželky rakúsko-uhorského cisára za uhorskú kráľovnú, francúzsky kráľ Ľudovít XIV. sa kvôli milenkám odklonil od katolíckej cirkvi, čo vo Francúzsku spravilo poriadny škandál, pápež Inocent XI. oprášil takmer 200 rokov staré „Malleus maleficarum“, inkvizícia dostane voľnú ruku ako za stredoveku a necháva za sebou poriadnu spúšť (napr. na počesť svadby Karola Španielskeho s Máriou Bourbon (neter Ľudovíta XIV.) nechá inkvizícia chytiť 118 ľudí a podpáli ich na záver kráľovskej svadby, nemejnej známe je aj „úradovanie“ inkvizitora Bobliga v susedných Čechách, ktoré opísal V. Kaplický v knihe *Kladivo na čarodějnice*, v roku 1683 sa odohrá najväčší stret kresťanských vojsk proti tureckej presile známom pod názvom Bitka pri Viedni, do ktorej je zapojený aj samotný Tököly. Udalostí a menej či viac významných detailov je z čias Tökölyho povstania omnoho viac. O tých sa čitateľ dozvie priamo v príbehu.

Zaujalo ma vaše konštatovanie základnej idey tohto románu vo vašom predhovore: „Chcel som zabiť básnika, ktorého som si kedysi vymyslel.“ Predpokladám, že básnika ste si úplne nevymysleli. No prečo ste ho chceli zabiť?

Lebo moje knižné postavy si nezaslúžia žiť dlho (:). Práve básnik (a celá jeho rodina) je jedna z mála postáv, ktorá je úplne vymyslená. Aj keď je pravda, že už na začiatku príbehu poznám príbehu koniec, nepoznám koniec (fiktívnych) postáv a kým píšem, zabíjam ich v myšlienkach na niekoľko spôsobov a rovnako tak premýšľam nad dôvodmi, prečo by mali ostať nažive. Básnika som si načrtol ako postavu ešte v roku 2014, a kým som písal o histórii jeho otca a starého otca (*Monarchia*, *Anarchia*), stále som mal na pamäti, že hocí by som básnikových predkov zabil, musia vždy umrieť tak, aby po sebe nechali potomka. Po čase ma začalo štváť, že „knižné privilegium prežiť“ dostal mnou básnik nezaslúžene, a teda buď ma presvedčí, že chce žiť, alebo ho nechám umrieť.

Vo svojej tvorbe sa prevažne venujete histórii. Pri každej publikácii podrobne študujete dané dejinné okolnosti a procesy, idete naozaj do hĺbky. História je našou učiteľkou. Čo si vy z nej beriete a čím vás inšpiruje k písaniu diel, najmä takých rozsiahlych, ako je napr. *Rytier a básnik* (687 strán)? Ako vnímate vy dejiny, čo nám ako ľudstvu dávajú? Je chyba, keď sa história vysvetľuje iba ako „mŕtve údaje“, ide predsa ruka v ruke s politikou, filozofiou, geografiou, lekárom, náboženstvom, jazykom, umením a mnohými ďalšími odborníkmi. Navyše je možné sa z minulosti poučiť. V mnohých prípadoch, keď sa dnes učí história, učí sa len mechanickým

zapamätávaním mien, základných udalostí v daných obdobiach, osekávaných o udalosti z tých predošlých, ktoré sú príčinou následku. V minulosti sa napríklad krutá pravda o danom človeku nemohla hovoriť nahlas, lebo daný človek mal moc (aj smrteľne) uškodiť. Dnes sa to opakuje znova, azda až na to smrteľné uškodenie, ktoré sa nahradilo napríklad vyhadzovaním zo zamestnania, ohováraním, osočovaním... Tieto praktiky síce nezabíjajú hneď a telesne, no ničia postupne a psychicky. Aj v minulosti a aj teraz platí, že pravdu má stále ten, kto má moc a prostriedky, aby kohokoľvek, kto mu nevyhovuje, nejakým vhodným spôsobom umlčal.

Vaše diela majú v odbornej verejnosti neobvyčajne dobrú kritiku, od ľudí, ktoré vaše diela čítali, počut len samé chvály. Vaše diela pôsobia na viacerých úrovniach: nielen hĺbkou vašich vedomostí, ale najmä prepracovanou psychológiou postáv. Do akej miery vidíte vo svojich postavách seba?

Nebojte sa, príde aj negatívna kritika :) Každá postava či chcem, alebo nie, je kúskom mňa, či už je to historická, alebo fiktívna, morálne dobrá či zlá, zvrátená. Je takmer nemožné dať postavu iné ako moje zmýšľanie/protizmýšľanie, ale ani s jednou konkrétnou postavou sa nestotožňujem (hoci mnohé majú moje sympatie. Napriek tomu sa popri písaní snažím do každej vcítiť: vidieť, čo vidí ona, cítiť, počuť a zažívať na koži to, čo ona. V niektorých potrebných prípadoch mi pomáhajú dotvoriť zmýšľanie faktickej postavy historické štúdie, inokedy slovenská historička Anna Jónasová.

Momentálne sa snažíte vydať svoj najnovší román *Gertrúd*. Ten sa už neodohráva v minulosti, ale v súčasnosti. Aj postava Lukáša Richtára je mimoriadne detailne prepracovaná, empaticky sprístupnená čitateľom, ktorí spolu s ním prežívajú jeho vnútorný život. Kým kniha vyjde, priblížte ju: na čo sa môžu čitateľa tešiť?

Najviac sa môžu tešiť na básne na konci knihy, ktoré sú jej prílohou. Básne sú z mojej rukopisnej zbierky *Sto*. Pár veršov z tejto zbierky som dal aj do príbehu *Rytier a básnik*, ale žiadna z básní tam nie je ucelená. V *Gertrúde* bude vyše desať celých básní. Chcem ich uverejniť hlavne preto, aby žiaci ZŠ a SŠ nemali problém, ak by si vybrali nejakú z mojich básní. V mojom rodnom meste sa istý čas pár mojich nevydaných básní recitovalo, žiaci ZŠ či SŠ sa k nim dostali buď priamo cez mňa, alebo cez spoločných známych, no vždy museli najprv vyriešiť s učiteľmi „povolenie“, či môžu recitovať nevydanú básneň. Dodnes sa nestalo, že by to nejaký učiteľ nedovolil, no vždy bola vopred nepísaná podmienka, že žiak s mojou básňou nemôže vyhrať miesto, ktoré by ho posunulo do vyšších kôl recitačných súťaží. Keď *Gertrúd* vyjde, tento problém bude automaticky odstránený a básne sa dostanú do omnoho širšej verejnosti, ako boli doteraz. Samotný príbeh *Gertrúd* je fiktívny prozaický príbeh o básnikovi, odohrávajúci sa približne v súčasnosti. Ide o klasický príbeh – desaťročného mladíka, ktorému život na pravidelnej báze dávkuje problémy. Tie mu postupne začínajú meniť život. Viac prezrádzať nechcem, azda len pripomením, že básnika z *Gertrúdy* a básnika z *Rytiera* som nepísal ako jednu a tú istú osobu a úmyselne som sa snažil vyhnúť podobnostiam.

Ukážka z tvorby

Báthoryová bola neznesiteľná žena a neludská svokra. Vlastne je dobre, že umrela. Cestovanie v kočiari bolo nepohodlné, ale mukačevská grófká Helena Zrínska si naň musela zvyknúť, keď nechcela ostať za múrmi pevnosti.

„Milá grófká, mám pocit, že mi čoraz častejšie pripomínate, že ste mojím väzňom.“

„A nie som?“ opýtala sa Zrínska, hľadiac na kapitána nevyzpytateľným pohľadom.

„Dozista nie! Vaším väzňom je Jeho Veličenstvo cisár. Ja som iba prostredník medzi ním a vami.“

Grófká odvrátila tvár od blatnopotockého kapitána Sanseverina Saponaru a pozrela von okienkom hrkotajúceho koč. Kapitán bol zároveň barónom a jedným z posledných dedičov talianskych panstiev sanseverinovského rodu a tiež bol jeden z posledných, s ktorými by sa grófká chcela otvorene pohádať.

„Môžete mi veriť, grófká, že mi ide o vaše dobro. Súhlasím s vami, že potomkovia majú byť mimo hry, ktorú idete rozohrať.“

Keď grófká znova ostala bez slov, Saponara nechal plynúť čas a pozeral z opačného okienka na postupne sa meniacu krajinu. Hornouhorský Zemplin mu voňal o čosi lepšie ako dolnozemský Blatný Potok, ale aj tak by bol najradšej v rodnom Taliansku. Služba v Blatnom Potoku sa mu zdala nezmyselná, keďže na akúkoľvek väčšiu obranu nemal dostatok vojska. Keby nezačal pracovať ako doručovateľ správ medzi Zrínskou a viedenským dvorom, dozista by dodnes požiadal o prevelenie. „Neobávate sa, že odľuka detí od vás môže mať na ne dopad?“

„Makovica je jedno z najpokojnejších miest,“ povedala. „Boli ste tam niekedy? Nie? Odporúčam vám to miesto. Krajinka je pokojná a ľudia v nej dobrosrdeční. To, čo oni nazývajú vojnovým nepokojom, je pre skúseného vojaka, akým ste, obyčajné hašterenie. A posledné, čo by som chcela, by bolo, aby sa Ju-

liana alebo Ferenc dostali do konfliktu záujmov sedmohradskej šľachty.“

Saponara vykukol z okienka, lebo koč spomalil. Zrínskej syn Ferenc Rákoczi bol päťročný chlapec, dedič panstiev svojho otca. V čase jeho detstva spravovala rodové majetky jeho matka ako regentka. A pretože Zrínska kvôli odhalenému atentátu svojho otca na cisára stratila právoplatný nárok na svoje panstvá, ktoré prešli do vlastníctva cisárskej koruny, chránila si syna ako oko v hlave a odmietala, aby sa zapájal do ťažkých politických debát, kde by sa mohlo stať, že sa mu zapáčia vyjadrenia nejakého grófa, s ktorým Zrínska nemusela súhlasiť. Koč spomalil ešte viac, potom zastal. Pohonič niečo zakričal na jazdcov pred

RYTIER A BÁSNIK

Ukážka z diela

sebou a zliezol z kozlíka. Saponara začul, ako niekto vonku vytasil šablú. „Hádam sme na mieste?“ opýtal sa nechápavo, hoci vedel, že ich čakal ešte deň cesty. „Ostaňte sedieť,“ povedal grófkke, otvoril dvierka a zliezol z koč. Keď osamela, pohľadala v záhyboch šiat nož. Mal vykladanú rúčku, zdobenú lesklými červenými kameňkami, pripomínajúcimi kvapky krvi. Daroval jej ho brat, keď boli deti. Brat, ktorý sa po poprave ich otca dostal do viedenského väzenia a bol ďalšou zábezpekou, že grófká nespraví žiadnu anarchiu podobnú tej, o akú sa pokúsil jej otec s palatínom Vešelénym. Vysunula z puzdra čepeľ, prešla po nej končekom prsta. Nikdy ju nemusela použiť. Zatiaľ. Keď sa kapitán nevracal, vystúpila z koč. Saponara stál s porúčikom pri kraji lesíka. „Grófká, vráťte sa...“

„Prečo sme zastali?“ spýtala sa, ale medzitým si všimla, že

medzi stromami niečo leží. Niekto leží. Otočila sa k druhému kočiari. „Deti sú vo vnútri, Badini?“

Tučnejší muž v stredných rokoch, osobný vychovávateľ jej detí, na sedačke ďalšieho koč bez slov prikývol. Grófká nadvihla šaty, aby sa jej neplietli popod nohy, a šla za Saponarom.

„Neskončilo sa to,“ povedal porúčik Saponarovi. „Grófká, to by ste nemali vidieť,“ hlesol Saponara bezvýznamne. Vedel, že čo si Zrínska zaumieni, to spraví. „Nie je to dvakrát príjemný pohľad...“

„Už som pár mŕtvych videla, kapitán.“

„Povstalci nám nechávajú odkaz,“ povedal porúčik.

„To nie je odkaz povstalcov, Dejan. To je pripomienka Brekova. Zrejme sme na panstve Drugethovcov. Grófká, ak neodídete...“ Zrínska Saponaru nepočúvala. S nadvihnutými šatami prešla z cestičky k vojakom pri stromoch. Jeden z nich nohou pretočil ležiacu postavu vo fialovom zemiarskom zvrchníku. Pohľad na výjav jej nadvihol žalúdok. Nešlo o človeka, iba o figurínu, najskôr slamenú. Na mieste, kde mala byť hlava, bola narazená hñijúca prasacia kotrba. Koža na hlave bola v pokročilom rozklade. Cez vydlabané oči a rozdávenú papuľu pobehovala háved. „Grófa Sécího v dvadsiatom piatom zabili vlastní poddaní,“ povedal Saponara porúčikovi. „Hnusná poprava. Ale to máte tak, keď dostanete niečo do daru od povstalca.“ Nedodával, že keď Sécího popravili, panstvo sa dostalo naspäť do vlastníctva Drugethovcov. Sécího dcéra Mária sa vydala za Štefana Bethlena, synovca obávaného povstalca, takže na Brekove, či sa to poddaným páčilo alebo nie, ostalo rezonovať aj meno Sécí, aj Bethlen. „Choďte upozorniť rektora, nech dá pozor, aby mladý gróf so sestrou nevylietali z koč.“

Dejan odišiel ku kočom, Saponara podišiel k Zrínskej.

„Súdili, lebo boli súdení,“ povedala. Kapitán zbežne prezrel okolie a ukázal dvojici, aby mala pripravené zbrane. „Mali by sme ísť,“ posúril Zrínsku.

Nerozlučné snehové vločky

Ukážka z knihy *Vianočné zázraky* (Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2022)

KRISTÍNA PULISOVÁ



Belasé nebo si na seba stiahlo biele oblaky a rozhodlo sa, že je načase poslať na zem prvé vločky. Bol už december a príroda túžobne očakávala bielu prikrývku, do ktorej by sa až po uši zababušila. Stromy potrebovali uvoľniť vyčerpané konáre a lúky sa zas tešili, že počas zimy určite nevysmádnú.

Na svoju cestu na zem sa začalo pripravovať veľa vločiek, väčšina z nich múdrych a skúsených. Vedeli, že keď dopadnú a dotknú sa zeme, tá ich láskavo pritúli. Potom zas príde čas návratu a v horúch dňoch sa budú znova vracat domov do oblakov v podobe bielej pary. Vedeli, čo ich čaká.

Jedna z nich, alebo možno aj viac, ale o tejto to viem naisto, bola veľmi bojzlivá. Bála sa padnúť, odísť z domu bez toho, aby vedela presný čas príchodu späť.

„Neboj sa, Belka, ja budem pri tebe a budeme padať spoločne,“ ozval sa hlas za Belkiným chrbtom.

„Ach, kto si? Nevedela som, že si za mnou. Nepoznám ťa,“ vystrašene pozerala na neznámu vločku.

„Som vločka Mimi, prepáč, nechcela som ťa vystrašiť.“

„Ako vieš, že mám strach?“ opýtala sa Belka a sklopila zrak.

„Vidím, ako sa trasieš, a od zimy to nie je. Vločkám nikdy nebyva zima,“ žmurkla na Belku tajná neznáma.

„Ak chceš, môžeme letieť spolu, a cestou sa budeme rozprávať,“ navrhla Mimi a podala Belke otvorenú dlaň.“

Veľký oblak sa pritulil k ešte väčšiemu, po bokoch sa poukládali menšie a spoločne zvolali:

„Pripraviť sa, začíname, teraaaaz!!!“

Vločky sa pustili svojich oblakov a začali padať. Niektoré odvažnejšie robili kotrmelce, iné sa len nechávali unášať mrazivým vetrom, alebo si obzerali svet mimo oblakov.

„Mám stráááach, Mimiiii,“ ozvalo sa na všetky strany.

Kristína Pulisová, rod. Brnčová, pochádza z Banskej Štiavnice, momentálne žije v Kremnici. Pred materskou dovolenkou pôsobila ako učiteľka detí so sluchovým, mentálnym a kombinovaným postihnutím v Spojenej škole v Kremnici. Práve jej žiaci jej dali hlavnú inšpiráciu písať. Začala najskôr články na blogoch, za niektoré z nich bola dvakrát nominovaná na Novinársku cenu. Počas obdobia materskej dovolenky zmenila cieľového čitateľa a začala písať rozprávky pre detičky plné fantázie a úniku od reality.

„Nemáš sa čoho báť, pevne ťa držím a nepustím ťa,“ upokojovala vystrašenú Belku Mimi.

„Ale ideme tááák rýchlo, chcem ísť spať,“ Belke vypadla z oka zmrznutá slza, ktorú si utrela už úplne mokrym rukávom.

„Mimi, stratila som slzu, musíme sa vrátiť,“ skúšala obrátiť let bojzlivá Belka.

„Moja zlatá,“ usmiala sa Mimi a stisla Belkinu dlaň ešte pevnejšie, „nemáš sa čoho báť, som stále s tebou a nepustím ťa. Ochránim ťa pred prudkým pádom, aj silným vetrom, ktorý nám štípe tvár. Tvoja slza ťa už čaká dole, ale kým ty prídeš za ňou, už úplne zabudneš, prečo si vlastne plakala,“ upokojovala malú vločku skúsená kamarátka.

„Ako to vieš, Mimi?“

„Viem to, lebo ja som tiež niekedy bola malou neskúsenou vločkou, a presne ako ty, aj ja som počas svojho letu vypustila nejednu slzu. Nie je to ľahké, lebo vietor je k nám niekedy neľútostný a my sa bojíme pádov, ale keby sme to neprekonali, ne naučili by sme sa smiať a robiť kotrmelce ako ostatné vločky.“

Mimi aj naďalej pevne zvierala Belkinu dlaň, keď odrazu pocítila, že Belka svoju dlaň uvoľňuje. Keď sa na ňu pozrela, Belka už nevyzerala tak vystrašene ako na začiatku.

„Mimi, ja sa už prestávam báť,“ vyhlásila hrdo.

„To sa veľmi teším, sme tu spolu a keby sa čokoľvek stalo, ochránim ťa, nezabúdaj!“ usmiala sa Mimi.

„Naučíš ma robiť kotrmelce? Chcela by som ich vyskúšať. Keď si pri mne, ničoho sa už nebojím.“

„Dobre sa pozeraj, hoppplllááááá,.....a hopppllllááááá!!!“

Kotrmelcové predstavenie pomohlo Belke zabudnúť na všetky obavy a strach. Mala so sebou kamarátku, ktorá jej pevne držala rúčku, dodávala odvahu a teraz ju bláznivo roztáčala, len aby jej na tvári vyčarila úsmev. Bola to jej skutočná kamarátka. Jej Mimi.

Belka, teraz sa ma znova pevne drž, pripravíme sa spoločne na pristávanie. O chvíľu sme dole.“

Belke sa opäť zjavil na tvári ustráchaný výraz. „Ako pripraviť? To sme už tu? Ako ten čas s tebou rýchlo ubehol.“

„Čas vždy beží rýchlejšie, keď sme pri niekom, s kým sa cítime dobre,“ odpovedala jej múdro Mimi.

„Ale čo bude teraz s nami? Ja sa s tebou nechcem rozlúčiť! Si moja kamarátka. Najlepšia kamarátka,“ Belke sa znova zarosili oči.

„Neboj sa Belka, na zem padneme tak, že sa budeme držať za ruku. Až do konca budem tvojou kamarátkou,“ pri posledných slovách sa však už triasol hlas aj Mimi.

„Čo máš s hlasom? Prečo tak čudne hovoríš?“ nechápala Belka.

„Lebo mi je zima,“ zaklamala tentokrát Mimi.

„Klameš, vločkám nikdy nie je zima. Ty si ma to naučila.“

„Pevne sa ma teraz drž, pristávame!“

„Mám ťa rada, Mimi.“

„Aj ja teba, Belka. Moja malá neskúsená vločka. Nikdy na

teba nezabudnem.“ Belka s Mimi sa držali za ruku až do poslednej chvíle. Boli nerozlučné, ani na chvíľku ich nedokázalo nič odlúčiť. Ani prudký vietor, ani silný mráz a obavy z otrasov a pádov. Nerozlučné kamarátky, ktoré spojil strach a zodpovednosť jednej za druhú.

Padali spolu, padali ticho, až sa dotkli čierneho klobúka jedného fúzatého pána so psíkom na vŕdzke.

Ako sa klobúka dotkli, roztopili sa. Kamarátky. Kvapky z nich sa však spojili a spoločne vytvorili jednu väčšiu. Tá sa z klobúka skotúľala na zem a o niekoľko mesiacov na tom mieste, kde kamarátky spadli, začal vykúkať zo zeme ten najkrajší a najzvedavejší jarný kvietok – sneženka. Sneženka mala lupene svojich kvietkov presne také snehobiele, ako boli nerozlučné kamarátky Mimi a Belka.



Bravúrna štylistika, precízne vykreslenie psychiky postáv i tajomný opar neznámeho v diele Baamiel & Delaila

Denalea Volkona: *Baamiel & Delaila*. LUDA, s. r. o., 2020

DANIELA LYSÁ

Ako nečakane som sa k tejto knihe od autorky zahľadácej sa do plášťa pseudonymu dostala, tak isto nečakane ma zaujala svojím štylistickým perfekcionizmom a otvoreným nečakaným záverom. V ruke držím famózne spracovanú obálku, vytrčajúcu z davu klišeovitých postáv krkolomne zobrazených v rôznych, najmä bozkávajúcich sa polohách. Táto obálka nekričí, nenaparuje sa, ale skromne dáva najavo svoje kvality. Gartier, stojáci za jej zrodom, je držiteľom ceny Andyho Warhola. Obálka je perfektná, látková záložka praktická. Ako prekvapí vnútro?

Autorka presne vedela, kam chcela svojho čitateľa dostať, a to sa jej excelentne podarilo. Zasiahla na citlivú stránku – psychológiu postavy a najmä na podmanivú štylistiku. Každé využitie slova, slovného spojenia a vety je dôkladne premyslené a zapadá do kontextu ako puzzle. Márne by ste v knihe hľadali nejakú gramatickú chybu krásy, klišeovité frázy či opakujúce sa slová. Prístup k textu je originálny, a pritom nie zbytočne prešpekulovaný.

Aby som však aj niečo z deja prezradila, ale zároveň neodkryla moc, zvolím stratégiu odhaľovania toho najnutnejšieho: Hlavná protagonistka príbehu Delaila prechováva hlboké city k svojmu najlepšiemu priateľovi, avšak neistota, či aj on to cíti podobne, sa rozplynie, keď zasiahnu nečakané udalosti a ona sa ocitá zoči-voči neznámemu mladíkovi v kapucni, ktorého identitu nepozná. Prečo ju teda sleduje a nenechá ju voľne dýchať?

Charakteristika postáv je úžasne vykreslená vo fresh dialógoch, ktorým nechýba konverzačný spád ani humor. Stačí pár viet a hneď čitateľ tuší, kto stojí pevne na zemi a kto ulieta vo vodách pretváry. Vzťahy ako priateľstvo, láska, rozvod, generačné rozdiely i prístup k sebe samému



sú podané citlivo, podmanivým prístupom a do hĺbky. Možno v knihe nájdete naivné a slabšie pasáže, ktoré vás na moment negatívne rozptýlia, o chvíľu sa už opäť budete niest' na čitateľskej vlne nadšenia.

Ako rýchlo dokáže čitateľ zabudnúť na hlavnú hrdinku po dočítaní knihy? Bude ju hľadať v ďalších knihách alebo zostane navždy pri poslednej bodke? A preto na konci recenzie vyznám obdiv pred jazykovou zdatnosťou, psychologickou vnímavosťou a vytvorením lákavého tajomna. Pretože nemusíme vedieť všetko hneď, opojné môžu byť práve tie okamihy uvedomenia si súcitu s postavou. A hlavne nás o sile umeleckého stvárnenia príbehu presvedčí okamih, keď si uvedomíme, že sme ani po dlhšom čase nezabudli na postavu, ktorá nám ušla z poslednej strany prvej časti série a budeme sa ju snažiť nájsť v ďalších častiach.

Slovenský literárny ústav Matice slovenskej
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, tel.: +421 918 904 942,
e-mail: snn@matica.sk

Redakčná rada
Július Lomenčík (hlavný redaktor), Zuzana Bukovenová,
Peter Cabada, Maja Jackobs Jakúbeková, Martin Kubuš,
Daniela Lysá, Marcel Páleš,
Lukáš Perný, Lenka Želonková, Eva Čulenová – Signis,
vydavateľstvo (grafika)



Vydavateľ
Matica slovenská

Vyšla matičná elektronická kniha Roman Kaliský, robotník v službách národa

Významný dokument k storočnici žurnalistu

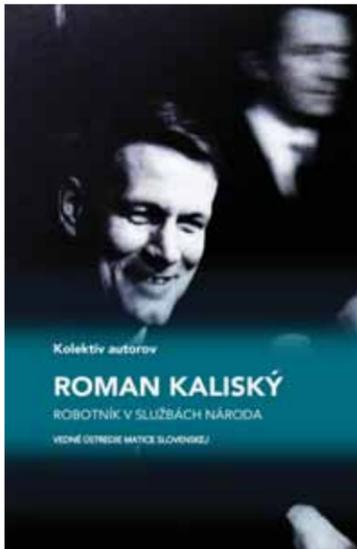
Text a foto: Lukáš PERNÝ

Matica slovenská kráča s rozvojom technológií, a preto využíva aj vymoženosti internetu pri propagácii svojej edičnej činnosti. Veľkou výhodou je, že prostredníctvom e-knihu možno bez akýchkoľvek nákladov vydať samostatnú, užitočnú a informáciami nabitú publikáciu. Prvou takouto e-knihou je spomienková elektronická kniha Roman Kaliský, robotník v službách národa, ktorá vyšla ako výstup zo spomienkového podujatia k storočnici slovenského žurnalistu, politika, prozaika, scenáristu a ideológa slovenskej štátnosti Romana KALISKEHO (* 23. september 1922 Slovenská Lupča – † 8. november 2015 Bratislava).

Vedné ústredie Matice slovenskej pripravilo e-knihu, ktorá je významným dokumentom k storočnici tejto osobnosti. Matica slovenská si Romana Kaliského pripomenula (rovnako ako predtým storočnicu Vladimíra Mináča) v Knižnici slovenskej štátnosti v predvečer jeho narodenín. Predseda ustanovizne Marián Gešper v tomto kontexte zdôraznil, že je „našou úlohou, aby sme dielo našich predkov – od bernolákovcov, stúpcov generácie Vseslávie, štúrovcov cez nasledujúce generácie (medzi ktoré patria aj osobnosti ako Kaliský a Mináč) – zachovali, udržali, ale aj rozvíjali.

■ OHNIVKÁ REŤAZE

Sú to posledné (vo vedomí národa etablované) ohnivká národnej reťaze. Je to cesta k tomu, aby naša štátnosť nebola len formálna, ale aj obsahovo úprimná, autentická, slúžiaca slovenskému národu, a nie cudzím záujmom“. Editor a grafik e-knihy Lukáš Perný (SLÚ MS) zdôrazňuje, že tyrkysový motív v dizajne nadväzuje na motív



Obálka online knihy o Romanovi Kaliskom

obalu knihy profesora Jozefa Leikerta a Márie Mackovej Cesta búrnych storočím. E-book je zároveň istým spôsobom aj ochutnávkou z tejto knihy, ktorá bola odprezen-

ovaná na konci novembra za prítomnosti tajomníka Matice slovenskej a rodiny Kaliských v Zichyho paláci.

■ RIADKY ŽIVOTA

Roman Kaliský sa narodil 23. septembra v Slovenskej Lupči. Študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici a Liptovskom Mikuláši, neskôr na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave. Štúdium však prerušil a zapojil sa do Slovenského národného povstania, kde bojoval v partizánskej skupine Jánošík. Po skončení druhej svetovej vojny sa stal redaktorom denníka Práca. Od roka 1946 do roka 1948 bol šéfredaktorom denníka Lud a súčasne poslancom Slovenskej národnej rady i Národného zhromaždenia. Pre svoj postoj k augustovým udalostiam v roku 1968 musel ako jeden z prvých slovenských publicistov novinárčinu opustiť. V období normalizácie bol politicky diskriminovaný, sledovaný Štátnou bezpečnosťou a nesmel publikovať. Na scénu spoločenského diania sa vrátil po roku 1989

ako jeden z ideových „otcov zakladateľov“ modernej demokratickej Slovenskej republiky.

■ MATICA K STOROČNICI

Matica slovenská si 22. septembra 2022 pripomenula spomienkovým kolokviom storočnicu redaktora, žurnalistu, bojovníka za slovenskú národnú zvrchovanosť Romana Kaliského. Podujatie inicioval najmä správca Matice a šéfredaktor Slovenských národných novín Maroš Smolec, ktorého otec Ján Smolec s Romanom Kaliským priamo spolupracoval a ktorý sa tiež na podujatí zúčastnil spolu s Gabrielou Kaliskou, dcérou Romana Kaliského. Gabriele Kaliskej pri tejto príležitosti odovzdali Mimoriadnu cenu Matice slovenskej pre Romana Kaliského in memoriam.

■ FUNDOVANÉ PRÍSPEVKY

E-kniha vznikla najmä na sumarizáciu faktov, myšlienok a bádateľských výsledkov osobností, ktoré sa venovali odkazu Romana Kaliského, ako to v záve-

rečnom príhovore povedal Marián Gešper, teda aby poznatky pomohli aj ďalším bádateľom pri písaní štúdií a publikácií o tejto osobnosti. Na podujatí sa zúčastnili významné osobnosti slovenskej kultúry: profesor kulturológie a spisovateľ Jozef Leikert, ktorý vo svojom príspevku priblížil Kaliského život a tvorbu; historik, politológ, žurnalista docent Eduard Chmelár, ktorý vyzdvihol Kaliského ako jedného zo zakladateľov nezávislej Slovenskej republiky, a napokon matičný historik, riaditeľ Slovenského historického ústavu Matice slovenskej Radoslav Žgrada, ktorý priblížil Kaliského väzby na Maticu slovenskú.

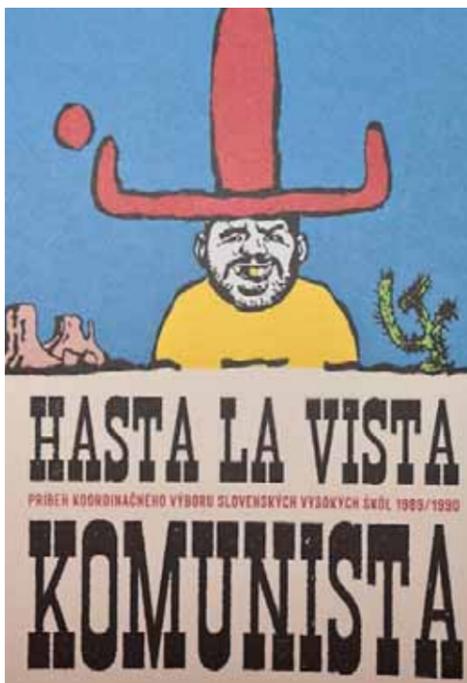
Súčasťou elektronického zborníka sú aj články, ktoré boli publikované v matičných periodikách a periodikách Spolku slovenských spisovateľov. S nápadom rozšíriť zborník o tieto texty prišiel profesor Leikert. A tak okrem príspevkov z pamätného podujatia možno v zborníku nájsť texty osobností ako Anton Blaha, Anton Baláz, Pavol Dinka, Peter Štrelinger, Dušan Kerný či Dalimír Hajko. E-knihu obohatili fotografie, archívne články zo Slovenských národných novín, citáty Kaliského a napokon aj pôvodný návrh Deklarácie Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky, pri ktorej bol práve Roman Kaliský.

Politológ Eduard Chmelár vo svojom príspevku zdôraznil, že ak zakladáte štát, musíte mu dať aj patričné symboly, ktoré ho robia štátom. A práve na toto bol Roman Kaliský ako stvorený.

Karol SUDOR, Zuzana MISTRÍKOVÁ, Hasta la vista komunista, Artfórum, 2022

Autentický ponor do zákulisia Novembra 1989

KNIHA TÝŽDŇA



V súvislosti s udalosťami z novembra 1989 vyšla nedávno kniha dokumentárneho charakteru. Plná najmä autentických rozhovorov s hlavnými predstaviteľmi študentského hnutia, ktoré bolo hybnou silou Novembra '89. Brutálny zásah komunistických bezpečnostných zložiek proti študentskému pochodu, organizovanému pri príležitosti Medzinárodného dňa študentstva 17. novembra 1989 v Prahe, vyvolal na slovenských vysokých školách spontánnu reakciu, ktorá vyústila do vzniku štrajkových výborov. Na osvieženie pamäti. Netreba však zabudnúť, že už deň predtým (!) – 16. novembra 1989 – sa podobný študentský pochod (a s ním spojené súvislosti a konzekvencie) uskutočnil „pod taktovkou“ študentov predovšetkým z Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Takpovediac deň pred... V knihe Hasta la vista komunista s podtitulom Príbeh Koordináčného výboru slovenských vysokých škôl 1989/1990 (Artfórum, 2022) si spolu s Karolom Sudorom a so Zuzanou Mistríkovou zaspomíname na okupačný štrajk študentov v budove VŠMU i na spoločenské a politické dianie od novembrových udalostí 1989. Publicista Sudor v knihe „vypovedal“ väčšinu hlavných študentských predstaviteľov onej revolúcie, v tom čase spoločne pôsobiach v Koordináčnom výbore slovenských vysokých škôl na pôde Vysokej školy múzických umení v Bratislave. Vzniklo dvadsať rozsiahlych rozhovorov, v ktorých jednotliví aktéri spomínajú na okupačný štrajk študentov v budove VŠMU i na spoločenské a politické dianie. Od novembrových udalostí 1989 až po prelomové slobodné voľby v júni 1990. Knihu dopĺňajú aj rámčujúce príspevky Jozefa Leikerta o udalostiach zo 17. novembra 1939 v Prahe a vyhlásení Medzinárodného dňa študentstva. Všetky texty doplnia bohatý fotografický materiál.

Igor VÁLEK

NEKROLÓG



S koncom tohto roka sa spája veľa odchodov ľudí, ktorí sa zapísali do našich životov. Do večnosti 7. decembra odišiel aj jeden z najvýznamnejších vysokoškolských učiteľov, lekár, akademik SAV, člen korešpondent ČSAV, zakladateľ slovenskej imunológie, profesor MUDr. Ján ŠTEFANOVIČ, DrSc. (*1928).

Vzor ďalším generáciám lekárov

Rodák z Moravského Lieskového, ktorému krstným otcom bol Martin Rázus, zastával viacero akademických, odborných i vedeckých postov. Bol prorektorom Univerzity Jána Amosa Komenského. Často pôsobil v zahraničí. Publikoval vyše štyristo odborných prác. Ocenili ho Národnou cenou za výsledky výskumu v Slovenskej republike, Radom Ludovíta Štúra I. triedy za mimoriadne zásluhy o rozvoj slovenskej medicíny a rozvoj vedy v oblasti mikrobiológie a imunológie. Svoj profesijný život zasvätil budovaniu mikrobiológie, ako aj hraničným vedným disciplinám medicíny v súčinnosti s udrzaním zdravia jedinca i spoločnosti. Napriek požehnanému veku stále pôsobil ako konzultant, prednášal, písal, motivoval ľudí svojou energiou a prístupom k práci. Vždy hovoril, že vychováva najmä lekárov. Veď lekár je často posledný človek, ktorý komunikuje s pacientom pred odchodom na druhý svet. Každý pedagogický pracovník mal by zanechať odkaz pre ďalšie generácie. Medicína a jej jednotlivé odbory prekonávajú búrlivý vývoj. Treba ju vybaviť jasnými pravidlami, technikou a miesta učiteľov obsadiť pracovníkmi, ktorí nebudú lutovať námahu, aby zvládli zápas o nové poznatky. V centre pozornosti musí byť vždy človek a starostlivosť o jeho zdravie v súčinnosti so psychickou i sociálnou pohodu. To sú dôležité vlastnosti jedinca, ktoré si odnáša z prostredia, z ktorého pochádza.

Pán profesor, ľútime sa s vami piesňou obľúbenej speváčky Edith Piaf Non, je ne regrette rien – Nie, nelutujem nič, ani dobro, čo sa mi prihodilo, ani zlo...

Eva SISKOVÁ

HUMORESKA

21. 1. 2025

V obývačke sú dva stupne. Vonku mínus dvadsať. Plynové kúrenie je dávno odstavené. Plyn je v Amerike a v Rusku, nie na Slovensku. Elektrina je taká drahá, že na kúrenie ňou ani pomyslieť. Zakúrim v kozube, aby mi nezamrzli rozvody vody. Natiahol som si tretí sveter, nasadil ušianku a na krk omotal dva šály. Niet nad prešivané nohavice a vlnené kapce. Na rukách mám špeciálne rukavice na ovládanie klávesnice. Sadol som si k počítaču, otvoril stránku kúrenie.sk. Zadajte prístupové meno a heslo. Zadal som. Chcete kúriť v peci, kozube, otvorenom ohnisku? V kozube.

Zadajte číslo kozuba. Zadal som. Zadajte číslo emisnej povolenky. Zadal som. Zhrozil som sa. Už mám predplatené len tri kilá oxidu uhličitého. Rýchlo som počítal – to

ešte asi sto polienok. Dnes skúrim štyri bukové a dve jaseňové. Zadal som požadované údaje. Na obrazovke sa objavil červený nápis: Vyčkajte na príchod inšpektora

dentom. Alebo aspoň ministrom. Najradšej ministrom financií. Keď sa nebude dať, zoberiem aj iný flek za dobrý plat. Zatiaľ pôsobím v utajení. Na protest proti režimu cho-

bývalého veliteľa tankovej čaty sú v týchto časoch na nezaplatenie. Kohúta nemá. Prezradil by ma kikirikaním. Drony snímajú obraz aj zvuk. Kvokanie sliepok po znesení vajec je technicky vyriešené. Prepojil som hniezdo s prehrávačom. Hneď po znesení vajca sa desať minút prehráva na celú ulicu sólo kráľa Neidinga z opery Kováč Wieland od J. L. Bellu. Motív libreta – boj ľudu proti utlačovateľom.

24. 1. 2025

Končím s písaním denníka. Odhalili ma. NAKA mi vyrazila dvere. Sused kajúcnik ma obvinil, že som robil doma zabijačku. Vyzerá to na štyri roky natvrdo. Asi predsa len budem raz prezidentom.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Z denníka disidenta, možno aj budúceho prezidenta

by mohlo byť na dnešné kúrenie dost'. Zadajte kód a množstvo bezemisného papiera na podkúrenie. Zadajte počet a evidenčné čísla triesok, ich hmotnosť, vlhkosť a drevinu. Rozhodol som sa pre osem triesok. Mám ich kúpené v certifikovanom štátnom obchode, tu problém nebude – 0,6 kg, 12 percent, Picea abies. Zadajte počet a evidenčné čísla polienok. Mám

kúrenia. Príchod inšpektora: 23. 1. 2025 medzi 14. – 16. hod. Príbeh kúrenia a stav komína bude monitorovaný dronom letky ministerstva kúrenia č. 1984.

22. 1. 2025

Zákaz voľného chovu hydiny a sviň platí už dva roky. Rozhodol som sa – budem disident. Možno sa raz vďaka tomu stanem prezidi-

vám sviňu a kury. Sviňu v kúpeľni. Ráno som vypustil na dvor naše dve sliepky Veroniku a Janku. Zamasované. Na chrbtoch majú nasprejované krycie farby ako ostrelovači. Na chvosty som im nalepil vetvičky. Kurník je pod maskovacou plachtou. Dron dedinskej polície už dvakrát preletel ponad náš dvor a neodhalil ich. Dobré som to urobil. Raz darom, bojové skúsenosti

Cesta k samostatnosti Slovákov sa začala už pred tisícštyristo rokmi v Samovej ríši

Veľké civilizačné gesto slovenského národa

Marián GEŠPER, predseda Matice slovenskej – Foto: archív SNN

„Celé tisícročie hľadí teraz na vás i na nás z výšin týchto vrchov, všetky doliny svätých Tatier hľadí na vás očami tu prítomného dospelého pokolenia a z tváří týchto detí hľadí na vás i na nás celá budúcnosť slovenského národa. Idete vykonať skutok rozhraničený pre celú históriu národa, pomník minulosti, základ budúcnosti.“ Týmto pamätnými, ale aj vizionárskymi slovami 3. augusta 1863 vítal v Turčianskom Svätom Martine evanjelický superintendent Karol Kuzmány budúceho predsedu Matice slovenskej rímskokatolíckeho banskobystrického biskupa Štefana Moysesu. Stalo sa tak pred slávohránou postavenou pri vstupe do mesta podľa návrhu ďalšieho národovca Jozefa Božetecha Klemensa. Veľké a vzletné slová boli

MEMORIÁL

namieste. Práca dočasného výboru Matice slovenskej vstupovala do záverečnej fázy. Odpočítavali sa posledné hodiny existencie tohto prípravného orgánu, ale zároveň sa nezadržateľne blížili okamih založenia Matice slovenskej, ktorej činnosť mala oedlho bezprecedentne ovplyvniť slovenský národný vývoj.

Dočasný výbor Matice slovenskej na čele s národovcom Jánom Franciscim-Rimavským od mája 1863 húževnato finalizoval svoju prácu. Viacerí sa aktivizovali pri Memorande národa slovenského 1861 aj v Slovenskom povstaní 1848 – 1849 a nemalo sa ich priamo zúčastniť na štúrovskom študentskom hnutí. Slovenskí evanjelici i katolíci Jozef Miloslav Hurban, Štefan Marko Daxner, Štefan Závodník, ale aj Adam Kardoš, Jur Matuška, Ján Moravčík museli vykonať množstvo organizačnej a ideovej práce, ktorá predchádzala 4. augustu 1863.

■ POMPÉZNE ZHROMAŽDENIE

Zakladajúce matičné zasadnutie bolo dovtedy najväčšie slávnostné i reprezentatívne národné zhromaždenie v novodobých slovenských dejinách. Podľa kronikárov a v zápisnici podpísaných členov bolo väčšie než memorandové zhromaždenie v roku 1861, ktoré sa takisto odohralo v Turčianskom Svätom Martine. Štefana Moysesu už na hraniciach Tekovskej a Trenčianskej župy v plnej sláve vítali stoliční úradníci i predstavitelia cirkví a zástupcovia politického, kultúrneho a duchovného života župy. Slávnostná atmosféra pohltila mesto, do ktorého prúdili nielen prihlásení členovia Matice slovenskej, ale aj študenti, učitelia, mešťania, zemania, stoliční úradníci, obchodníci, richtári či radovi slovenskí roľníci. Zišlo sa štyritisíc až päťtisíc ľudí. Rok 1863 vonkoncom nebol náhodne určený pre vznik Matice slovenskej, práve naopak. Zakladatelia symbolicky nadviazali na cyrilo-metodskú tradíciu a založili ustanovizeň na tisície výročie príchodu solúnskych bratov sv. Konštantína-Cyrila a sv. Metoda na územie Rastislavovej ríše v roku 863. Vznik Matice slovenskej zároveň pomyslene rozťal dejiny na obdobie pred a po roku 1863 a stal sa rozhraničujúcim periodizačným medzníkom slovenskej histórie.

■ MAGICKÉ TROJKY

Slovenskí historici napísali celé folianty o magických osmičkách (1848 – 1918 – 1938 – 1968 – 1988 – 1998) v našich dejinách a o ich vplyve na slovenskú súčasnosť. Zabúda sa však, že popri prelomových udalostiach v letopočtoch končiach sa na číslicu osem máme rovnako dôležité a hádam aj významnejšie národné udalosti odohrávajúce sa v rokoch končiach sa na magickú trojku. Práve v roku 2023 máme možnosť zhodnotiť, poučiť sa, ale predovšetkým dôstojne aktualizovať pre laickú i odbornú verejnosť význam okružných národných výročí končiach sa na číslicu tri. Možno povedať, že na rozdiel od niektorých „osmičiek“ dejinné „trojky“ vychádzajú oveľa pozitívnejšie. Veľké stošesťdesiate výročie založenia Matice slovenskej, ktoré



Predseda Matice slovenskej Marián GEŠPER sa zamyslel nad aktuálnym výročím vzniku Slovenskej republiky a 160-ročným výročím vzniku Matice slovenskej.

nás čaká začiatkom augusta, sme načrtli. S ním je tesne spojené tridsať výročie novodobej demokratickej Slovenskej republiky. Nesmieme zabudnúť tiež na slovenský starovek, bez ktorého by nebolo ani slovenskej a slovenskej etnickej podstaty v strednej Európe, teda ani rokov 1863 a 1993.

Ktovie, či si vládni predstavitelia spomenú na povstanie naddunajských Slovanov a na kráľa Sama, ktorý porazil Avarský kaganát a vybojoval v 7. storočí našim predkom slobodu... Zjednotil Slovanov i ďalšie slovanské kmene a založil prvý protoštátny útvar západných Slovanov, ktorý historici nazvali Samova ríša. Od 623 do 2023, teda za tisícštyristo rokov, pretieklo dole Dunajom veľa vody – pri Wogastisburgu (Vogastisburg) stál Samo, jeho družina a slovanské vojsko, raz brániaci sa pred Avarmi, neskôr Frankmi, aby potom uskutočnili vlastné výboje na západ. Bez Sama by sme ťažko došli k Pribinovi, Mojmirovi, Rastislavovi, Svätoplukovi, Koceľovi, Slavomirovi, Mojmirovi II., ale najmä k diplomatickej a cirkevnej misii solúnskych bratov Konštantína a Metoda. Učenie a vplyvní bratia z Východorímskej ríše bezprecedentne ovplyvnili celé Slovanstvo, nielen Slovákov a Moravanov, na ktorých územie priniesli hlaholiku a rozvinuli slovanské písomníctvo i cirkevnú správu. Nenadarmo matiční zakladatelia zvažovali používať pri názve Matice slovenskej prívlastok cyrilo-metodská. Cyrilo-metodský dvojkríž umiestnený na bielo-modro-červenom trojvrší bol vsadený aj do znaku Matice slovenskej. Symboliku slovenskej vzájomnosti dokladá na obale stanov aj text Stanovy Matice slovenskej v latinke, no na prvom mieste v cyrilike, teda písme používanom prvotne slovanskými národmi. A 1160. výročie (863 – 2023) príchodu sv. Konštantína-Cyrila a Metoda na naše územie je príležitosťou nielen pre mladú generáciu pripomenúť ich význam pre slovenskú kultúru, kresťanstvo, písomníctvo a vzdelanosť, ako aj cyrilo-metodskú tradíciu, ktorá sa oživila u bernolákovcov a pokračovala u štúrovcov a rozhodujúco sa ideovo podieľala pri miléniových oslavách v roku 1863 aj u vzniku Matice slovenskej. Práve cyrilo-metodská tradícia a jej odkaz sa aktualizoval pri tvorbe preambuly Ústavy Slovenskej republiky, súčasne je od roka 1919 kontinuálne prítomný v matičnej činnosti, orientovanej na šírenie kultúry a vzdelanosť. V širších súvislostiach netreba zabúdať, že sv. Ján Pavol II. vyhlásil sv. Cyrila a Metoda za duchovných spolupatroňov Európy, takže slovenské duchovno sa prenáša na európske hodnoty postavené na kresťanských, národných, vzdelanostných a kultúrnych základoch.

■ TRIDSÄT ROKOV ŠTÁTU

Z načrtnutých súvislostí vidno, že vytvalý až urputný slovenský pochod k vzniku Slovenskej republiky (1993) nebol priamočiarou cestou. Popri veľkých víťazstvách boli aj mnohé prehry a sklamania. Na druhej strane aj náhle vzhopenia a činy plné odhodlania. Permanentne však išlo

o kľukaté cestičky k cieľu novodobej slovenskej štátnosti. Ak sa pristavíme pri míľnikoch slovenskej dejinnej cesty a zamyslíme sa, čím sme my Slováci prešli v posledných storočiach, musíme dostať závrät z našich dejín. Čo všetko prežili Slováci? Ako často museli tvrdo bojovať za právo na dôstojnú a slobodnú existenciu v strednej Európe? Prešlo neuveriteľných tridsať rokov od vzniku modernej a demokratickej Slovenskej republiky. Spolu so založením Matice slovenskej jednoznačne niet dominantnejšieho dátumu pre Slovákov ako prvý január 1993, prvý januárový deň pred tromi desaťročiami. Pre súčasnú slovenskú generáciu, ktorá sa narodila v deväťdesiatych rokoch, je slovenská štátnosť samozrejmosťou. Pre mládež je prirodzené, že Slováci i Slovensko majú svoj zvrchovaný inštitučný základ v Slovenskej republike, ktorá disponuje všetkými atribútmi štátnosti. A to od medzinárodného uznania, štátnych symbolov, existencie ústavných orgánov cez slovenčinu ako štátny jazyk až po slovenské štátne hranice. Nesmieme zabudnúť, že z pohľadu behu dejín ešte nedávno nebola otázka slovenskej samostatnosti vôbec istá. Dokonca to bolo ešte horšie, keď sa nevedelo, či slovenský národ vôbec prežije. Zamyslený pohľad historika lemujú veľké a menšie míľniky, ktoré ticho stoja na kraji slovenskej štátotvornej cesty.

Odpoveď na otázku, ktoré sú periodizačné medzníky slovenských dejín, je aj odpoveďou, ako sa národovci v tom-ktorom období pozerali na slovenskú samostatnosť a zvrchovanosť. Ako sa na svojbytnosť Slovákov ako národa priekopnícky v prvej fáze národného obrodovania pozerali Anton Bernolák a bernolákovci, ako k nej pristúpila vyspelá generácia Vseslavie, Ján Kollár, Pavol Jozef Šafárik a ich verní stúpenci. Ako sa na otázku národnej svojbytnosti pozerala legendárna generácia štúrovcov predovšetkým očami Ľudovíta Štúra, Jozefa Miloslava Hurbana, Jána Francisciho i Štefana Marka Daxnera, ako ju chápal a v ďalšom období Nová škola Jána Palárika a Jána Malého-Dusarova, aby napokon dali za pravdu ďalšej vlny národniarov pod vedením Svetozára Hurbana Vajanského, Pavla Mudroňa i Jozefa Škultétyho. Ako na ňu neskôr dovidel medzinárodné rozhladený Milan Rastislav Štefánik, jeho odbojár i legionári na frontoch prvej svetovej vojny a ako si jej realitu uvedomil politicky triezvy Matúš Dula a v nových zápasoch ju vyjadrovali autonómisti Andrej Hlinka, Ferdiš Juriga, Martin Rázus a mnohí ďalší a ďalší...

■ CESTA K SAMOSTATNOSTI

Často v tejto súvislosti zabúdame, ako sa menil koncept slovenských národných dejín, resp. ako sme pre vonkajšie okolnosti museli ten koncept meniť. Predovšetkým sa rýchlo prispôbovať novým mocenským pomerom – my Slováci, počtom malý, lež húževnatý národ v srdci nestabilnej Európy. Slovenský koncept sa zákonito vyvíjal z kultúrno-náboženskej roviny do kultúr-

no-politických aktivít, čoho odrazom boli štátoprávne dokumenty od Žiadostí slovenského národa (1848), ktorých 175. výročie prijatia a vyhlásenia je 10. – 11. mája 2023, alebo Memorandum národa slovenského z roka 1861. Nesmieme zabudnúť ani na vyhlásenie slovenskej neodvislosti Slovenskou národnou radou na Myjave v roku 1848, aby sme svoju svojbytnosť opätovne konceptuálne načrtli a žiadali. Na rozdiel od českých krajín alebo bratov Chorvátov, ktorých politické hranice sa odvíjali od ich starého kráľovstva, Slovensko nemalo v Uhorsku ani administratívne hranice. Odvážni slovenskí národovci v Memorande národa slovenského z roka 1861 žiadali tzv. Hornouhorské slovenské okolie, resp. Slovenské okolie, ktoré by si spravovali sami Slováci. O memorandum sa opierali zakladatelia Matice slovenskej v roku 1863 i zakladatelia Slovenskej národnej strany v roku 1871. Uhorská štátna moc verná svojej povesti odpovedala v nasledujúcich desaťročiach stupňujúcou sa maďarizáciou. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní (1867) sa jej darilo v nasledujúcich desaťročiach potláčať národný pohyb. No idea slovenskej slobody obsiahnutá v memorande zostala programovým cieľom slovenských národovcov až do prelomu v roku 1918.

Iste treba v tejto súvislosti osvetliť aj také míľniky, ako bola z roku 1918 Pittsburská dohoda (105. výročie podpísania) a okolnosti jej prijatia počas vrcholiceho prvého česko-slovenského odboja. Česko-Slovenská republika mala byť pôvodne spoločným štátom dvoch rovnoprávných slovanských národov – Čechov a Slovákov. Aj keď nový štát znamenal pre Slovákov značný pokrok, pre mnohých slovenských národovcov bolo sklamaním, že sa republika začala budovať ako prísne unitárny a centralisticky riadený štát pod zjavnou českou dominanciou. Neskôr to spôsobilo jednoznačný pohyb autonomistického Hlinkovho hnutia bojujúceho za samostatné postavenie Slovákov. Dejiny sa nezastavili ani počas vojnových peripetií Slovenského štátu na pozadí celosvetovej krvavej katalizmy neuveriteľných rozmerov. Obdobia poznačeného aj maďarskou okupáciou južného i východného Slovenska a strašným ľudským nešťastím druhej svetovej vojny nielen v strednej Európe, ale aj vo svete spôsobeným nenávisťou nemeckou nacistickou totalitnou ideológiou. Aktuálne programy prechádzali aj cez povstaleckú Slovenskú národnú radu (1944), nasledoval radikálny nástup ľavice najmä po roku 1948 a nešťastné päťdesiate roky 20. storočia, ktorých súčasťou boli útoky na Maticu slovenskú, ale na druhej strane optimistické roky smerujúce k zákonu o česko-slovenskej federácii (1968). Práve koniec šesťdesiatych rokov 20. storočia stelesnených v Alexandrovi Dubčekovi učinil dôležité kroky smerom k myšlienke slovenskej samostatnosti a štátnosti, naberajúce na sile predovšetkým po roku 1989 a 1992. O čom všetkom by sa dalo písať!

■ VZOR PRE SLOVANOV

V týchto súvislostiach a najmä v období vojnovnej reality, ktorá Európu neopúšťa ani v týchto údajne vyspelých časoch, musíme vnímať ako veľké civilizačné gesto, že sa Slováci a Česi kultivovane vydali každú svoju štátnu cestou bez krvavej drámy, aká, bohužiaľ, prebiehala v bratskej Juhoslávii.

Ak prvé riadky patrilí uvítacej reči Karola Kuzmányho smerujúcej k Štefanovi Moysesovi, záverečné venujeme slovám Jána Francisciho, ktorými 4. augusta 1863 ukončil svoju správu opisujúcu aktivity vyúsťujúce k založeniu Matice slovenskej. Ani dnes nestratili na aktualnosti: „Daj, Bože, našej slovenskej Matici svojho hojného požehnania, aby rástla, zmláhala sa a účinkovala k opravdivej spásu a sláve drahého nášho slovenského národa a Slovanstva.“

(Redakčne krátené)

MATIČNÉ DEPEŠE

VIANOČNÝ KONCERT

Katedrálny zbor sv. Cyrila a Metoda, známa speváčka Monika Kandráčová, folklórna skupina Parobci z Dvorianok a mnoho ďalších účinkujúcich bolo súčasťou vianočného koncertu určeného na podporu súčasných i nových duchovných povolání, ktorý sa uskutočnil 28. decembra v Katedrálnom chráme Narodenia Presvätej Bohorodičky v Košiciach. Vďaka spoločne kultúrne strávenému času a spevu kolied sa mohli veriaci ešte intenzívnejšie ponoriť do atmosféry Vianoc a prežívania príchodu nášho Spasiteľa.

BOHATÝ PROGRAM

Slovenský inštitút v Paríži začína tento rok skutočne bohatým programom. Do 15. januára si môžu záujemcovia v Centre-Val de Loire pozrieť výstavu ranej tvorby popredného slovenského umelca Jozefa Jankoviča, venovanú jeho vizionárskym architektonickým projektom. Dvanásťteho januára v galérii Lefebvre & Fils v Paríži predstavia kolekciu keramiky mladej slovenskej výtvarníčky Zuzany Svatikovej. Špičkový slovenský tenorista Pavol Bršlík uvedie svoj recitálový koncert 16. januára v národnom divadle Théâtre du Capitole v Toulouse. Karin Kráľová, Peter Nagy a Jozef Mulík sa zúčastnia od 12. 1. do 22. 1. vo francúzskom hlavnom meste na výstave PROQ x ART pour l'Art et la Recherche v galérii „59 Rivoli“. A jedna z najprogressívnejších predstaviteľiek súčasného slovenského výtvarného umenia Ilona Németh absolvue tvorivý rezidenčný pobyt v Cité internationale des arts v Paríži.

JUBILANT Z DOLNEJ ZEME

Zbierka Folklor Slovákov z rumunského Banátu (1983) je prvá publikácia tohto druhu v Rumunsku, ktorú autorsky pripravil dialektológ, výskumník, lingvista, folklorista, prekladateľ a prozaik Pavel Rozkoš, rodák z Nadlaku (*1. 1. 1937), známeho strediska dolnozemskej literatúry Slovákov. O tri roky neskôr pod jeho vedením vyšla na Slovensku a v Maďarsku zbierka Tečie voda po Maruši, ktorú zostavil kolektív autorov. Pavel Rozkoš patrí medzi prvých slovenských výskumníkov, ktorí zbierali v teréne informácie a poznatky o kultúre a jazyku rumunských Slovákov a vedecky ich spracovali. Podieľal sa aj na zostavovaní synonymického rusko-rumunského slovníka a publikoval články literárnovedného charakteru. Keď stratil najbližších, natrvalo sa v roku 2000 presťahoval do Bratislavy.

MEDVEĎ A PYTAČKY

Prvá tohtoročná inscenácia dvoch jednoaktoviek A. P. Čechova v podaní progresívneho zamagurského Divadla RAMAGU, ktoré väčšinu predstavení uvádza v goralskom dialekte, sa odvíjala na jeho materskej scéne v Spišskej Starej Vsi na sviatok Troch kráľov. Ateliér RAMAGU o dva dni neskôr 8. januára odohral aj predstavenie Petra Uličianskeho pre deti Polepetko. V sobotu 21. januára po úspešnom novembrovom predstavení nového dielu kabaretu Gurofské pošodky 4 uvedú jeho reprízu a diváckym magnetom bude 27. 1. aj monodráma Mengeleho dievča podľa literárnej predlohy V. Homolovej Tóthovej a V. Stern Fischerovej.

Prípravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Skupina priaznivcov starej roľníckej techniky v spolupráci s Maticou slovenskou v Hrušove sa už viac rokov usiluje zachovať staré poľnohospodárske stroje alebo niektoré „mašiny“ spojzdrniť a uviesť do funkčného stavu. Stmelenie duchovného i materiálneho dedičstva a jeho prezentácia sa uskutočnila v spolupráci s Hontiansko-ipeľským osvetovým strediskom Veľký Krtíš už na ôsmom ročníku vyhľadávanej akcie Deň role. Počas jej prvého dňa otvorili expozíciu starej roľníckej techniky s ukázkami jej využitia. Scénický program FSk Hrušov a LH Čardáš organizátori tematicky zamerali na zvykloslovie týkajúce sa roľníctva. O teplú stravu a občerstvenie sa starali členovia miestnej mužskej speváckej skupiny. Vďaka nim atmosféru akcie nenarušila ani nastupujúca jeseň so sychravým počasím, ktoré aj počas druhého dňa podujatia ohrozovalo prípravený program. Organizátori sa však nevzdali, čo sa ukázalo ako správny krok, keďže účasť najmä majiteľov traktorov a náradia prekročila očakávanie. Účastníkov privítal Ján Hajdúch, ktorý spolu s Jánom Brlošom organizačne podujatie viedli. Niektoré aj takmer sedemdesiatročné traktory rôznych výkonnostných kategórií majitelia vynovili, akoby práve vyšli z továrne. Za zmienku stoja najmä zetory Viliama Miháliku, Jána Hajdúcha, Viliama Legáta, Petra Fašanga, Dominika Maľu, Štefana Bendíka a, samozrejme, i ďalších. Zámerom podujatia je osloviť mladú generáciu k záujmu o pôdu, čo sa podarilo, pretože sa dostavilo aj niekoľko zástupcov tejto vekovej skupiny. K príťažlivosti programu prispeli tiež malí heligonkári z Hrušova pod vedením Mgr. Anny Brlošovej a LH Hruška s blokom pekných pesničiek. Projekt z verejných zdrojov podporil FPU.

Návraty na rolu

Ján BRLOŠ



vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Pietny akt na poctu bojovníkovi proti maďarskému útlaku Matičari si pripomenuli významného legionára

Radoslav ŽGRADA – Foto: archív MS

Matica slovenská si pred vianočnými sviatkami 15. decembra pripomenula stoštyridsiate výročie narodenia legionárskeho dôstojníka, podnikateľa, národného a politického činníka Jozefa Miloslava Országha.

Česko-slovenské légie v prvej svetovej vojne zohrali významnú úlohu v politickom zápase o presadenie vzniku samostatného česko-slovenského štátu. Dopomohli k rozbitiu rakúsko-uhorského žalára národov a boli jedným z pomyselných mílnikov v dlhej niti dejinných vystúpení vedúcich k našej zvrchovanej štátnosti, ktorej tridsiate výročie slávime práve v tomto čase. Slováci sa tak vymanili z tvrdého maďarského útlaku a v nových demokratických pomeroch sa mohli s oveľa väčším dôrazom sústreďiť na budovanie národnej identity a povedomia. Matica slovenská si preto už dlhší čas pripomína legionársku obec. V predvianočnom čase matičari vzdali hold Jozefovi Miloslavovi Országhovi (15. 12. 1882 – 7. 9. 1939). Pietny akt sprevádzalo kladenie vencov na Ondrejskom cintoríne v Bratislave, kde legionársky dôstojník, národný a politický činník spočíva. Nasledovala popularizačná časť v Dome MS v Bratislave. S odbor-

ným referátom vystúpil zamestnanec Slovenského historického ústavu MS Radoslav Žgrada. Podujatie spetrila hraná scénka v podaní členov



Predstavitelia Matice slovenskej si na Ondrejskom cintoríne v Bratislave položili vencov na pamiatku Jozefa Miloslava ORSZÁGHA, legionárskeho dôstojníka, národného a politického dejateľa, ktorý svojimi postojmi a činmi pomáhal vymaniť Slovensko z rakúsko-uhorského žalára národov.

Divadelného odboru MS Petra Vrlíka a Petra Schvantnera, ktorý stvárnil Jozefa Országha. Následne sa premietal dokument z dielne Informačného ústredia MS Tajný spolok Morho!, z ktorého radov pochádzalo viacero významných legionárov. Jozef Országh sa angažoval v národ-

nom hnutí ako člen Česko-slovenskej besedy vo Varšave. Ako jej zástupca sa v septembri 1914 zúčastnil na petrohradských rokovaniach krajských spolkov v Rusku, ktorých výsledkom bola audiencia u cára Mikuláša II. 17. 9. 1914. Bolo to jedno z prvých stretnutí odboja s vrcholným predstaviteľom dohodovej mocnosti, kde sa predostrelí návrhy na riešenie národnej otázky. J. Országh žiadal samosprávne a rovnoprávne postavenie Slovenska v novom štáte. Následne organizoval nábor do légii a prešiel si celú dlhú anabázu v Rusku. Jozef Országh sa svojou účasťou zapojil do spoločného úsilia česko-slovenských légii, ktoré z politického hľadiska dopomohli k vytvoreniu spoločného štátu Čechov a Slovákov, ktorý bol historicky nevyhnutným medzistupňom k našej samostatnosti.

Predviedli zvyky na Ondreja, Barboru, Luciu aj na Štedrý deň Tradičné posolstvo Vianoc z Novohradu

Jozef PAULENKA, MO MS v Lučenci



Ku koncu roka na dedinách patrili aj priadky, ktoré vo folklórnom spracovaní predviedol súbor Dubkáčik z Buzitky.

Novohradské osvetové stredisko, Mesto Lučenec a Miestny odbor Matice slovenskej v Lučenci zorganizovali v polovici vlaňajšieho decembra podujatie Posolstvo Vianoc. Program zamerali na prezentáciu tradičného vianočného zvykoslovia Novohradu a venovali vianočným zvykom a obyčajom. Podujatie bolo určené najmä pre žiakov základných škôl. Na úvod sa prihovoril riaditeľ Novohradského osvetového strediska Mgr. Stanislav Spišiak a všetkým

poprial šťastné a veselé Vianoce. Po príhovore nasledoval kultúrny program, v ktorom vystúpil Folklórny a divadelný súbor Dubkáčik z Buzitky s prezentáciou tradičných ľudových zvyklostí regiónu. Predviedli zvyky predkov na Ondreja, Barboru, Luciu a na Štedrý deň. To všetko hravou, zábavnou formou, čo sa školákovi veľmi páčilo. Zabavili sa, aj sa niečo nové dozvedeli. Nádherné podujatie svojou atmosférou prítomných naladilo na blížiaci sa vianočné dni.

Ročné predplatné: 24,- €
Polročné predplatné: 12,- €
Štvrťročné predplatné: 6,- €

Objednávajte telefonicky:
043/ 3812 838 0918/ 904 925

emailom: snnredakcia@matica.sk

cez formulár:

<https://snn.sk/redakcia/predplatne-2>

poštou: Slovenské národné noviny,

P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

platba predplatného na účet:

IBAN: SK28 7500 0000 0040 0786 8337

Variab. symbol: 821023

Do poznámky uveďte meno

a priezvisko odberateľa.

PREDPLATNÉ NA ROK 2023



ČITATEĽSKÁ SŤAŽ

Vo vlaňajšom predposlednom č. 25 SNN sme sa pýtali, ktorý akademický maliar daroval Matici slovenskej na Národný poklad sto svojich diel. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí uviedli, že tým veľkorysým donátorom bol Vincent Hložník. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Martin Gábor, Martin; Drahomír Ivan, Trenčín; Janka Stachová, Bratislava.

• Slovenská historická veda a zvlášť medievalistika utrpeli v nedávnych dňoch veľkú stratu v odchode jedného z jej najvýznamnejších, národne orientovaných predstaviteľov a popularizátorov. O koho išlo? Svoje odpovede posielajte na známe redakčné kontakty uvedené v tiráži SNN aj elektronicky našej administrátorke Ľubici Rišianovej do vyjdenia ďalšieho čísla matičného dvojtyždenníka.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

14. januára

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodil herec Juraj Slezáček (1943 – 2016); stvárnil desiatky postáv ako herec na javisku Činohry SND, v televízii a vo filme, dlhoročný umelecký šéf činohry SND

17. januára

– pred stoštyridsiatimi rokmi zomrel maliar, sochár a fotograf Jozef Božetech Klemens (1817 – 1883); spolu s P. M. Bohúňom ústredná postava výtvarného života vrcholnej fázy nášho národného obrodzenia

19. januára

– pred tridsiatimi rokmi prijali Slovenskú republiku prijali do OSN a pred budovou OSN v New Yorku vztýčili slovenskú vlajku (1993)

– pred sedemdesiatimi rokmi zomrel bankský inžinier Aurel Lehotský (1882 – 1953), riaditeľ baní v Kremnici, bol tajomníkom prvého filatelistického spolku na Slovensku, ktorý spolu s bratom založil v Kremnici; išlo o malý spolok, ktorý však bol príkladom slovenského spolku v počas národnostného útlaku

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel básnik a prekladateľ Vojtech Kondrát (1940 – 2003), redaktor vydavateľstva Slovenský spisovateľ, neskôr sa stal šéfredaktorom Mladých liet; hovorilo sa o ňom aj ako o patrónovi mladých začínajúcich básnikov, po Vojtechovi Mihálikovi totiž prebral vedenie kútika poézie v Novom slove mladých

21. januára

– pred desiatimi rokmi zomrel herec Jozef Dóczy (1929 – 2013), vyštudovaný obchodník, neskôr ochotník; bol členom a najvýznamnejšou oporou umeleckého súboru Divadla Andreja Bagara v Nitre vyše päťdesiat rokov

22. januára

– pred stopäťdesiatimi rokmi sa narodil politik a redaktor, poslanec za prvej Slovenskej republiky Pavol Čarnogurský (1908 – 1992), politik Slovenského štátu, úzky spolupracovník ruských partizánov, dôstojník Svobodovej armády v Košiciach

23. januára

– pred stodvadsiatimi rokmi sa narodil pedagóg, jazykovedec, redaktor Alfonz Zauner (1903 – 1964); venoval sa otázkam spisovného jazyka a pravopisu, svoje dlhoročné úsilie završil vydaním Práctickej príručky slovenského pravopisu, skúsenosti zo školskej praxe publikoval v Slovenskej reči, prispieval do Matičného čítania

25. januára

– pred tristridsiatimi rokmi sa narodila národná legenda a zbojník Juraj Jánošík (1688 – 1713); chudobným bral, bohatým dával ☺

27. januára

– pred sto rokmi sa narodila Krista Bendová (1923 – 1988), známa predovšetkým ako autorka kníh pre deti a mládež; manželka slovenského spisovateľa Jána Kostru, najobľúbenejšie sú jej Osmijankove príbehy a najznámejšie Opice z police, okrem detskej tvorby tvorila aj poéziu, prózu a pôsobila ako novinárka i dramatička

Ludovít KUSAL